

audit FINANCIAR

3/2010

- **Strategia și planificarea unui audit financiar în lumina standardelor clarificate**

- **Evaluarea riscurilor în fața provocărilor crizei financiare globale**
- **Independența auditorilor în contextul guvernantei corporative**
- **Politici și tehnici contabile privind prezentarea riscurilor și incertitudinilor în rapoartele anuale**

Din activitatea CAFR

Ultima oră!

Parlamentul României a aprobat Proiectul de lege pentru modificarea și completarea Ordonanței de Urgență a Guvernului nr. 75/1999 privind activitatea de audit financiar, republicată, cu modificările și completările ulterioare

Camera Deputaților a aprobat în ședința din 9 februarie 2010 **Proiectul de lege pentru modificarea și completarea Ordonanței de Urgență a Guvernului nr. 75/1999 privind activitatea de audit financiar, republicată, cu modificările și completările ulterioare**. Proiectul de act normativ a fost inițiat ca urmare a prevederilor Ordonanței de Urgență a Guvernului nr. 90/2008 privind auditul statutar al situațiilor financiare și al situațiilor financiare anuale consolidate, aprobată prin Legea nr. 278/2008, cu modificările și completările ulterioare, acte normative care au transpus Directiva 43/2006 a CEE.

Ca urmare a modificărilor aduse Ordonanței de Urgență a Guvernului nr.75/1999, cu modificările și completările ulterioare, se va modifica și completa și Regulamentul de organizare și funcționare a Camerei Auditorilor Financiar din România.

*

Auditorii financiar sunt rugați ca până la data de 5 martie 2010 să transmită, pe adresa CAFR sau pe e-mail cafr@cafr.ro, propunerile de modificare și completare la Regulamentul de organizare și funcționare a Camerei, în vederea definitivării acestuia.

Participare la Conferința internațională EFAA

La 19 ianuarie 2010 a avut loc, la Bruxelles, Belgia, **Conferința internațională a EFAA (Federația Europeană pentru contabili și auditori ai întreprinderilor mici și mijlocii)**.

Conferința a fost alcătuită din trei sesiuni, în care s-au dezbătut: elementele-cheie ale dezvoltării IMM-urilor, accesul la finanțe și la raportarea financiară, având loc și un schimb de experiență și bune practici între practicieni din diferite țări.

La această conferință au participat organisme membre EFAA, practicieni, reprezentanți ai IMM-urilor și antreprenori. Camera Auditorilor Financiar din România a fost reprezentată de **Carmen Mataragiu**, membru al Consiliului.

Cu ocazia acestui eveniment, personalități din conducerea EFAA **Geoffrey Britton**, președinte și **Federico Diomeda**, director executiv - și-au reiterat interesul ca organismul nostru profesional, Camera Auditorilor Financiar din România, să devină membru EFAA. [*Adriana Coșa*]

Proceduri de atribuire a calității de membru al CAFR persoanelor care au renunțat sau cărora li s-a retras această calitate

În ședința Consiliului Camerei din data de 27 ianuarie 2010 s-au aprobat **Procedurile de atribuire a calității de membru al CAFR persoanelor care au renunțat sau cărora li s-a retras această calitate**.

Aceste proceduri stabilesc reguli conform cărora unui membru al Camerei persoană fizică sau juridică, care nu și-a achitat obligațiile financiare față de organismul profesional i se va retrage calitatea de membru, având posibilitatea să se reînscrisă în maxim 3 ani de la data la care Hotărârea de sancționare a rămas definitivă. Reînscrisura în evidențele Camerei se va face pe bază de interviu pentru reverificarea cunoștințelor în audit și se vor achita o taxă de reverificare, precum și toate obligațiile financiare restante.

De asemenea, Procedurile stabilesc regula că vor fi excluse din evidențele Camerei și persoanele care nu participă la cursurile anuale pentru pregătirea profesională continuă obligatorie, în condițiile în care nu au luat parte la cursurile suplimentare și au fost sancționate cu avertisment.

Procedurile pot fi consultate pe site-ul CAFR: www.cufr.ro. [*Daniela Ștefănuț*]

Contents

Evaluări

Drd. Irinel ION

- Evaluarea riscurilor în fața provocărilor crizei financiare globale** 3
- *The Assessment of Risks within the Financial Crisis Environment Challenges*

Cercetări în audit și raportări financiare

Ec. drd. ing. Adrian Vintilescu BELCIUG, ec. drd. Carmen GEGEA
& ec. drd. Daniela CREȚU

- Cuantificarea performanței auditului intern în cadrul instituțiilor publice** 10
- *Quantifying Performance of Internal Audit in Public Institutions*

Prof. univ. dr. Laurențiu DOBROȚEANU, conf. univ. dr. Camelia Liliana DOBROȚEANU & asist. univ. drd. Adriana Sofia RĂILEANU

- Independența auditorilor în contextul guvernancei corporative** 18
- *Auditors' Independence in the Context of Corporate Governance*

Prof. univ. dr. Tatiana DĂNESCU & lect. univ. drd. Ovidiu SPĂȚĂCEAN

- Evaluarea performanțelor din administrarea portofoliilor la societățile de investiții financiare - proceduri analitice** 23
- *Performance Valuation for Portfolio Management Activities Performed by Financial Investment Companies - Analytical Procedures*

Conf. univ. dr. Camelia Iuliana LUNGU, prof. univ. dr. Chirața CARAIANI,
prof. univ. dr. Cornelia DASCĂLU & lect. univ. dr. Gina Raluca GUȘE

- Politici și tehnici contabile privind prezentarea riscurilor și incertitudinilor în rapoartele anuale** 31
- *Accounting Policies and Techniques Regarding Risks and Uncertainties' Disclosure in Annual Reports*

Auditul și raportările financiare de la teorie la practică

Prof. univ. dr. Ion MIHĂILESCU & Urania MOLDOVANU

- Strategia și planificarea unui audit financiar în lumina standardelor clarificate** 40
- *Strategy and Planning of a Financial Audit Engagement in Light of the Clarified Standards*

Prof. asociat Boychinka YONKOVA

- Probleme ale aplicării standardelor internaționale de raportare financiară în Bulgaria** 49
- *Problems of Applying the International Financial Reporting Standards in Bulgaria*

Revistă recunoscută de CNCSIS, categoria B+
B.D.I.: <http://www.ulrichsweb.com>; <http://www.proquest.com>
Editor: *Camera Auditorilor Financiari din România*
Str. Sirenelor, nr. 67-69, sector 5, București

Consiliul științific

<i>Academician</i>	Constantin IONETE	<i>Academia Română</i>
<i>Academician</i>	Iulian VĂCĂREL	<i>Academia Română</i>
<i>Prof. univ. dr.</i>	Dinu AIRINEI	<i>Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași</i>
<i>Prof. univ. dr.</i>	Veronel AVRAM	<i>auditor financiar, Universitatea din Craiova</i>
<i>Prof. univ. dr.</i>	Sorin BRICIU	<i>Universitatea „1 Decembrie 1918”, Alba Iulia</i>
<i>Prof. univ. dr.</i>	Alain BURLAUD	<i>Institut National des Techniques Economiques et Comptables, Paris</i>
<i>Prof. univ. dr.</i>	Tatiana DĂNESCU	<i>auditor financiar, Universitatea „Petru Maior”, Târgu Mureș</i>
<i>Prof. univ. dr.</i>	David HILLIER	<i>Leeds University Business School, Marea Britanie</i>
<i>Prof. univ. dr.</i>	Allan HODGSON	<i>Amsterdam Business School, Olanda</i>
<i>Prof. univ. dr.</i>	Ion IONAȘCU	<i>auditor financiar, Academia de Studii Economice, București</i>
<i>Prof. univ. dr.</i>	Dumitru MATIȘ	<i>auditor financiar, Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca</i>
<i>Prof. univ. dr.</i>	Marilen PIRTEA	<i>Universitatea de Vest, Timișoara</i>
<i>Prof. univ. dr.</i>	Vasile RĂILEANU	<i>auditor financiar, Academia de Studii Economice, București</i>
<i>Prof. univ. dr.</i>	Victoria STANCIU	<i>auditor financiar, Academia de Studii Economice, București</i>
<i>Prof. univ. dr.</i>	Ioan TALPOȘ	<i>auditor financiar, Universitatea de Vest din Timișoara</i>
	Mircea BOZGA	<i>auditor financiar, ACCA, PricewaterhouseCoopers, București</i>
<i>Dr.</i>	Alexandra LAZĂR	<i>auditor financiar, director adjunct în Ministerul Finanțelor Publice</i>
	Andreia MANEA	<i>director ACCA Europa de Sud-Est</i>
	Monica ȘTEFAN	<i>auditor financiar, ACCA, București</i>

Director științific: *Prof.univ.dr.* **Pavel NĂSTASE**, ASE București

Director editorial: *Dr.* **Corneliu CÂRLAN**

Redactor șef: **Cristiana RUS**

Colectiv redacțional: *Marina ANTOFIE, Adriana COȘA, Cristina DOBRE, Alexandra JORA, Alice PETCU, Daniela ȘTEFĂNUȚ, Angela TUDOR*

Secretar de redacție: *Cristina RADU*; Marketing - publicitate: *Stancu LICĂ*

Prezentare grafică și tehnoredactare: *Nicolae LOGIN*

Consiliul științific și colectioul redacțional nu își asumă responsabilitatea pentru conținutul articolelor publicate în revistă.

Telefon: (021) 410.74.43 interior 120; Fax: (021) 410.03.48; E-mail: revista@cafr.ro; <http://revista.cafr.ro>

Tipar: Universal Color S.A., str.Victoriei, bl. A2-A3, Pitești, tel.: +40 (248) 215788

ISSN 1844 - 8801

Evaluarea riscurilor în fața provocărilor crizei financiare globale

Irinel ION*

Abstract

The Assessment of Risks within the Financial Crisis Environment Challenges

The main objective of the study is to highlight the increase in the risks frequency but also the increase of their adverse effects, associated with the financial crisis and customised for the wholesale trade sector in Romania. In order to achieve this goal, a empirical study was carried out, based on the author practical experience within the field, but also considering the views of other managers and professionals, regarding the identification of risks & problems associated with the sector.

The challenges which the business environment is facing, associated with the financial crisis are various, these resulting in increased risks and uncertainty which the companies are facing. The understanding, proper assessment and the control of risks are the main elements of the companies strategy for overcoming the actual period of economic downturn but also for the financial auditors, for which, the risks assessment is an important part of audit mission.

The study approaches the problems and risks related to wholesale trade sector and possible solutions for their proper control are then provided. Specific and general risks are analysed as high debt/equity ratio and high short term financing needs, issues related to stocks management & receivables collection period, evolutions at the retail level, exchange rate volatility, the worsening of the macroeconomic indicators and the consumption reduction, etc. The risks identified and the possible measures that can be implemented for the mitigation of their adverse effects offers suggestions for the control and proper administration of the risks by the management.

Key words: risks, crisis, Romania, scenarios, assessment, business

Cuvinte cheie: riscuri, criză, România, scenarii, evaluare, afaceri

Criza financiară a izbucnit în anul 2007 în Statele Unite ale Americii prin criza creditelor subprime, când American Home Mortgage a dat faliment din cauza prăbușirii pieței imobiliare din SUA. Criza s-a propagat apoi în mod indirect și către celelalte state care nu fuseseră afectate direct de criza pieței imobiliare. Astfel, prin mecanismele economice de diminuare a cererii din partea statelor direct afectate, precum și ca urmare a implicării gigantilor financiari și în economiile celorlalte state, acestea au avut la rândul lor de suferit, iar economia acestor state a început să se contracte începând cu trimestrul IV al anului 2008.

Nici România nu a fost ocolită de criză. Înrautățirea accesului la surse de finanțare, la fel ca reducerea exportului către partenerii tradiționali, la rândul lor afectați de criză, au contribuit la o puternică contracție economică, în primul semestru din 2009 PIB-ul scăzând cu 7,6% față de perioada similară a anului trecut (respectiv 7,4% în primele 9 luni ale anului 2009). Creșterea deficitului bugetar și a datoriei private au determinat apelarea la sprijinul Fondului Monetar Internațional și al Băncii Mondiale pentru a îmbunătăți percepția asupra riscului de țară, a relaxa constrângerile bugetare și a asigura finanțarea cheltuielilor publice.

Paul A. Samuelson, economist și laureat al premiului Nobel pentru economie, nota: "*Ceea ce știm despre criza financiară globală este că nu știm foarte multe*". În condițiile crizei, gândirea și deciziile de afaceri pentru viitor nu mai trebuie să fie lineare, axate pe extrapolarea experienței acumulate, ci să se bazeze pe scenarii alternative. Rob Jang de Jong & Paul J.H. Schoemaker au identificat patru scenarii¹ de evoluție a contex-

* Drd., Academia de Studii Economice, ACCA, BDG Import SRL, e-mail: irinelion@yahoo.com.

¹ De Jong, Rob-Jan și Schoemaker, Paul J. H., "Scenarios for the downturn and rebound", pag.5, <http://www.thinkdsi.com/pdfs/ScenariosForDownturnAndRebound-7-6-09.pdf>, Scenariul A: "Capitalism 2.0"; Scenariul B: "Depresiune globală"; Scenariul C: "Mâna vizibilă"; Scenariul D: "Lumea lui Obama"

tului economic actual în funcție de anumite ipoteze cu privire la întinderea și natura crizei (ciclică sau sistemică) și a modului de intervenție a statului în economie. În privința incertitudinilor, constatăm că acestea pot fi de două tipuri: evoluțiile pe care le poate înregistra criza internațională, de la o criză ciclică, aflată în fază terminală, la o criză severă, de sistem și funcționabilitatea instituțiilor statului român. Aceasta poate varia de la disfuncționalitate, la buna funcționare prin "importul" unor instituții europene.

Criza financiară, caracterizată prin evoluții negative atât la nivel macroeconomic, cât și microeconomic, determină amplificarea riscurilor cu care se confruntă companiile care activează pe piață atât din perspectiva probabilității de apariție, cât și a impactului efectelor adverse ale acestora. Auditorii (atât externi, dar mai ales interni) au sarcina de a analiza, printre altele, măsura în care managementul gestionează în mod corespunzător aceste riscuri, iar compania dispune de resursele necesare pentru a trece peste efectele crizei. Spre exemplificare, am ales sectorul de comerț cu ridicata, pentru a analiza care sunt aceste riscuri, cum pot afecta activitatea unei companii și care ar fi măsurile care se impun pentru a controla în mod adecvat aceste riscuri.

Obiectivele propuse și metodologia cercetării

Prezenta lucrare analizează modul în care criza financiară a determinat creșterea probabilității de apariție, dar și amplificarea efectelor adverse ale riscurilor care caracterizează sectorul comerțului cu ridicata din

România. Pentru atingerea acestui deziderat am realizat un studiu empiric, bazat în principal pe experiența personală acumulată, dar și ținând cont de punctul de vedere exprimat de manageri și profesioniști din domeniu, cu privire la identificarea riscurilor și problemelor cu care se confruntă acest sector.

În acest sens, lucrarea își propune să găsească răspunsuri la următoarele întrebări: **Care sunt principalele evoluții determinate de către criza financiară la nivelul sectorului de comerț cu ridicata? Care sunt riscurile specifice cu care se confruntă acest sector și cum se cristalizează acestea în efecte adverse pentru activitatea companiilor? Care sunt riscurile generale și cum afectează ele acest sector? Care sunt posibilele soluții pe care pot să le găsească companiile pentru controlul adecvat al acestor categorii de riscuri?**

Pentru a răspunde la aceste întrebări am procedat la analiza comparativă, în dinamică, a indicatorilor financiari pentru câteva organizații din domeniul comerțului cu ridicata (produse alimentare), am observat evoluțiile negative generate de către criză pe parcursul perioadei trecute de la instalare, efectele determinate de către aceasta, precum și măsurile luate de managementul companiilor pentru a depăși cât mai repede perioada negativă cu care se confruntă.

Chiar dacă riscurile identificate și măsurile propuse nu pot fi extrapolate la nivelul întregii populații a companiilor de comerț cu ridicata, considerăm că acestea pot fi considerate relevante pentru o parte importantă a acestora, iar sugestiile oferite pentru controlul adecvat al riscurilor identificate au rolul de a reduce expunerea la risc a companiilor care activează în cadrul sectorului.

Provocări generate de evaluarea și analiza riscurilor în contextul crizei financiare

a) Gradul de îndatorare și capacitatea de rambursare a creditelor

Companiile din domeniul comerțului cu ridicata se caracterizează, de obicei, printr-o capitalizare redusă și un grad de îndatorare foarte mare, dependența lor de finanțările pe termen scurt constituind una dintre principalele caracteristici ale sectorului, mai ales în fața condițiilor de creditare tot mai restrictive din partea băncilor, ce par să limiteze accesul acestora la produse de finanțare. În condițiile în care în ultima parte a anului 2009 și prima parte a anului 2010 se remarcă o scădere a vânzărilor este de așteptat ca neputința acestor companii de a și adapta politicile la noile dimensiuni ale pieței să determine în continuare creșterea numărului de insolvențe².

Finanțarea și accesul la surse de finanțare devin, în contextul crizei financiare, factori de primă importanță pentru supraviețuirea și dezvoltarea unei firme, datorită gradului de capitalizare redusă și a dependenței de existența unor finanțări pe termen scurt.

Necesarul de capital de lucru, înțelegând prin acesta diferența dintre creanțe și stocuri, pe de o parte, și datoriile către furnizori, pe de altă parte, poate fi acoperit prin intermediul unor finanțări pe termen scurt (plafon de capital de lucru, finanțări de tip factoring etc.). Limitarea și înăsprirea condițiilor de creditare poate rezulta în retragerea facilităților de finanțare pe termen scurt puse la dispoziție de către societățile bancare, acesta constituind un risc po-

² Coface România, Studiu privind situația insolvenților din România în primul semestru al anului 2009, pag. 5, http://www.coface.ro/CofacePortal/ShowBinary/BEA%20Repository/RO/ro_RO/documents/studiu_falim_sem1_2009

tențial, care poate avea ca rezultat intrarea societății în incapacitate de plată. Manifestarea riscului este amplificată de creșterea duratei de încasare a clienților, care generează o majorare a necesarului de finanțare.

Evitarea riscului de intrare în incapacitate de plată (care practic afectează principiul esențial de continuitate a activității) vizează două aspecte: pe de o parte, bugetarea cât mai aproape de realitate a necesarului de capital de lucru, în noile condiții generate de către criză (durată de încasare a clienților mai ridicată decât în mod normal, nivel ridicat sau fluctuant al stocurilor de produse ca urmare a previziunilor incerte cu privire la vânzări etc), iar, pe de altă parte, găsirea unor surse suplimentare/alternative de finanțare (fonduri proprii, finanțări din creditul furnizor, finanțări de tip factoring etc.).

Din practică, am observat că, în condițiile creșterii duratei de încasare a clienților, ale lipsei unor finanțări suplimentare, necesarul de capital de lucru tinde să rămână la același nivel, fie prin creșterea vitezei de rotație a stocurilor (foarte rar mai ales în situații de criză), dar, mai ales, prin creșterea duratei de plată a furnizorilor. Astfel, dacă anterior instalării crizei aveam un necesar de capital de lucru, exprimat în zile, de 10 zile (40 de zile termenul mediu de încasare al clienților, 30 de zile de stoc și 60 de zile termenul mediu de plată a furnizorilor), în condițiile crizei acesta se poate menține în jurul aceleiași valori, însă cu schimbarea mixului (50 zile clienți, 30 zile stocuri, 70 zile furnizori). Folosirea unor mijloace alternative de diminuare a necesarului de capital de lucru, precum creșterea finanțării din creditul furnizor, devine un element de o impor-

tanță vitală în condițiile restrângerii accesului la creditare, cu condiția ca acest fapt să fie negociat și acceptat de către furnizori, pentru a nu pune în pericol funcționarea pe termen scurt a companiei.

În situații de criză, costul capitalurilor crește, ca urmare a creșterii riscului asociat investițiilor (atât randamentul solicitat de către investitori/acționari, cât și cel solicitat de către furnizorii de capitaluri sunt superioare față de o situație de normalitate economică). În această situație, apreciem că ar fi de preferat ca necesarul de finanțare să fie cât mai redus, iar în situația în care acesta există, costul lui să fie estimat cât mai precis și să fie inclus în bugetul de venituri și cheltuieli al companiei ca element de cost. Pe de altă parte, este indicat ca fiecare companie să-și facă o evaluare cât mai aproape de realitate a riscului de nerambursare la scadență a creditelor contractate. Astfel, se pot evalua anumiți indicatori care pot analiza capacitatea de rambursare la scadență a creditelor contractate, precum lichiditatea curentă, solvabilitatea patrimonială, gradul de acoperire a dobânzii, rata profitului, viteza de rotație a activelor circulante, fluxul de lichidități, iar în funcție de valorile acestor indicatori și de alte informații disponibile să se stabilească dacă este afectată capacitatea de rambursare la scadență.

În situația în care se constată înrăutățirea indicatorilor financiari, iar capacitatea de rambursare la scadență este pusă sub semnul întrebării, managementul este dator să ia legătura cu instituțiile finanțatoare pentru a stabili de comun acord măsurile care trebuie adoptate pentru derularea în continuare a relației de finanțare.

Din analizele efectuate pentru mai multe companii care activează la nivelul sectorului, am observat faptul că valoarea indicatorilor cu privire la lichiditate se situează sub nivelul recomandat, iar tendința pare a fi de înrăutățire față de perioada 2008/2007, când a avut loc o îmbunătățire a acestora. Indicatorul lichidității curente, exprimat ca procent între active circulante și datorii circulante, se situează sub valoarea recomandată de 2, indicând anumite deficiențe ale sectorului în finanțarea datoriilor curente prin intermediul activelor circulante.

b) Volatilitatea cursului de schimb

Riscul volatilității cursului de schimb din economiile emergente a crescut exponențial din cauza diminuării rezervelor valutare ale băncilor naționale, a scăderii volumului investițiilor străine directe și a altor factori. De asemenea, ponderea creditelor contractate în valută este foarte ridicată, acest lucru contribuind la creșterea riscului de volatilitate a cursului de schimb. Nici România nu face notă aparte, presiunea pe cursul de schimb fiind una apreciabilă în condițiile în care nivelul investițiilor străine a scăzut cu 55,7% în primele unsprezece luni ale anului 2009³, iar nivelul de creditare al populației și al firmelor în valută este foarte ridicat. La aceste aspecte se adaugă deficitul de cont curent al României care, deși în scădere cu 69,4% față de perioada precedentă, a înregistrat 4,68 miliarde euro în primele 11 luni ale anului 2009.

Estimările analiștilor cu privire la cursul de schimb pentru sfârșitul anului 2009 și estimările cu privire la evoluția din 2010 sunt variate, acestea situându-se într-un spectru larg

3 BNR, Balanța de plăți și datoria externă - noiembrie 2009, <http://www.bnro.ro/page.aspx?prid=3774>, "Deficitul contului curent în perioada ianuarie-noiembrie 2009 a fost finanțat în proporție de 81,7% prin investiții directe ale nerezidenților în România, care au înregistrat 3 826 milioane euro (comparativ cu 8 642 milioane euro în perioada ianuarie-noiembrie 2008)".

de valori între 4,0 și 5 lei pentru un euro, chiar dacă, în prima parte a anului 2010, am asistat la o tendință de apreciere a monedei naționale. Un element important în evoluția cursului de schimb îl va constitui, fără îndoială, și politica monetară a BNR privind nivelul dobânzilor și alte aspecte cu privire la politica monetară, precum și eventuale intervenții efectuate pe piață pentru evitarea unor derapaje nedorite.

Dincolo de mecanismele de formare a cursului de schimb, dirijate în principal de cererea și oferta de valută la nivel interbancar, considerăm cursul de schimb ca o variabilă de o importanță deosebită în ecuația bugetului unei companii care realizează schimburi comerciale cu alte țări și nu numai. Pentru o companie din zona comerțului cu ridicata care acționează ca importator și distribuitor de produse, volatilitatea cursului de schimb constituie un risc de prim rang. O variație, fie și nu foarte semnificativă, poate transforma, mai ales în condiții economice nefavorabile, cum sunt cele prin care trecem în prezent, profitul în pierdere, cu efecte considerabile asupra cursului de evoluție a afacerii în perioada următoare.

S-a observat că multe dintre companiile importatoare au înregistrat la sfârșitul anului 2008 și în primele luni ale anului 2009 pierderi financiare importante ca urmare a deprecierei cursului de schimb în această perioadă. Pierderea financiară înregistrată în anul 2008, conform principiului independenței exercițiilor, a fost suportată, în general, mai bine de către companii, deoarece rezultatele din exploatare aferente anului 2008 au fost bune, spre deosebire de deprecierea înregistrată în primele luni ale acestui an, care a condus, în multe cazuri la obținerea unor rezultate curente (exploatare & financiare) negative. Aceste evoluții au determi-

nat companiile să caute soluții pentru a evita manifestarea unor riscuri similare în viitor.

Fluctuațiile cursului de schimb, prezente sau viitoare, care pun în pericol activitatea companiilor ce desfășoară activități de comerț exterior, ar putea fi depășite mai ușor, de exemplu, prin transferul riscurilor în piața futures sau prin contractele forward bancare. Conform unor estimări realizate de către Bursa Monetară-Financiară și de Mărfuri Sibiu⁴, costurile în piața futures se reduc la aproximativ 5% din suma acoperită, inclusiv comisioanele și marja de garanție, față de garanția solicitată de bănci care se poate situa între 10 și 20% din valoarea acoperită. Nivelul cursului forward la care pot fi încheiate tranzacții valutare în viitor este în mod necesar mai mare decât cursul spot, având la bază diferențialul de dobândă dintre leu și euro, ceea ce face ca decizia companiilor de a apela la un astfel de instrument să nu fie una dintre cele mai ușoare, mai ales în contextul unor estimări de apreciere a cursului de schimb, lansate de anumiți analiști.

Chiar în situația folosirii unor instrumente de hedging valutar, există riscul ca, în condițiile creșterii cursului de schimb, majorarea cheltuielilor de exploatare denumite în euro (salarii, servicii terți, chirie etc.) să conducă la diminuarea semnificativă a rezultatului din exploatare. Din analiza informațiilor financiare pentru prima parte a anului 2009, am observat că există tendința de creștere a cheltuielilor de exploatare raportate la cifra de afaceri obținută. Astfel, prin intermediul procedurilor analitice, auditorii pot observa diminuarea ratei de rentabilitate a rezultatului din exploatare, ca urmare a creșterii mai rapide a cheltuielilor de exploatare față de creșterea cifrei de afaceri.

c) Ponderea cheltuielilor fixe în total cheltuieli

Ponderea cheltuielilor fixe în total cheltuieli reprezintă un indicator foarte important și în același timp un risc privind situația financiară a unei companii. În situația în care ponderea cheltuielilor fixe este foarte importantă, în detrimentul cheltuielilor variabile, există riscul ca, în măsura în care este nevoie de scalarea activității companiei ca urmare a evoluțiilor macroeconomice și microeconomice nefavorabile, noul nivel al veniturilor să fie insuficient pentru a acoperi nivelul cheltuielilor fixe, care rămân practic la același nivel.

Manifestarea riscului se întâlnește mai ales în sectoarele puternic capitalizate, care se caracterizează prin investiții masive în mașini și echipamente (telecomunicații, industria grea, industria de fabricare a autovehiculelor etc.). Totuși, considerăm că acest risc potențial nu trebuie neglijat nici la nivelul sectorului de comerț cu ridicata, ba, mai mult, acest risc merită evaluat cu cea mai mare atenție și controlat în mod corespunzător. Vom furniza în continuare și motivele care determină această abordare.

O companie de comerț cu ridicata înregistrează o serie de cheltuieli de operare, precum cheltuieli logistice, salarii, chirii, cheltuieli de comunicații, cheltuieli de promovare și vizibilitate, cheltuieli cu serviciile bancare, cheltuieli financiare etc. O parte dintre aceste cheltuieli au un caracter fix (amortizări, chirii etc.), iar altele un caracter variabil (cheltuieli de comunicații, dobânzi etc.). În situații de criză, este important ca o companie să aibă posibilitatea să-și reducă cheltuielile pentru a se încadra în noile venituri obținute. Astfel, considerăm că ar fi indicat ca, în procesul de control al riscurilor, să fie analizată măsura

în care se pot transforma anumite categorii de costuri, din costuri fixe în costuri variabile, după cum urmează: cheltuielile de logistică concretizate în cheltuieli de transport cu mijloace proprii și chiriile aferente depozitelor să fie transferate către un operator logistic, salariile fixe în bonusuri bazate pe performanță, externalizarea unor servicii suport etc. În acest mod, chiar cu riscul unei ușoare creșteri a costurilor, acestea devin scalabile cu noul volum de activitate, putând fi controlate mult mai ușor.

Am observat din activitatea practică, în ultima perioadă, în condiții de manifestare a crizei, majorarea ponderii cheltuielilor logistice în cadrul cifrei de afaceri ca urmare a creșterii acestor cheltuieli denumite în euro, în concordanță cu menținerea la același nivel sau diminuarea cifrei de afaceri obținute. Folosirea procedurilor analitice va permite auditorilor identificarea tipurilor de cheltuieli care nu sunt direct proporționale cu activitatea desfășurată și asocierea acestora cu eventuale riscuri potențiale pentru activitatea companiilor auditate.

d) Scăderea vânzărilor (riscul de reducere a volumului de activitate)

Reducerea volumului de activitate este, poate, riscul asociat cel mai frecvent cu criza financiară și este întotdeauna perceput primul de către companii. Criza financiară a atras după sine scăderea vânzărilor companiilor din aproape toate sectoarele de activitate⁵ ca urmare a scăderii consumului intern și a cererii provenite din alte state.

O întrebare care se naște firesc este: *“Ce putem să facem pentru a controla riscul de diminuare a vânzărilor.”*

Este în puterea noastră să influențăm acest lucru?”

La o primă vedere răspunsul pare a fi negativ. Evoluția cererii care se manifestă în anumite sectoare de activitate pare să fie rezultatul exclusiv al evoluțiilor macroeconomice înregistrate la nivel național și global (scăderea veniturilor, limitarea creditării, politicile guvernamentale de stimulare a anumitor sectoare etc). Din perspectivă microeconomică, acționând din poziția de manager general al unei companii nu putem, fără îndoială, să ne limităm la a observa evoluțiile care se manifestă pe piață și să sperăm că vânzările vor reveni la normal într-un anumit interval de timp. În sectorul de comerț cu ridicata se pot observa, la nivelul unei părți însemnate a pieței, intensificarea acțiunilor promoționale, în scopul îmbunătățirii parametrilor de vânzare.

Singura soluție, într-o piață aflată în declin, este câștigarea din cota de piață a competitorilor direcți sau indirecti. Dar pentru a face acest lucru o companie trebuie să fie foarte pregătită din punct de vedere concurențial și financiar pentru a face față tuturor provocărilor pe care le presupune o astfel de situație. În situații de criză pot exista mai multe strategii concurențiale. Una dintre aceste strategii, câștigarea de cotă de piață, presupune, de obicei, eforturi financiare și operaționale susținute, care pot genera pierderi pentru o anumită perioadă de timp, dar care vor fi răsplătite eventual, în viitor, prin venituri și marje suplimentare generate de cota de piață adițională. Alternativ, o companie se poate limita la păstrarea cotei de piață existente, în situația în care nu are resursele necesare pentru a aborda prima strategie.

Răspunsul strategic al fiecărei companii la criză depinde de apetitul la

risc al acționarilor/ managementului, resursele disponibile, estimările cu privire la viitoarea configurație a pieței etc. Strategia aleasă poate să țină cont și de viziunea managementului cu privire la evoluția macroeconomică și, eventual, de cele patru scenarii de evoluție macroeconomică identificate anterior.

În cazul unei evoluții nedorite către **scenariul B – Recesiune globală**, ar fi de preferat ca strategia de dezvoltare să fie limitată la menținerea unei poziții cât mai conservatoare, securizarea activelor, eliberarea resurselor care devin foarte costisitoare, deoarece costul capitalurilor crește foarte mult. Spre deosebire de acest scenariu, evoluția previzibilă către **scenariul D – Lumea Lui Obama**, în care efectele crizei ciclice încep să scadă, iar semnele creșterii economice încep să revină, ar presupune o strategie mult mai agresivă, în care compania încearcă prin orice mijloace să câștige din cota de piață a competitorilor, pentru ca finalul crizei să o găsească pe o poziție concurențială net superioară concurenților săi, pentru a putea beneficia apoi de avantajele acestei poziții.

Răspunsul strategic al managementului unei companii la criză poate varia, în mod considerabil, în funcție de anumite scenarii. Pentru anul 2010, managementul poate fi pus în fața alegerii unor variabile precum cursul de schimb (ex: 4.3 sau 4.5 sau 4.8), volumele comercializate (ex: stagnare, creștere moderată, scădere etc), durata de încasare a clienților, procentul clienților rău platnici etc. Fiecare variabilă are importanța sa în procesul de bugetare, iar după analiza acestor elemente managementul va lua decizia pe care o consideră adecvată cu privire la abordarea strategică a activității în perioada următoare.

5 Prof. dr. Cezar Mereuță, *Provocări ale crizei din perspectiva formării PIB pe categorii de resurse*, Conferință cu privire la riscul de țară, ediția a 6-a, București 2009

e) Creșterea duratei de încasare a clienților și managementul ineficient al stocurilor

Creșterea duratei de încasare a clienților sau a probabilității de neîncasare este un risc foarte important pentru orice companie. Evaluarea acestui risc presupune analiza clienților companiei, a procedurilor folosite pentru controlul creanțelor, existența unor limite de credit și instrumente de debit pentru securizarea creanțelor, evaluarea impactului crizei de lichidități determinată de contextul crizei financiare globale, limitarea accesului la finanțări etc.

Creșterea numărului de falimente în sectorul de comerț (atât cu amănuntul, cât și cu ridicata), precum și dificultățile financiare cu care se confruntă cele mai multe dintre organizațiile care activează în acest sector, în principal cele de dimensiuni mici și medii, reprezintă riscuri certe, care au o probabilitate de apariție foarte ridicată, iar efectul acestora pentru o companie care activează în comerț poate fi devastator. Din analiza empirică derulată pentru câteva companii din sectorul comerțului cu ridicata, cu privire la evoluția duratei de încasare a clienților, am remarcat o tendință de creștere a duratei de încasare, în medie, cu 5-10 zile față de perioada similară a anului trecut și, în același timp, creșterea ponderii creanțelor litigioase sau incerte în total creanțe. Nu există o rețetă pentru diminuarea riscului de neîncasare. Apreciem însă că există, în schimb, o serie de politici și proceduri care permit menținerea acestui risc la un nivel confortabil. Printre aceste măsuri menționăm securizarea creanțelor cu instrumente de debit, stabilirea de limite de credit adaptate riscului fiecărui client, monitorizarea

în permanență a creanțelor restante, asigurarea de credit la societăți specializate, apelarea la firme de recuperare a creanțelor etc. Important este ca procentul creanțelor neîncasate în total creanțe să se încadreze în limita stabilită prin bugetul de venituri și cheltuieli al companiei, pentru a nu provoca derapaje nedorite. Este puțin probabil să existe o societate de comerț cu ridicata pentru care gradul de colectare al creanțelor să fie de 100%. Este important în schimb ca acest grad de colectare să fie stabilit de către management și să reflecte adevărata evaluare a riscului de neîncasare.

Managementul eficient al stocurilor se înscrie, alături de managementul duratei de încasare a clienților și al duratei de plată a furnizorilor, în metodele de asigurare a unui management eficient al capitalului de lucru. Riscul unui management ineficient al stocurilor de produse, pentru o companie din sectorul comerțului cu ridicata, crește pe măsură ce efectele crizei își fac simțită prezența. Odată cu scăderea vânzărilor, ca urmare a imposibilității atingerii volumelor prevăzute prin bugetul de venituri și cheltuieli al companiei, stocurile de produse aflate în depozitele companiei vor crește, crescând riscul de intrare în incapacitate de plată ca urmare a inexistenței resurselor financiare, deoarece aceste stocuri vor trebui plătite către furnizori.

Măsurile care pot fi luate de către o companie pentru îmbunătățirea fluxurilor de numerar includ creșterea vitezei de rotație a stocurilor prin diverse campanii și vânzări promoționale, chiar și în pierdere, pentru a scăpa de stocurile de produse suplimentare, reducerea numărului de zile de stoc prin creșterea frecvenței de aprovizionare și diminuarea volumelor de produse coman-

date, în funcție de vânzările zilnice efective. În cadrul misiunilor de audit, o atenție deosebită merită acordată identificării existenței unor stocuri învechite sau greu vandabile care vor fi evaluate în mod corespunzător pentru a prezenta o imagine fidelă a situației financiare a companiei.

f) Evoluția la nivelul sectorului de comerț cu amănuntul

Conform datelor publicate de către Institutul Național de Statistică, în primul semestru al anului 2009 volumul cifrei de afaceri pentru comerțul cu amănuntul (cu excepția comerțului cu autovehicule și motociclete) a scăzut cu 9,7% comparativ cu aceeași perioadă a anului trecut, ceea ce face ca acest domeniu să rămână cel mai afectat de insolvențe, potrivit informațiilor furnizate de Coface România.

Acest lucru nu este surprinzător, *“având în vedere că, pe lângă scăderea vânzărilor de produse alimentare, băuturi și tutun cu 3% și a celor nealimentare cu 9,2%, asistăm și la o modificare a obiceiurilor de cumpărare ale populației, în detrimentul agenților economici pentru care accesul în această zonă a fost considerat foarte facil, presupunând investiții minime. În continuare, consumul prin hypermarketuri contribuie la cvasi dispariția micilor comercianți, numărul de clienți încă dispuși să achiziționeze de la aceștia, continuând să scadă. Rămâne de văzut dacă până la sfârșitul crizei va exista o schimbare, în condițiile în care acum mulți cumpărători preferă să cumpere mai puține produse (chiar dacă mai scumpe) de lângă casă, decât să meargă la un hypermarket unde tentația gamei de produse va mări în final factura pentru cumpărăturile făcute.”*⁶

6 Coface România, Studiu privind situația insolvenților din România în primul semestru al anului 2009, pag. 5, http://www.coface.ro/CofacePortal/ShowBinary/BEA%20Repository/RO/ro_RO/documents/studiu_falim_sem1_2009

Având în vedere legătura foarte strânsă care există între evoluția la nivelul sectorului de comerț cu amănuntul și a sectorului cu ridicata, care practic este furnizor al celui dintâi, este de așteptat ca evoluțiile înregistrate la nivelul sectorului de comercializare cu amănuntul să afecteze în mod direct evoluția sectorului cu ridicata. Riscurile majore care se cristalizează ca urmare a unor evoluții nefavorabile la nivelul sectorului de comerț cu amănuntul sunt scăderea vânzărilor către magazinele mici și mijlocii, creșterea duratei de încasare a creanțelor ca urmare a dificultăților financiare cu care se confruntă acești comercianți sau chiar riscul de insolvență în cazul în care majoritatea clienților se situează în această zonă.

Printre măsurile care pot fi adoptate în vederea menținerii sub control a acestor riscuri, menționăm scăderea sau chiar eliminarea vânzărilor către clienții care prezintă un risc mai ridicat de insolvență sau au creanțe neachitate care sunt trecute de scadență, stabilirea unor limite de credit pentru fiecare client în parte, mutarea vânzărilor aferente acestui canal către alte canale de distribuție gen supermarketuri, subdistribuitori etc.

Concluzii referitoare la evaluarea riscurilor în contextul crizei financiare

După cum am văzut, criza financiară determină deteriorarea indicatorilor la nivel macroeconomic și amplifică riscurile la care sunt expuse companiile care activează într-o economie/sector de activitate. În aceste condiții, companiile vor acorda o atenție specială identificării și evaluării corespunzătoare a tuturor categoriilor de riscuri, atât interne, cât și externe.

Evoluția indicatorilor macroeconomici poate fi în formă de W sau de multiplu V, iar îmbunătățirea temporară a unor indicatori poate să nu constituie semnalul unui reviriment economic. Chiar și în situația începutului unui reviriment economic, instituirea unor măsuri și controale adecvate pentru un management eficient al riscurilor este un proces foarte important pentru administrarea în mod corespunzător al acestora.

Pentru o companie din sectorul comerțului cu ridicata, riscurile potențiale sunt multiple și pot exista și anumite riscuri adiționale, precum scăderea consumului ca urmare a responsabilizării populației ca efect al crizei, schimbarea configurației pieței și a poziției concurențiale a companiei pe piață, schimbarea obiceiurilor de consum etc.

Dacă, în condiții normale de activitate, concretizarea anumitor riscuri și efectele lor pentru companie ar fi putut să nu aibă un efect negativ foarte semnificativ, criza are fără

îndoială efectul de amplificare a efectelor negative generate de manifestarea anumitor riscuri pentru o companie. Am exemplificat anterior o serie de riscuri, precum riscul de volatilitate a cursului de schimb, capacitatea de rambursare a creditelor, lipsa de lichidități, creșterea duratei de încasare a clienților, managementul ineficient al stocurilor, al căror efect, separat sau cumulativ, poate să aibă un caracter devastator asupra situației financiare și a stabilității unei companii.

Fiecare dintre scenariile de evoluție a mediului de afaceri prezintă un anumit grad de incertitudine. Cu adevărat important este ca managementul unei companii să conștientizeze toate aceste posibile variante de evoluție, cu riscurile aferente, și să ia anumite decizii cu privire la evoluția viitoare în cunoștință de cauză. Minimalizarea importanței riscurilor nu face altceva decât să amplifice efectul negativ al acestor riscuri deoarece compania va fi nepregătită să facă față apariției lor.

Bibliografie

- Christiano, L., C. Ilut, R. Motto & M. Rostagno (2008), *Monetary policy and stock market boom-bust cycles*, European Central Bank –Working Papers Series
- De Jong, Rob-Jan și Schoemaker, Paul J. H., *Scenarios for the downturn and rebound*, <http://www.thinkdsi.com/pdfs/ScenariosForDownturnAndRebound-7-6-09.pdf>
- Edwards, S. (2009), *A New Debt Crisis? Assessing the impact of the financial crisis on developing countries*
- Floyd, Norris (October 6, 2008) *Financial crises spread în Europe*, International Herald Tribune
- Fratzcher, M. (2009), *What Explains Global Exchange Rate Movements during the Financial Crisis?*, European Central Bank –Working Papers Series
- Joyce, Joseph P., *Financial Globalization and Banking Crises in Emerging Markets*, Department of Economics Wellesley College October 23, 2008
- McKibbin, W.J. & Stoeckel, A. (2009,), *Modelling the Global Financial Crisis*, Australian National University
- Prof. dr. Mereuță, Cezar, *Provocări ale crizei din perspectiva formării PIB pe categorii de resurse*, Conferință cu privire la riscul de țară, ediția a 6-a, București 2009
- Coface România, *Studiu privind situația insolvenților din România în primul semestru al anului 2009*, http://www.coface.ro/CofacePortal/ShowBinary/BEA%20Repository/RO/ro_RO/documents/studiu_falim_sem1_2009
- Date statistice publicate de către Institutul Național de Statistică și Banca Națională a României

Cuantificarea performanței auditului intern în cadrul instituțiilor publice

Adrian VINTILESCU BELCIUG*, Laura-Cornelia BROJBA**, Carmen GEGEA*** & Daniela CREȚU****

Abstract

Quantifying Performance of Internal Audit in Public Institutions

The balanced scorecard is a performance management framework that links strategy with day-to-day operations. Balanced scorecard provides feedback on internal processes and external outcomes in order to further improve the performance and results in terms of strategy. Adopting balanced scorecard in public institutions along with the importance of measuring the added value generated by internal audit, especially in times of economic crisis, called for finding a simple analysing solution regarding this field.

The purpose of this paper is to present a tabular model (using Microsoft Excel and Monte Carlo simulation) of quantitative analysis and aggregation sensitivity applied to an internal audit department (within a public institution), which may lead to measure the added value generated by this department. The model includes three worksheets but it doesn't represent a unic solution for all public institutions. It may provide instead a practical method to determine the added value of internal audit.

The result of the study consists in a usefull tool for auditors in conducting their current activities, as well as it may give an accurate image of sensitivity on added value of internal audit.

Key words: internal public audit, project management, balanced scorecard

Cuvinte cheie:

audit public intern, managementul proiectelor, balanced scorecard

Deși la nivel mondial conceptul „balanced scorecard” a fost implementat pe scară largă atât în sectorul privat, cât și în sectorul public, începând cu organizații cu mai puțin de 10 angajați și ajungând la organizații cu peste 100.000 de angajați, în România fenomenul este încă timid. Dacă în mediul privat managerii au început să conștientizeze avantajele acestui modern „instrument de monitorizare și îmbunătățire a performanței”, în sectorul public alta este situația. De aici necesitatea de a promova noul concept și de a facilita adoptarea acestuia și de către instituțiile publice, prin prezentarea unor modele practice, ușor de transpus apoi la specificul fiecărei instituții.

Având în vedere importanța majoră a unui compartiment de audit în cadrul oricărei instituții publice, este imperios necesar să scurtăm perioada de implementare a noului sistem de management, prin oferirea unor modele care să „convingă” rapid atât managerii, cât și auditorii de efectele sale benefice.

Prin intermediul a trei foi de calcul, lucrarea de față prezintă un model ce ar putea fi implementat cu ușurință de către orice instituție publică ce urmărește cuantificarea performanțelor auditului intern și a plusvalorii generate de acest domeniu.

Dintotdeauna, managerii publici au avut ca obiectiv transpunerea în practică a ideilor cuprinse în planurile de management. Aceștia știu că au la dispoziție o serie de pârghii generate de compartimentele aflate în directă subordine, inclusiv de compartimentul de audit intern. Erau însă aceste pârghii folosite eficient? Răspunsul a venit abia în anul 1992, odată cu introducerea de către Robert S. Kaplan și David Norton a con-

* Drd. ing., auditor intern - Direcția Generală a Finanțelor Publice Buzău, ASE București, e-mail: vintilescu_adrian@yahoo.com

** Drd., economist - SC Real-Hypermarket Romania SRL, ASE București, e-mail: laura_brojba@yahoo.com

*** Drd., economist - Ministerul Finanțelor Publice, ASE București, e-mail: carmengeg@gmail.com

**** Drd., inspector - Direcția Generală a Finanțelor Publice Buzău, ASE București, e-mail: daniela_cretu7@yahoo.com

ceptului “balanced scorecard”, într-un articol publicat în Harvard Business Review¹- un concept pentru “măsurarea” activităților unei organizații, în raport cu viziunea și strategiile acesteia.

Revenind la managerul unei instituții publice, acesta ar trebui să își pună permanent întrebări cu privire la câți dintre angajații săi înțeleg strategia companiei, câți dintre managerii de compartimente beneficiază de bonusuri ca urmare a executării strategiei și cât timp petrec aceștia discutând strategia².

Plecând de la premisa că orice model strategic al dezvoltării durabile trebuie să cuprindă ca elemente diagnoza instituției, viziunea, misiunea, valorile fundamentale și obiectivele strategice (structurate pe cele patru perspective: financiară, parteneri, procese interne, instruire-dezvoltare), este cu adevărat o provocare să abordezi performanța auditului public intern din cadrul unei instituții publice. Dacă elaborarea unei strategii de succes nu a fost niciodată o sarcină ușoară, în mod sigur aplicarea ei în practică prezintă o importanță majoră. Kaplan și Norton au sintetizat foarte bine acest aspect: **„Formularea unei strategii este o artă. Însă descrierea strategiei nu ar trebui să fie o artă”**. Dacă putem descrie strategia cu o acuratețe cât mai mare, vom crește șansele de succes ale îndeplinirii.

Balanced Scorecard este un sistem de management care traduce strategia în acțiune. Harvard Business Review a numit-o ca fiind una dintre cele mai influente 75 de idei ale secolului 20. Efectele implementării acesteia sunt evidente:

- Ajută la clarificarea planului strategic
- Traduce strategia în acțiuni concrete care pot fi executate
- Aliniaza compartimentele la strategia instituției
- Comunică strategia la toate nivelurile instituției
- Ajută la monitorizarea executării strategiei

Fără un sistem Balanced Scorecard bine implementat orice strategie are șanse foarte mari să rămână doar la nivel de document cel mult „atrăgător”.

Metodologia de cercetare

În scopul prezentării unei opinii valide și argumentate, lucrarea de față s-a derulat pe parcursul a trei etape principale, implicată fiind o instituție publică în a cărei structură se regăsește un compartiment de audit intern. Concret, lucrarea a debutat cu o etapă de documentare și analiză a lucrărilor de specialitate în domeniu, ceea ce a permis identificarea nevoii de aprofundare a cercetării performanței auditului public intern în raport cu conceptul Balanced Scorecard.

Cu scopul de a oferi o aplicabilitate practică a cercetării, a doua etapă în cercetare a constat în construirea unui model teoretic care să permită o instrumentare a modelului balanced scorecard în audit, prin proiectarea a trei foi de calcul. În cea de a treia etapă, pentru efectuarea unor studii de sensibilitate a fost efectuată simu-

larea Monte Carlo, utilizându-se o variantă demonstrativă a produsului informatic Crystall Ball³.

Considerente teoretice

Prezentăm sintetic principalele etape ale conceptului de monitorizare a strategiilor și performanței în cadrul entităților:

- Trecerea în revistă a obiectivelor organizaționale, care sunt stabilite în timpul procesului de planificare strategică, și asocierea rezultatelor în termeni de unități de performanță;
- Specificarea rezultatelor dorite pentru domeniu;
- Asigurarea asupra faptului că rezultatul domeniului dorit contribuie direct la rezultatele organizației;
- Ponderarea sau prioritizarea domeniului și a rezultatelor dorite;
- Identificarea de măsuri de prim nivel pentru a evalua dacă și cât de bine sunt atinse rezultatele domeniului dorit;
- Identificarea de măsuri specifice pentru fiecare măsură de primul nivel, dacă este necesar;
- Identificarea standardelor pentru evaluarea rezultatelor;
- Documentarea unui plan de performanță care include rezultatele dorite, măsuri și standarde.

Cele patru categorii principale care sunt de obicei utilizate pentru a identifica măsurile aferente unui balan-

1 Kaplan, R.S. and Norton, David P., *The Balanced Scorecard – Translating Strategy Into Action*, Harvard Business School Press, 1997

2 Niven, Paul, *Adapting the Balanced Scorecard to Fit the Public and Nonprofit Sectors*, The Senalosa Group paper, sept. 2005

3 <http://www.oracle.com/appserver/business-intelligence/crystalball/index.html>

ced scorecard (financiară, parteneri, procese interne și instruire - dezvoltare) au fost privite prin prisma factorilor cheie specifici auditului care urmează să fie măsurați. Pornind de la definiția conform căreia auditul intern este o activitate independentă și obiectivă care dă unei entități o asigurare în ceea ce privește gradul de control asupra operațiunilor, o îndrumă pentru a-i îmbunătăți operațiunile și contribuie la adăugarea unui plus de valoare⁴, am considerat utilă o analiză referitoare la adăugarea valorii de către auditul intern care să ofere și un instrument cantitativ de analiză. Necesitatea acestei analize este impusă de faptul că valoarea auditului intern este dată de capacitatea acestuia de a face să progreseze controlul intern, în acest sens auditorul intern devenind un adevărat creator de valoare prin intermediul economiilor pe care le generează, al oportunităților pe care le creează și al pierderilor evitate ca urmare a desfășurării activității sale. Pentru crearea unui model de analiză, cerințele teo-

retice prezentate mai sus au fost introduse într-o foaie de calcul Microsoft Excel. În prima foaie de calcul au fost descrise obiectivele (țintele) cheie (Tabel 1).

Nu putem vorbi însă de balanced scorecard fără indicatori de performanță. Odată ce principalele categorii sunt stabilite pentru fiecare obiectiv-cheie trebuie să fie identificați indicatorii de performanță aferenți acestora, care sunt defalcați pe responsabili și eventual pe ani. De aceea, în a doua foaie de calcul a fost făcută asocierea între indicatorii de performanță și țintele strategice .

Menționăm că atât țintele strategice, cât și indicatorii de performanță au un caracter orientativ, acestea fiind introduse pentru ca modul de lucru expus (proiectarea balanced scorecard) să aibă un caracter concret. Precizăm încă de la început faptul că relevanța practică a studiului constă într-un mod de lucru ce oferă o abordare concretă a plusvalorii aduse de compartimentele de audit .

Considerăm în acest sens că definiția țăintelor, a indicatorilor de performanță trebuie să urmeze etapele prezentate teoretic mai sus de către fiecare organizație .

Tabelul 2 cuprinde, cu caracter de exemplu, unele măsuri în dezvoltarea auditului intern (mai ales în instituțiile publice), pe care le considerăm importante și care vor face obiectul unei cercetări doctorale privind utilizarea tehnicilor de audit în mediu informatizat în instituțiile publice implicate în administrarea fiscală.

Vom dezvolta pe scurt indicatorii de performanță definiți în tabelul 2:

1. Reducerea costurilor de audit -

Determinarea costurilor unei misiuni de audit nu poate ocoli abordarea desfășurării unei misiuni de audit din prisma managementului de proiect. Managementul proiectelor a apărut ca un instrument de planificare, coordonare, realizare și control al activităților complexe din proiectele industriale, comerciale, sociale, culturale și politice

Tabel 1 - Determinarea țintelor strategice

Măsuri aferente	Ținte strategice				
Financiară	Reducerea costurilor de audit	Încadrarea în planul de audit	Efectuarea unui număr de operațiuni pe zi	Efectuarea unui număr ridicat de recomandări	Implementarea unui număr mare de recomandări
Parteneri	Încrederea entității auditate în compartiment	Efectuarea de misiuni de audit cu valoare adăugată	Încrederea conducerii executive în audit	Încrederea șefului structurii de audit	
Procese interne	Respectarea normelor de audit	Respectarea conformității documentelor întocmite			
Instruire dezvoltare	Efectuarea de pregătiri profesionale	Valorificarea preceperii salariaților pentru a crea valoare adăugată			

⁴ Normele de audit intern aprobate de Camera Auditorilor Financiar din România, publicate în MO nr. 416 din 21 iun. 2007

Tabel 2 - Cuantificarea performanței utilizând indicatorii de performanță

Măsuri	Ținte strategice	Indicatori cheie de performanță	Ținta Anul 1	Ținta Anul2	Responsabili	Măsuri
Financiară	Reducerea costurilor de audit	Costul misiunii de audit privită ca management de proiect	3500	2800	Șef structură	Introducerea managementului proiectelor în misiunile de audit
	Încadrarea în planul de audit	Numărul misiuni realizate / Numărul misiuni cuprinse în plan	1	1	Șef structură	Scurtarea duratelor misiunilor prin introducerea tehnicilor de audit în mediu informatizat
	Efectuarea unui număr de proceduri pe zi	Număr operațiuni efectuate /zi	30	30	Auditori	Introducerea unui sistem informatic de gestiune a documentelor misiunii
	Efectuarea unui număr ridicat de recomandări	Număr recomandări / număr misiuni de audit	20	20	Auditori	Creșterea calității în supervizarea recomandărilor
	Implementarea unui număr mare de recomandări	Număr recomandări implementate/ Număr implementări formulate	1	1	Auditori	Intensificarea măsurilor de follow up
Parteneri	Încrederea entității auditate în compartiment	Media punctelor acordate de către entitatea auditată în cadrul interviurilor de evaluare a calității	10	10	Auditori	Introducerea unui management al calității coerent
	Efectuarea de audituri cu valoare adăugată mare	Valoarea adăugată medie a misiunilor	10	10	Auditori	Introducerea unui sistem propriu de cuantificare a plus valorii
	Încrederea conducerii executive în audit	Media notelor acordate de managerul public	10	10	Șef structură	Prezentarea coerentă a rolului auditului în instituția publică
	Încrederea șefului structurii de audit	Media calificativului acordat de șeful structurii de audit intern	10	10	Auditori	Efectuare de pregătiri profesionale pe tema creșterii calității auditului
Procese interne	Respectarea normelor de audit	Număr de norme respectate / norme verificate cuprinse în listele de verificare (/eșantion)	1	1	Auditori	Introducerea de liste de verificare la aplicarea procedurilor
	Respectarea conformității documentelor întocmite	Norme respectate / norme cuprinse în listele de verificare (/ eșantion)	1	1	Auditori	Introducerea de liste de verificare la întocmirea documentelor
	Identificarea calitativă a riscurilor	Număr riscuri identificate de auditori /Număr riscuri posibil de a fi verificate	1	1	Auditori	Introducerea unor pachete software de modelare a proceselor de business
Instruire dezvoltare	Efectuarea de pregătiri profesionale	Număr pregătiri profesionale / număr de auditori / an	3	3	Șef structură	Introducerea în pregătirile profesionale a unor materiale filmate utilizând capturile de ecran
	Valorificarea priceperii salariaților pentru a crea valoare adăugată	Număr consilieri informale / auditor /lună	3	3	Șef structură	Încurajarea prin acordare de stimulente auditorilor care au inițiativă în crearea de valoare adăugată

moderne. Orice activitate modernă este privită ca un proiect, cu un caracter complex, care impune o viziune nouă, începând cu analiza necesităților proiectului și terminând cu reutilizarea eficientă a rezultatelor proiectului. Misiunile de audit public intern pot fi considerate și ele ca având caracteristicile unui proiect ce trebuie urmărit, având în plus și particularități specifice. Astfel, parcurgând traseul standard de audit – lege privind auditul public intern⁵ – norme generale⁶ – ajungem la reglementarea metodologică care vizează, de exemplu, activitatea structurilor de audit public intern din cadrul Ministerului Finanțelor Publice, respectiv Procedura p-06 elaborarea programului de audit intern, prevăzută în Normele proprii privind exercitarea auditului public intern, aprobată prin O.M.F.P. nr.445/2004. Este definit și scopul acestei proceduri și anume „asigură faptul că au fost luate în considerare toate aspectele referitoare la obiectivele misiunii de audit public intern, asigură repartizarea sarcinilor și planificarea activităților, precum și supervizarea”. Se remarcă faptul că în urma programului de audit pot fi analizate și costurile specifice misiunii, dar nu putem neglija dificultățile de a se asigura un echilibru între resursele alocate procedurilor specifice, deoarece pe de o parte, necesitățile sunt dependente de desfășurarea intervenției la fața locului, iar, pe de altă parte, uneori, pe parcursul derulării misiunii, apar perturbări ale resurselor planificate. Vom remarca și faptul că primul pas în

asimilarea misiunilor de audit ca management de proiect implică drept faze principale definirea activităților, a resurselor și stabilirea relațiilor de precedentă dintre acestea, în urma cărora se pot determina costurile unei misiuni de audit .

2. **Numărul misiuni realizate/Numărul misiuni cuprinse în plan** – vizează realizarea planului de audit și este calculat cumulativ de la începutul anului până la data evaluării
3. **Număr operațiuni efectuate/zi** – reprezintă efortul efectiv al auditorului. Evaluarea acestui indicator poate fi îmbunătățită prin stabilirea unui număr de documente care sunt utilizate și eventual a unor ponderi în ceea ce privește importanța acestora .
4. **Numărul de recomandări/numărul misiunilor de audit și numărul de recomandări implementate/numărul de implementări formulate** analizează procesul de formulare și implementare a recomandărilor, așa cum au fost ele formulate în rapoartele de audit din perioada de raportare.
5. **Media notelor acordate de management.** Media calificativului acordat de șeful structurii de audit intern reprezintă o analiză a stakeholderilor efectuată în cadrul programelor de îmbunătățire a calității fie pe baza unor evaluări, fie pe baza unor formulare adresate acestora. Remarcăm în acest sens și utilizarea unui indicator de performanță care cuantifică opinia entității auditate despre desfășurarea misiunii.

6. **Valoarea adăugată medie a misiunilor** – poate fi cuantificată de către șeful serviciului pe baza impactului recomandărilor
7. **Număr de norme respectate/norme verificate cuprinse în listele de verificare (/ eșantion) Norme respectate/norme cuprinse în listele de verificare (/eșantion)** se realizează prin efectuarea unui sondaj asupra unor documente ce privesc misiunile de audit din luna respectivă în care sunt efectuate verificări pe bază de check-list cu privire la respectarea procedurilor și a documentelor de audit specifice.
8. **Număr riscuri identificate de auditori / Număr riscuri posibil de a fi verificate** se efectuează pe baza considerării unui element auditabil aleator din perioada verificată și compararea riscurilor ce trebuiau verificate împreună cu șeful structurii de audit referitor la riscurile identificate .
9. **Număr pregătiri profesionale / număr de auditori** – face referire la numărul de pregătiri profesionale la care au participat auditorii

În a treia foaie de calcul excel este cuantificată numeric performanța auditului intern prin agregarea indicatorilor. Măsurarea performanței se bazează pe examinarea modului în care un program și-a realizat obiectivele sau cerințele, prin raportarea în permanență la standardele de performanță stabilite. În context, stabilirea țintelor (targetului) poate face ca organizația sau un domeniu specific de servicii să funcționeze mai bine.

Țintele pot furniza în perspectivă și informații anticipative nu doar cu privire la nivelul de activitate al unui

5 Legea nr. 672/2002 privind auditul public intern cu modificările și completările ulterioare, publicată în Monitorul Oficial nr.953 din 24 decembrie 2002

6 Normele generale privind exercitarea activității de audit public intern, aprobate prin OMFP nr.38/2003 cu modificările și completările ulterioare, publicat în Monitorul Oficial nr.130 din 27 februarie 2003

Tabel 3 - Agregarea cuantificării performanței utilizând balanced scorecard

Tip	Ținta	Indicatori cheie de performanță	Realizat	Ținta	Procent	Coefficient de importanță	Pondere tip	Procent x coeficient de importanță	Realizat pe tip	Total pondere tip x realizat pe tip
Financiară	Reducerea costurilor de audit	Costul misiunii de audit privită ca management de proiect	4000	3500	0,875	0,1		0,0875		
Financiară	Încadrarea în planul de audit	Numărul misiuni realizate / Numărul misiuni cuprinse în plan	0,8	1	0,8	0,2		0,16		
Financiară	Efectuarea unui număr de proceduri pe zi	Număr operațiuni efectuate /zi	23	30	0,7667	0,2		0,153333		
Financiară	Efectuarea unui număr ridicat de recomandări	Număr recomandări / număr misiuni de audit	15	20	0,75	0,2		0,15		
Financiară	Implementarea unui număr mare de recomandări	Număr recomandări implementate/ Număr implementări formulate	0,8	1	0,8	0,3	0,3	0,24	0,790	0,237
Parteneri	Încrederea entității auditate în compartiment	Media punctelor acordate de către entitatea auditată în cadrul interviurilor de evaluare a calității	8	10	0,8	0,2		0,16		
Parteneri	Efectuarea de audituri cu valoare adăugată mare	Valoarea adăugată medie a misiunilor	7	10	0,7	0,3		0,21		
Parteneri	Încrederea conducerii executive în audit	Media notelor acordate de managerul public	8	10	0,8	0,3		0,24		
Parteneri	Încrederea șefului structurii de audit	Media calificativului acordat de șeful structurii de audit intern	8	10	0,8	0,2	0,3	0,16	0,77	0,231
Procese interne	Respectarea normelor de audit	Număr de norme respectate / norme verificate cuprinse în listele de verificare (/ eșantion)	0,8	1	0,8	0,3		0,24		
Procese interne	Respectarea conformității documentelor întocmite	Norme respectate / norme cuprinse în listele de verificare (/ eșantion)	0,7	1	0,7	0,3		0,21		
Procese interne	Identificarea calitativă a riscurilor	Număr riscuri identificate de auditori /Număr riscuri posibil de a fi verificate	0,7	1	0,7	0,4	0,3	0,28	0,73	0,219
Instruire dezvoltare	Efectuarea de pregătiri profesionale	Număr pregătiri profesionale / număr de auditori / an	2	3	0,6667	0,6		0,4		
Instruire dezvoltare	Valorificarea priceperii salariaților pentru a crea valoare adăugată	Număr consilieri informale / auditor /luna	1	3	0,3333	0,4	0,1	0,133333	0,5333	0,053
TOTAL									0,74	

serviciu, dar și referitor la atingerea sau nu a obiectivelor. În acest sens se utilizează ca model benchmarking-ul. Benchmarking-ul poate fi

definit ca un proces de cercetare efectuat, de regulă, prin comparație pentru a identifica și implementa buna practică în domeniul perfor-

manței. Așa cum sugerează și numele, benchmarking-ul performanței⁷ constă în folosirea indicatorilor pentru a compara performanța entităților

7 Auditul Performanței - Proiect BDO Stoy Hayward, Proiect PHARE RO 2002 / 000.586.03.04.13

ca întreg sau performanța structurilor organizatorice ale unei entități. Agregarea indicatorilor a fost efectuată în a treia foaie de calcul pe baza unui model în care există mai multe criterii cu ponderi specifice atât pe indicatori de performanță, dar și pe tipuri, așa cum este prezentat în Tabelul 3.

Precizăm că datele din tabel au un caracter exemplificativ, ele fiind specifice fiecărei entități în parte.

Această foaie de calcul asigură determinarea rezultatului final agregat (de 74 %) și indică global performanța auditului.

De asemenea, analiza altor date parțiale din această foaie de calcul

poate oferi și alte concluzii, ca, de exemplu, faptul că procesele interne trebuie îmbunătățite în perioada următoare.

Analiza de sensibilitate utilizând simularea Monte Carlo

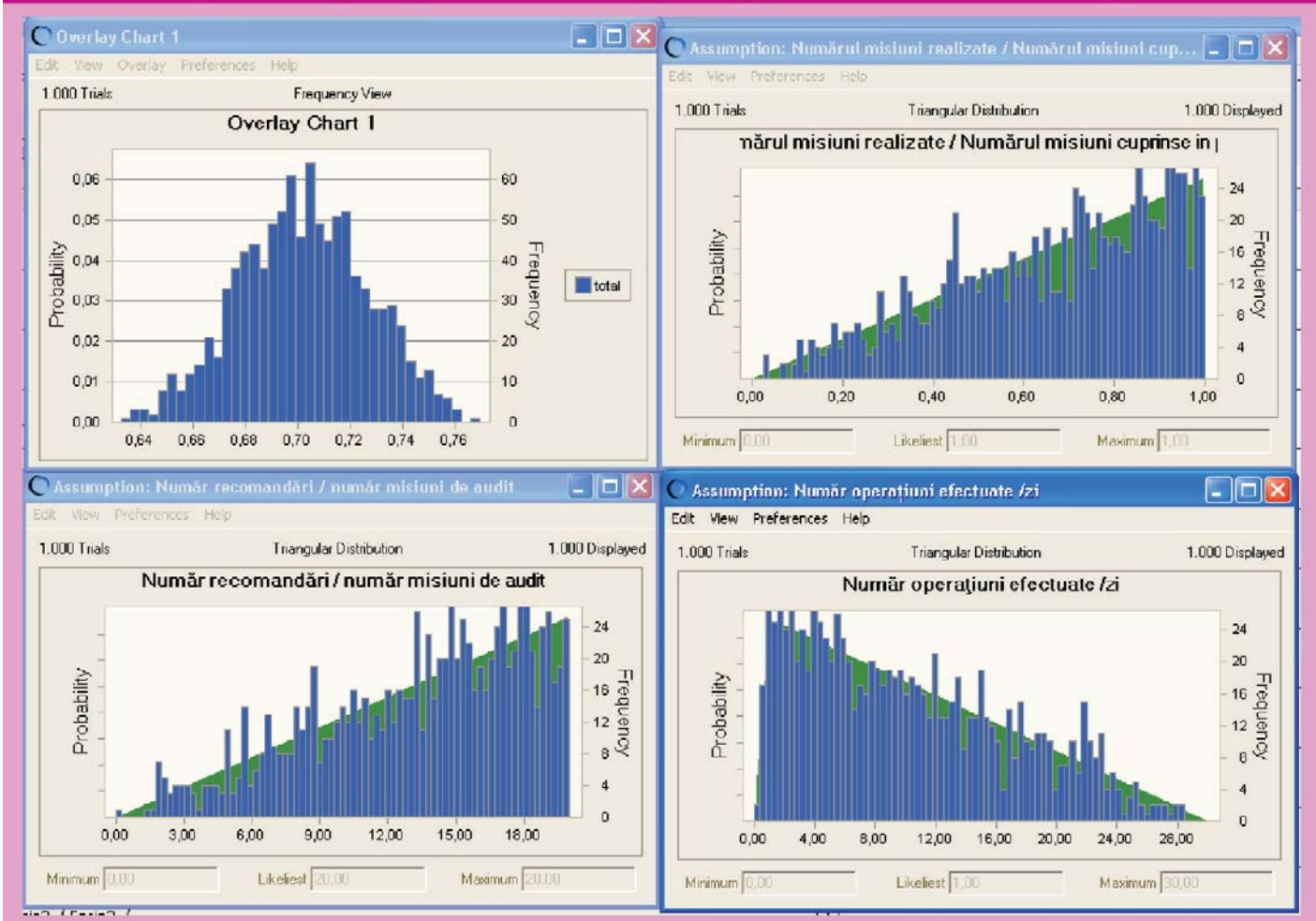
Se cunoaște că agregarea calificativelor este un lucru dificil (Kenneth Arrow) și, de aceea, a fost analizată modelarea agregării indicatorilor de mai sus (Numărul misiuni realizate / Numărul misiuni cuprinse în plan, Număr recomandări / Număr misiuni de audit, Număr operațiuni efectuate

/zi) utilizând simularea Monte Carlo prin considerarea unor distribuții de probabilitate triunghiulare între valoarea maximă (benchmarking) și valoarea 0, utilizând varianta demonstrativă a produsului informatic Crystal Ball.

Această analiză trebuie să fie efectuată pentru a se observa sensibilitatea modelului definit în prima parte a studiului raportată la diverși factori. În acest sens, am efectuat o simulare Monte Carlo de sensibilitate a plusvalorii față de variația unor indicatori de performanță.

Etapele modelării sensibilității utilizând distribuții de probabilitate sunt prezentate mai jos și explicitate prin

Grafic 1 - Descrierea distribuțiilor de probabilitate aferente indicatorilor de performanță și distribuția de probabilitate a outputului (plusvaloarea adusă de audit)

grafice concludente privind operațiunile efectuate.

Etapa 1: Definirea distribuțiilor de probabilitate aferente indicatorilor de performanță.

Etapa 2: Se efectuează simularea Monte Carlo a rezultatului agregat, cu 1000 de încercări și cu un grad de încredere de 95 % .

Din analiza output-ului (overlay chart 1) se remarcă faptul că la distribuții de probabilitate triunghiulare a numărului de recomandări / număr misiuni de audit, număr operațiuni efectuate / zi și numărul de misiuni realizate / număr misiuni cuprinse în plan distribuția indicatorului agregat al plusvalorii cunoaște o distribuție normală în jurul valorii de 70% .

Concluzii

Cuantificarea performanței compartimentelor de audit poate fi realizată prin intermediul balanced scorecard și prin utilizarea unor metode software simple, precum Microsoft

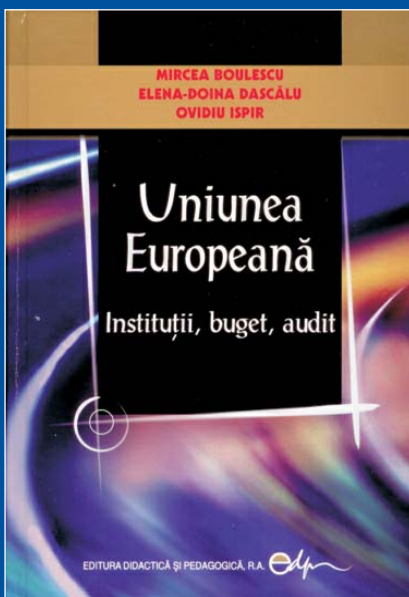
Excel. Prezentul studiu oferă în acest sens un mod de lucru care utilizează trei foi de calcul și care poate fi implementat facil în orice instituție publică care are în vedere cuantificarea plusvalorii performanțelor auditului intern, dar și a altor servicii suport. Fără ca studiul să ofere o soluție generală pentru toate entitățile, din analiza tabelelor propuse rezultă că auditul dispune de numeroase pârghii pentru crearea valorii

adăugate. Important este ca structura de audit din fiecare entitate să identifice punctele cheie, domeniile cu adevărat importante în care valoarea adăugată are o semnificație aparte pentru manageri și implicit și pentru organizație, dar și să propună îmbunătățiri în acest sens, care – cuantificate matematic conform modelului prezentat – pot reda o imagine mult mai reală asupra activității de audit.

Bibliografie

- Kaplan R.S., and Norton, David P., *The Balanced Scorecard – Translating Strategy Into Action*, Harvard Business School Press, 1997
- Niven, Paul, *Adapting the Balanced Scorecard to Fit the Public and Nonprofit Sectors*, The Senalosa Group paper, sept. 2005
- Auditul Performanței – Curs pentru avansați*, Proiect BDO Stoy Hayward, Proiect PHARE RO 2002 / 000.586.03.04.13
- Legea nr. 672/2002 privind auditul public intern cu modificările și completările ulterioare, publicată în Monitorul Oficial nr.953 din 24 decembrie 2002
- Normele de audit intern aprobate de Camera Auditorilor Financieri din România, publicate în MO nr. 416 din 21 Iun 2007
- Normele generale privind exercitarea activității de audit public intern, aprobate prin OMFP nr.38/2003 cu modificările și completările ulterioare, publicat în Monitorul Oficial nr.130 din 27 februarie 2003.
- <http://www.oracle.com/appserver/business-intelligence/crystalball/index.html>

Cărți realizate de auditori financiari

O deosebit de interesantă incursiune în culisele financiare și în problematica auditului la nivelul instituțiilor europene ne propun trei renumiți specialiști în domeniu, Mircea Boulescu, Elena-Doina Dascălu și Ovidiu Ispir, într-o lucrare cuprinzătoare, judicios elaborată, apărută recent la Editura Didactică și Pedagogică: „**Uniunea Europeană. Instituții, buget, audit**”.

După ce sunt prezentate principalele aspecte financiare ale instituțiilor și actelor juridice, sfera auditului extern al gestiunii bugetare europene, auditul gestiunii bugetare europene, auditul veniturilor și cheltuielilor la nivelul U.E., se analizează achizițiile publice euro-

pene, precum și subvențiile din bugetul Uniunii Europene.

Un capitol este consacrat contabilității și conturilor Uniunii Europene, pentru a se trece apoi la comentarii asupra auditului cheltuielilor pentru agricultură și dezvoltare rurală, auditul organismelor/agențiilor Uniunii Europene, auditului cooperării administrative în domeniul TVA și auditului sistemului de informații tarifare obligatorii.

Beneficiind de o bogată documentare, lucrarea reușește să pună în atenția cititorilor o serie de experiențe și aplicații practice ale procedurilor de audit la nivelul instituțiilor europene.

Independența auditorilor în contextul guvernancei corporative

Laurențiu DOBROȚEANU*, Camelia Liliana DOBROȚEANU** & Adriana Sofia RĂILEANU***

Abstract

Auditors' Independence in the Context of Corporate Governance

The recent regulations issued by the Bucharest Stock Exchange (BSE) on corporate governance (CGC-2008) have introduced major changes of corporate governance policies of listed companies. The present paper develops a pertinent analysis of some sections of the code provisions and the relevant legislation with the objective to examine the implications of such regulations over the auditors' independence. The research was conducted as part of a CNCSIS financed research project ID-1785/2009 - "Rolul guvernancei corporative în securizarea încrederii investitorilor: performanța autohtonă versus performanțele europene și internaționale", project manager, Camelia Liliana Dobroțeanu. The research methodology approached critical analysis of a comprehensive relevant literature, supplemented by inductive and deductive reasoning. To secure the objectivity of their judgment, the authors considered a twofold benchmark: the first relates to the similar studies within the international scientific flow of publications and the second one refers to the corporate governance principles applied in countries with relevant tradition, such as the United Kingdom. The research results indicate that the audit committee would be more effective in securing the internal auditors' independence if it is assigned with a significant higher responsibility in terms of employment, dismissal and rewarding policies relevant to internal auditors. Additionally, the study conclusions envisage that, although the regulations apparently render a reasonable degree of independence to external auditors, the persistence of confusions linked to the external auditor's engagement and the addressee of the audit report could be factors that might trigger suspicions about the auditors' independence. By the nature of explored issues and the approaching manner, the present paper is confined to current trends in international scientific research and points out the first contribution within the national relevant literature.

Key words: independence, corporate governance, auditors, audit committee, governance code

Cuvinte cheie:

independență, guvernance corporativă, auditori, comitet de audit, cod de guvernance

Introducere

Independența auditorilor interni sau externi este un subiect care a suscitat numeroase dezbateri și preocupări atât în planul cercetării științifice, cât și în cel profesional. Percepțiile publicului au reprezentat adesea motorul care a stimulat normalizatorii profesionali și organismele de interes public în încercările lor de a iden-

tifica mecanisme mai mult sau mai puțin sofisticate de securizare a independenței auditorilor [6, 10]. Întrucât credibilitatea raportărilor financiare ale companiilor este condiționată direct și proporțional de percepțiile publicului referitoare la independența auditorilor externi, eșecurile financiare corporative se repercutează – corect sau nu – asupra imaginii de independență a membrilor profesiei [14]. Totodată, chiar dacă maniera

* Prof. univ. dr., ASE București, e-mail: laurdll@yahoo.com

** Conf. univ. dr., ASE București, e-mail: camidll@yahoo.com

*** Asist. univ. dr., ASE București, e-mail: sofia_adriana@yahoo.com

este mai discretă, auditorii interni nu au scăpat criticilor actuale. Politica de expunere exagerată la riscuri arborată de multe dintre corporațiile multinaționale care se confruntă cu dificultăți considerabile în contextul actualei crize financiare a plasat sub semnul întrebării capacitatea efectivă a auditorilor interni de a evalua controalele interne, respectiv de a semnaliza depășirea limitelor tolerabile de expunere la riscuri. Din această perspectivă, examinarea independenței auditorilor interni în contextul normelor profesionale și practicilor de guvernare corporativă actuale relevă atât oportunitățile nou create pentru auditorii interni [1], cât și principalele impedimente care periclitează capacitatea efectivă a auditorilor interni de a acționa în sensul așteptărilor publicului.

Într-un studiu publicat în jurnalul IIA, Gallegos [7] remarcă: „În funcționarea guvernancei corporative, atât auditorii interni, cât și auditorii externi joacă roluri esențiale. Fiecare trebuie să asigure structurile de supraveghere și directorii executivi cu privire la integritatea raportărilor financiare și adecvarea controalelor interne. Pentru a fi eficace, auditorii trebuie să fie independenți. Deși auditorul extern este protejat, din punct de vedere teoretic, de influența nedorită a managementului, în practică ambele categorii de auditori – interni și externi – suportă efectele unor astfel de presiuni.”

Potrivit lui Van Peursem și Pumphrey [16], pentru a fi eficace în derularea activităților lor cotidiene auditorii interni trebuie să dezvolte o relație bună cu directorii executivi și, totodată, să se mențină în relații bune de raportare către structurile de supraveghere și comitetul de audit. Aceste relații pot fi afectate dacă auditorii interni nu sunt independenți de activitățile pe care ei înșiși le monitorizează sau dacă structurile de guvernare nu țin cont de problemele asupra cărora sunt atenționate de către auditori. Altfel spus, independența auditorilor pare să fie puternic determinată de calitatea relațiilor cu structurile de guvernare corporativă ale organizației.

Plecând de la aceste considerații, în paragraful următor, studiul nostru își propune o analiză a prevederilor esențiale ale normelor profesionale relevante (ISA și IAS) referitoare la relațiile dintre auditori și structurile de guvernare corporativă. Apoi, păstrând ca reper independența auditorilor, sunt adăugate analizei noastre cerințele specificate în cadrul codurilor și reglementărilor de guvernare corporativă aplicabile în contextul a trei țări diferite: Marea Britanie, Statele Unite ale Americii, respectiv România. Din această perspectivă, într-un paragraf distinct al studiului nostru, este abordat rolul

jucat de comitetul de audit – ca structură de guvernare cheie – în evaluarea și protejarea independenței auditorilor interni și externi. Comparația realizată în cadrul studiului relevă o seamă de concluzii interesante, redată în ultimul paragraf al lucrării.

Metodologia de cercetare considerată pentru realizarea studiului – analiza calitativă a surselor documentare indicate și recursul la raționamentele de tip inductiv-deductiv – se înscrie în gama metodelor utilizate în studii similare, publicate în jurnale recunoscute în plan internațional. Limitele asumate, în acest stadiu al cercetării noastre, pot fi ameliorate în viitor printr-o testare de tip pozitiv a validității concluziilor din acest studiu în planul practicilor de guvernare corporativă ale companiilor românești cotate la BVB.

Repere profesionale ale auditului și guvernancei entității

Guvernarea corporativă este cel mai frecvent percepută drept un sistem complex de relații stabilite între acționari, directori executivi și non-executivi și administratori, formalizate prin intermediul actelor constitutive, al cartei, al regulamentelor interne de funcționare, al codurilor de guvernare etc. Funcționarea eficace a procesului de guvernare corporativă atribuie auditorilor – externi și interni – roluri esențiale în ceea ce privește transparența raportărilor financiare, respectiv monitorizarea controalelor interne menite să amelioreze riscurile asumate de organizație în derularea afacerii [4]. O analiză a rolului auditorilor externi în contextul guvernancei corporative are ca punct de reper responsabilitățile acestora prevăzute de normele profesionale [17]. Astfel, standardul ISA 260¹ așează în prim plan relația de comunicare dintre auditorii externi și responsabilii cu guvernarea corporativă, relație bazată pe de consultarea și informarea continuă asupra problemelor identificate la nivelul auditațiilor: de la politicile contabile semnificative, corecția erorilor, la integritatea managementului sau problemele și riscurile controlului intern. Totodată, standardul stabilește coordonatele de ghidaj pentru auditorii externi în exercitarea raționamentului profesional pentru identificarea structurilor de guvernare relevante. Una dintre prevederile esențiale ale normei stipulează: „*Eficacitatea comunicării este extinsă prin construirea unei relații de lucru între auditor și structurile de guvernare corporativă. Această relație se dezvoltă prin menținerea unei ati-*

1 Comunicarea cu structurile de guvernare corporativă

tudini de scepticism profesional, independență și obiectivitate.”

În ceea ce privește auditorii interni [13], normele profesionale de audit intern nu conțin un standard distinct referitor la relațiile auditorilor interni cu structurile de guvernare corporativă. Mai curând, aceste relații se pot extrage deductiv din prevederile mai multor standarde de audit intern. Spre deosebire de auditorii externi, auditorii interni se subordonează funcțional structurilor de guvernare corporativă care monitorizează activitatea auditului intern și primesc recomandări de îmbunătățire a procesului de guvernare și control al riscurilor. De asemenea, o importanță esențială este atașată independenței auditorilor interni față de structurile de conducere executivă a organizației [8]. Referitor la independența auditorilor interni, normele stipulează: „*Independența reprezintă libertatea în raport cu condițiile care amenință capacitatea funcției de audit intern sau a conducătorului executiv al auditului de a realiza sarcinile de audit intern într-o manieră nepărtinitoare. Pentru a atinge nivelul de independență necesar pentru a realiza eficace sarcinile de audit intern, conducătorul executiv al auditului are acces direct și fără restricții la conducerea superioară și consiliu. Acest lucru poate fi realizat printr-o relație de raportare dublă. Amenințările la adresa independenței trebuie gestionate la nivelul fiecărui auditor intern, misiuni, funcții și organizații*”[13].

Pentru a securiza independența normele profesionale impun practic subordonarea ierarhică a funcției de audit intern față de structurile care să-i permită îndeplinirea rolului său. Mai mult, conducătorul executiv al auditului trebuie să confirme consiliului, cel puțin anual, independența organizațională a funcției de audit intern. Auditul intern nu trebuie să fie îngreunat de nici o imixtiune în determinarea sferei de cuprindere a activităților sale, în modul de desfășurare a activității și în comunicarea rezultatelor. Asemenea auditorului extern, conducătorul executiv al auditului trebuie să comunice și să interacționeze direct cu consiliul [18].

La prevederile normelor profesionale, reglementările relevante în materie de guvernare corporativă adaugă un set de cerințe specifice menite să consolideze independența auditorilor interni și externi mai mult sau mai puțin stricte în funcție de flexibilitatea sistemului considerat: bazat pe reguli, cum ar fi exemplul Sarbanes Oxley Act (SOX) din SUA [15] sau bazat pe principii, luând drept exemplu ilustrativ Codul Combinat, cu subsecțiunea

Ghidul Smith, din Marea Britanie [2]. În cazul României, reglementările relevante în materie de guvernare corporativă sunt: codul de guvernare emis de BVB [3] – un produs obținut prin combinarea prevederilor din cele două sisteme de guvernare enunțate – respectiv legislația referitoare la societățile comerciale, cu modificările sale ulterioare [11, 5]. Complementar, se pot adăuga câteva acte normative emise de Camera Auditorilor Financieri din România (CAFR) care vizează nemijlocit activitatea auditorilor interni și externi [9]. În cele ce urmează le vom analiza succint, într-o manieră comparativă, ceea ce ne va permite, la final, să concluzionăm asupra independenței auditorilor în contextul guvernării corporative.

Rolul comitetului de audit în asigurarea independenței auditorilor interni și externi

În numeroase ocazii maniera de contractare și responsabilizare a auditorilor a generat suspiciuni cu privire la independența acestora. Percepțiile negative ale utilizatorilor erau motivate de faptul că managementul executiv al companiei auditate – în calitate de autoritate de negociere și contractare a serviciilor de audit, având puterea și motivația necesare, ar putea exercita o influență semnificativă asupra raționamentului profesional al auditorilor, respectiv asupra rezultatelor misiunii [8]. În cadrul modelelor de guvernare anglo-saxone – prin acestea denumind atât modelul britanic, cât și cel american – procesul de selecție al auditorilor externi reprezintă una dintre sarcinile comitetului de audit, ca structură de guvernare responsabilă de monitorizarea auditului. În selecția auditorilor externi, evaluarea independenței și obiectivității acestora de către comitet constituie o etapă premergătoare contractării serviciilor de audit extern, prin examinarea inclusiv a măsurilor adoptate de către auditori pentru a-și proteja independența și obiectivitatea în relația cu clientul auditat.

Există totuși câteva diferențe semnificative între modelul britanic și cel american. În primul rând, în modelul american de guvernare propunerile comitetului de audit privind auditorii externi sunt validate de către consiliu, în timp ce în modelul britanic decizia finală revine acționarilor. În al doilea rând, SOX interzice auditorilor externi prestarea simultană a serviciilor de audit și non-audit aceluiași client², în timp ce modelul britanic, ceva mai

2 Cu excepția situațiilor în care: (i) serviciile non-audit reprezintă maximum 5% din veniturile companiei plătite auditorului, (ii) inițial, clientul nu era informat asupra faptului că serviciile respective se califică drept activități non-audit și (iii) comitetul de audit a aprobat serviciile non-audit respective

flexibil, permite aceste practici, cu obligația auditorilor de a adopta măsuri suplimentare de protecție a independenței lor și de a le discuta cu structurile de guvernare ale clientului auditat. Deși codul de guvernare al BVB nu conține prevederi explicite referitoare la prestarea serviciilor non-audit clienților de audit, reglementările complementare în vigoare interzic aceste practici auditorilor autohtoni [6].

CGC-2008 BVB, cum era de altfel și firesc date fiind originile sale, autorizează comitetul de audit cu formularea propunerilor adresate consiliului³ privitoare la selecția, numirea, reînnoirea, înlocuirea auditorilor externi și la termenii și condițiile remunerării acestora. Asemenea modelului american, consiliul are autoritatea de a decide în final asupra termenilor angajamentului cu auditorii externi. Această diferență, aparent neglijabilă, are totuși consecințe majore asupra imaginii de independență a auditorilor externi, respectiv asupra percepțiilor publicului în acest sens. Dacă se pune în discuție problema consiliului de supraveghere, format în totalitate din membrii independenți și ne-executivi, validarea propunerilor comitetului de audit nu ridică o problemă de suspiciune la adresa independenței auditorilor externi. Dacă însă, consiliul care validează propunerile comitetului de audit privind relațiile cu auditorii externi este consiliul de administrație – format din directori executivi și ne-executivi (ei pot cumula simultan funcția din conducerea executivă cu funcția din consiliu) – problema se schimbă, în lipsa cuvântului final al acționarului, executivii pot influența decizia consiliului în funcție de interesele proprii față de un auditor extern sau altul. Prin urmare, indirect, auditorii externi sunt nevoiți să ia în considerare în continuare riscul de influență negativă asupra independenței și obiectivității lor și să adopte măsurile de protecție adecvate. Ar merita adăugat și faptul că validarea propunerilor comitetului de audit referitoare la auditorii externi de către acționariat creează și acea legătură logică dintre contractarea serviciului și responsabilizarea auditorilor externi. Dat fiind faptul că raportul de audit se adresează acționarilor societății ale cărei situații financiare au fost auditate, este firesc ca auditorii externi, fiind formal angajați de către acționari, să fie responsabili în fața acestora [12].

În ceea ce privește auditorul extern, diferențele dintre reglementările privind guvernarea corporativă din cele

două țări sunt majore. În timp ce SOX este aproape evaziv cu privire la funcția de audit intern, respectiv asigurarea unor mecanisme eficiente de protecție a independenței acestuia, Codul Combinat britanic tratează pe larg aceste aspecte. Potrivit acestuia din urmă, pe lângă responsabilitatea de a monitoriza activitatea auditului intern, comitetul de audit are inclusiv autoritatea de a aproba numirea și revocarea conducătorului funcției de audit intern. De asemenea, Codul Combinat stipulează autoritatea comitetului de audit de a revizui și aproba bugetul auditului intern, respectiv de a se asigura că funcția de audit intern dispune de acces neîngrădit la resursele și informațiile necesare pentru derularea activităților sale. Totodată, comitetul de audit joacă un rol cheie de interfață de comunicare și colaborare dintre cele două categorii profesionale complementare: auditorii interni și auditorii externi.

Analizând prevederile CGC-2008 al BVB din această perspectivă, constatăm faptul că, asemenea SOX, codul este extrem de lapidar. Singurele referințe la auditul intern vizează colaborarea comitetului de audit cu acesta și auditul extern în îndeplinirea misiunii sale în domeniul monitorizării raportării financiare, al controlului intern și al managementului riscurilor. Regretabil este faptul că inclusiv reglementările complementare actuale privind guvernarea corporativă – legea societăților comerciale, hotărârile CAFR etc. – nu sunt cu mult mai detaliate din acest punct de vedere. În aceste circumstanțe, independența auditorilor interni nu este protejată prin nici un mecanism eficient, fiind expusă riscurilor unor influențe negative din partea conducerii executive a organizației. Atâta vreme cât auditorul intern – cel puțin conducătorul departamentului de audit intern – este dependent în ceea ce privește numirea și revocarea sa de o altă structură în afara comitetului de audit, raționamentul său profesional poate fi afectat de posibilele consecințe pe care raportarea unor rezultate „nedorite” ale misiunilor de audit le-ar putea avea asupra propriei sale poziții.

De asemenea, dependența financiară și logistică de factorii de decizie executivă din cadrul organizației poate constitui un motiv de limitare a sferei de activitate a auditului intern, aspect perceput, potrivit normelor profesionale, drept o afectare a independenței și obiectivității auditului intern. În fine, lipsa prevederilor similare cu cele britanice din CGC-2008 referitoare la rolul comitetului de

3 Având în vedere faptul că, în România, modelele de guvernare permise prezintă ca structuri de guvernare superioare Consiliul de Supraveghere (în cazul modelului dualist), respectiv Consiliul de Administrație (în cazul modelului unitar), în lucrarea de față am utilizat termenul „Consiliu” pentru a desemna oricare dintre cele două structuri corespunzătoare modelului de guvernare considerat

audit, de interfață de comunicare între auditul intern - auditul extern - acționariat, poate avea drept consecințe privarea auditului intern de posibilitatea de a semnală imixtiunile managementului executiv asupra independenței sale. Efectele unor astfel de practici s-au văzut atât în cazul eșecurilor de proporții de pe piața americană la începutul anilor 2000, cât și în contextul crizei actuale [12, 14].

Concluzii

Rolul comitetului de audit în procesul de guvernare corporativă trebuie să fie esențial, mai cu seamă în ceea ce privește protecția independenței auditorilor interni și externi.

Considerând principiile care stau la baza componenței acestui comitet - în totalitate sau, cel puțin în majoritate, format din membrii independenți ne-executivi - este evident faptul că acesta reprezintă „ochiul vigilent” al acționariatului asupra operațiunilor extrem de sensibile ale companiei: raportare financiară, monitorizarea riscurilor, controlul intern și audit. Dotat cu încrederea acționarilor - fiind, în ultimă instanță, numit de către aceștia - comitetul poate dispune de mecanisme eficiente de supraveghere a conducerii executive pe problemele menționate. Cel mai puternic instrument constă în posibilitatea de a semnală acționarilor derapajele executivului și zonele de risc major asumat, astfel încât deciziile acestora să fie adoptate în cunoștință de cauză. În același timp, eficacitatea comitetului de audit este, la rândul său, dependentă crucial de independența auditorilor interni și externi.

Analiza comparativă a prevederilor relevante din reglementările privind guvernarea corporativă din SUA, Marea Britanie și România relevă faptul că, în pofida unor progrese remarcabile în acest domeniu în plan național, mai sunt încă pași importanți de făcut până când independența auditorilor va fi protejată *de facto* prin mecanisme eficiente. Dacă independența auditorului intern sau a auditorului extern este compromisă, credibilitatea asigurărilor oferite de către auditori este nulă. În timp ce posibilitățile de securizare a independenței auditorilor externi, deși perfectibile, par mai bine ancorate în contextul guvernării corporative, probabil și datorită faptului că aceștia nu sunt salariați-angajați ai clientului auditat, independența auditorilor interni este în continuare expusă riscurilor unor imixțiuni din partea conducerii executive interesate de manipularea rezultatelor misiunilor de audit.

Bibliografie

- [1] Birchfield, R., *Corporate governance: the age of internal audit*, New Zealand Management, July 2004
- [2] 2008 Combined Code; Smith Guidance 2008, www.frc.org.uk
- [3] 2008 Corporate Governance Code, www.bvb.ro
- [4] Colbert, J. L. - *Corporate governance: communications from internal and external auditors*, Managerial Auditing Journal, no. 3, vol. 17, 2002
- [5] Dobroțeanu, C. L.; Dobroțeanu, L - *Audit Intern*, InfoMega, 2007
- [6] Dobroțeanu, C. L.; Dobroțeanu, L; Răileanu, A. S. - *A comparative study on corporate governance frameworks in US, UK and Romania, European Integration: New Challenges for Romania*, Analele Universității din Oradea, seria Științe Economice, Tom XVIII, 2009
- [7] Gallegos, F. - *Safeguarding auditor objectivity: corporate governance practices must not compromise auditor independence*, Internal Auditor, October 2004
- [8] Gerde, V. W.; Silva, P.; White, G.C. - *Corporate governance effectiveness: balanced relationships among external auditors, internal auditors, the board of directors and top management*, The Journal of Corporate Citizenship, December 2002
- [9] HCAFR 88/2007, www.cafr.ro
- [10] *Internal Auditors: Integral to good corporate governance*, Internal Auditor, August 2002, http://findarticles.com/p/articles/mi_m4153/is_4_59/ai_90257862/?tag=content;col1
- [11] Law 31/1990 with the subsequent amendments and additions
- [12] Manuzi, M., *European Professional Challenges*, Financial Audit no. 12, 2008
- [13] The International Internal Audit Standards 2008; IIA Ethical Code, www.aair.ro/www.theiia.org
- [14] Ricol, R. - *Report on the financial Crisis*, October 2008, <http://www.ifac.org/financial-crisis/>
- [15] Sarbanes Oxley Act, www.sarbanes-oxley.com
- [16] K. Van Peursem, L.D. Pumphrey, *Internal auditors and independence: An agency lens on corporate practice*, Financial Reporting, Regulation and Governance, 2005, <http://www.business.curtin.edu.au/files/REFVanPeursem.pdf>
- [17] International Standards of Auditing (ISA); The Professional Ethics Code, www.ifac.org
- [18] Whitley, J., *Internal auditing's role in corporate governance*, Internal Auditor, October, 2005

Evaluarea performanțelor din administrarea portofoliilor la societățile de investiții financiare - proceduri analitice

Tatiana DĂNESCU* & Ovidiu SPĂTĂCEAN**

Abstract

Performance Valuation for Portfolio Management Activities Performed by Financial Investment Companies - Analytical Procedures

Evaluation of the results obtained from portfolio management activities are essential for the auditor to understand and, then, to test the recognition, measurement and presentation of financial assets in the financial statements, provided that the accounting policies selected and applied in this respect by management may significantly affect investment decisions undertaken by investors, with direct impact on trading prices. This paper aims to develop a specific system of analytical procedures used in asset management activities performed by the Financial Investment Companies which may be a fundamental feature in conceiving and performing financial audit programs specific to capital allocation as financial investments. In connection with the issue of construction of a system of indicators for assessing the portfolio performance, it is remarkable the approach from the perspective of portfolio managers, but it is not explored their usefulness as analytical procedures used in a financial audit conducted in investment companies. The approach of scientific research has considered, mainly, the analysis of financial statements published by the five Financial Investment Companies in the period 2006-2008, the comparison of portfolio performance in correlation with the reported net asset value and the inspection of trading reports issued by the market operator Bucharest Stock Exchange and analysis reports issued by the Romanian Association of Fund Managers.

Key words: financial investments, financial assets, portfolio management, portfolio performance, analytical procedures, investment decision

Cuvinte cheie:

responsabilitate, continuitatea activității, erori de raționament

Motivația și metodologia cercetării

Proiectarea procedurilor analitice de evaluare a performanțelor de portofoliu, constituind o etapă esențială în conceperea programului de auditare a plasamentelor de capital în cazul societăților de investiții financiare, impune deschiderea de noi orizonturi în arealul cunoașterii. Sub această motivație autorii au dezvoltat o cercetare care vizează aplicarea unor proceduri analitice prin testarea de indicatori specifici de evaluare a performanțelor de portofoliu realizate de aceste entități. Pentru atingerea acestui deziderat, alături de o documentare amplă asupra reglementărilor aferente activităților de administrare a portofoliilor societăților de investiții, au fost culese diverse informații referitoare la activitatea specifică de administrare a portofoliilor, au fost examinate situațiile financiare anuale publicate¹ pentru perioada 2006-2008 ale entităților în domeniu, au fost analizate rapoartele prevăzute de reglementările emise de Comisia Națională a Valorilor Mobiliare privind structura portofoliilor de active financiare, au fost efectuate do-

* Prof. univ. dr., Universitatea "Petru Maior", Târgu Mureș, e-mail: tatiana_danescu@yahoo.com

** Lector univ. drd., Universitatea "Petru Maior", Târgu Mureș, e-mail: spatacean_ioanovidiu@yahoo.com

1 Rapoartele anuale publicate pe website-urile proprii ale societăților de investiții financiare și pe website-ul operatorului de piață - Bursa de Valori București (www.bvb.ro)

cumentări asupra rapoartelor publicate de Asociația Administratorilor de Fonduri privind evoluția activelor nete și comparații ale diferitelor rapoarte de tranzacționare emise de operatorul de piață – Bursa de Valori București. Rezultatele obținute se constituie sub forma unor concluzii utile auditorilor în evaluarea performanțelor de portofoliu ale societăților de investiții financiare.

Necesitatea construirii unui sistem de indicatori cheie pentru gestiunea portofoliilor de active financiare

Construcția unui set de indicatori de măsurare a performanțelor de portofoliu în cazul societăților de investiții financiare este arondată unor obiective care definesc strategia și politicile investiționale, pentru ameliorarea câștigurilor din cedarea plasamentelor în acțiuni, pentru creșterea veniturilor din dividende aferente participațiilor deținute sau a veniturilor din dobânzi generate de instrumente cu venit fix și pentru minimizarea pierderilor antrenate de procesul de restructurare prin vânzarea participațiilor neperformante.

Coordonatele care definesc necesitatea elaborării unui sistem de indicatori de evaluare a eficienței plasamentelor de capital administrate de societățile de investiții financiare se fundamentează pe următoarele *dezerate*:

- accesul rapid la informația disponibilă publicului investitor, care este condiționat de gradul de efi-

ciență informațională al piețelor de capital;

În cazul în care investitorii nu analizează informațiile în timp oportun și nu reacționează în mod adecvat, aceștia se situează în afara pieței, putând pierde în raport cu fluctuațiile prețului de tranzacționare.

- analiza bursieră și managementul de portofoliu care să asigure, în condițiile pieței eficiente, sporirea câștigurilor, cel puțin din considerente care țin de realizarea economiilor de scară;

Costul analizei pieței nu diferă dacă se referă la o investiție de talie mică sau la o investiție semnificativă, dar câștigurile pot fi notabile în cel de-al doilea caz, astfel încât reiese necesitatea unei atitudini active pe piață, imperios necesară investitorilor instituționali.

- abordarea activă a pieței, care este necesară ținând seama de criteriul rentabilitate-risc, deoarece, după cum se apreciază, valoarea informațiilor dobândite este semnificativ diminuată prin diseminarea în piață;

Există, pe de altă parte, un gen de informații care nu au un grad larg de diseminare (informații privilegiate) care aparțin de regulă persoanelor inițiate. Investitorii instituționali vor compensa lipsa acestor informații prin analiza și cercetarea de piață.

- asigurarea unui echilibru între rentabilitatea și riscul plasamentelor de capital prin promovarea unei politici investiționale de tipul managementului activ, ceea ce crează premisele unei creșteri durabile a valorii portofoliului administrat și maximizarea pe termen lung a averii acționarilor.

În această abordare, scopul construcției unui set de indicatori adaptat specificului de activitate al societăților de investiții financiare este de a permite urmărirea gradului de îndeplinire a standardelor de performanță în administrarea portofoliilor și stabilirea factorilor de influență asupra rezultatelor operaționale.

Analiza investițiilor financiare de portofoliu vizează determinarea nivelurilor de performanță asociate unui portofoliu de active financiare, performanțe cuantificate prin indicatori de rentabilitate-risc, precum și determinarea contribuției fiecărei clase de active financiare la obținerea acestor performanțe, relevând impactul factorilor de influență și al cauzelor generatoare. Din această perspectivă, necesitatea selecției unui sistem de indicatori pentru analiza performanței investițiilor de portofoliu este justificată prin prisma următoarelor *considerente*²:

- construirea și administrarea unui portofoliu care solicită determinarea caracteristicilor asociate activelor financiare, astfel încât să se identifice și să se estimeze în anumite intervale de probabilitate rentabilitatea, riscul și factorii majori de influență asupra performanțelor titlurilor respective;
- administrarea eficientă asociată cu evaluarea periodică a performanțelor financiare și a factorilor de influență majori, pentru a se putea delimita profesionalismul în gestiune de impactul evenimentelor aleatoare imprevizibile (spre exemplu, declanșarea procedurii de insolvență în cazul unor companii din portofoliu din motive care nu puteau fi prevăzute);
- nevoia de a identifica și cuantifica contribuția fiecărei clase semni-

2 Mihai, I. și colab., *Analiza performanțelor gestiunii portofoliului de titluri financiare*, Societatea de Investiții Financiare Banat-Crișana și Universitatea de Vest din Timișoara, *Piețe de Capital. Lucrări științifice comunicate la sesiunea jubiliară „10 ani de existență a Societății de Investiții Financiare Banat-Crișana”*, Editura Mirton, Timișoara, 2002, p. 23.

ficative de active financiare, respectiv contribuția fiecărui activ financiar la rentabilitatea și riscul global al portofoliului pentru fundamentarea deciziei de restruc-turare a portofoliului de investiții financiare.

Proceduri analitice pentru evaluarea performanțelor de portofoliu

Procedurile analitice reprezintă eva-luări ale informațiilor financiare prin analiza relațiilor plauzibile dintre datele financiare și nefinanciare. Acestea cuprind acele investigații, pe măsura necesității, cu privire la fluc-tuațiile sau relațiile care sunt discor-dante în comparație cu alte informații relevante sau care diferă cu o sumă semnificativă față de valorile aștep-tate³. Procedurile analitice au ca scop analiza corelațiilor existente, a tendințelor elementelor informațio-nale analizate, estimându-se astfel caracterul rezonabil al operațiunilor și soldurilor conturilor, prin utilizarea comparațiilor și a diversilor indicatori. Ele se aplică încă din etapa de plani-ficare a auditului, dar și în etapa de examinare finală, scoțând în evi-dență domeniile cu risc ridicat, pentru care ulterior auditorul financiar uti-lizează proceduri mai detaliate (teste substanțiale). Derularea procedurilor analitice implică: stabilirea sferei de aplicare, previzionarea informațiilor, compararea informațiilor, analiza re-zultatelor, compararea și determi-narea abaterilor semnificative, îndeo-

sebi a celor neașteptate și efectua-re modificărilor în programul de au-dit.⁴ Dacă procedurile analitice identi-fică fluctuații sau relații care nu sunt consecvente cu alte informații rele-vante sau care diferă cu o sumă semnificativă față de valorile aștep-tate, auditorul trebuie să investighe-ze asemenea diferențe prin interro-garea conducerii și obținerea de probe de audit adecvate relevante pentru răspunsurile conducerii și efectuarea altor proceduri de audit, după cum sunt sau nu necesare în circum-stanțele date⁵.

Pentru evaluarea calității actului de administrare a portofoliilor de active financiare, următorii indicatori pot fi utilizați ca proceduri analitice pentru evaluarea performanțelor de por-tofoliu, întrucât prezintă un grad ridicat de relevanță informațională⁶:

❖ Procedura analitică 1

Rata de rentabilitate a operațiunilor de plasament oferă o imagine asupra profitabilității derulării tranzacțiilor cu instrumente financiare într-un inter-val de timp analizat. Relația de calcul se fundamentează pe elemente care cuantifică eforturi și efecte financiare asociate operațiunilor de achiziții și înstrăinare a plasamentelor de capi-tal.

a) O variantă de calcul este:

$$R_r = \frac{(V + D_{ob}) - (C_h + C_t)}{(C_h + C_t)} \times 100$$

unde:

R_r – rata de rentabilitate a operațiu-nilor de plasament;

V – venituri din investiții financiare (deținute sau cedate);

D_{ob} – venituri din dobânzi;

C_h – cheltuieli privind investițiile fi-nanciare cedate;

C_t – comisioane de tranzacționare suportate.

Comparând rezultatele obținute în cazul celor cinci societăți de investiții financiare, se constată că valoarea acestui indicator poate varia semni-ficativ, în funcție de specificul investițional și de obiectivele și politi-cile de administrare.

Rezultatele cercetării - comentariu

Utilizarea acestei rate ca procedură analitică indică auditorului calitatea deciziilor de gestiune a portofoliilor (asset management), ajutându-l în formularea unor concluzii de an-samblu despre strategia, obiecti-vele investiționale și stilul de ma-nagement adoptate la nivelul fiecărei societăți de investiții financiare. Aceste entități au realizat operațiuni de plasament caracterizate printr-un nivel ridicat de profitabilitate, rata medie de rentabilitate în perioada 2006-2008 fiind de 531,52%. În rap-ort cu valoarea acestui indicator, SIF Oltenia se detașează față de celelalte societăți de investiții, ni-velul mediu înregistrat pentru acest indicator fiind de 665,45%. Sensibil apropiate ca valoare sunt SIF Banat Crișana (597,25%) și SIF Muntenia (570,63%). Performanțe modeste în administrarea portofoliilor au înre-gistrat SIF Moldova (431,06%) și SIF Transilvania (393,19%).

3 ISA 520 *Proceduri analitice*, paragraf 4.

4 Dănescu, T., *Proceduri și tehnici de audit financiar*, Editura Irecson, București, 2007, pp. 138-139.

5 ISA 520 *Proceduri analitice*, paragraf 7.

6 Popa, L.; Doruc, D., *Măsurarea performanțelor în cazul particular al unui subportofoliu SIF Banat Crișana și Turcaș*, D.; Urs, M., *Indicatori de gestiune pentru portofoliul de active financiare al SIF Banat Crișana*, în volumul de comunicări științifice redactat de Societatea de Investiții Financiare Banat-Crișana și Universitatea de Vest din Timișoara, *Studii și cercetări comunicate la cea de-a III-a Sesiune Științifică „Piața de Capital”*, Editura Universității de Vest, Arad, 2005, pp. 178-194.

b) O altă variantă de calcul a ratei de rentabilitate, care reflectă mai fidel eficiența operațiunilor de plasament financiar, este cea calculată pe baza fluxurilor de numerar efectiv încasate sau plătite în legătură cu strategia de realizare a investițiilor financiare, după formula de calcul:

$$R_r = \frac{(V + D_{iv} + D_{ob}) - P_1}{P_1} \times 100$$

unde:

R_r – rata de rentabilitate a operațiunilor de plasament;

V – încasări din vânzarea de participații, realizate prin dezinvestirea participațiilor la capitalul social al societăților din portofoliu;

D_{iv} – valoarea dividendelor încasate pe perioada de deținere a titlurilor;

D_{ob} – valoarea dobânzilor încasate pe perioada de deținere a titlurilor;

P_1 – plăți în legătură cu investițiile financiare.

Din perspectiva auditorului, rata de rentabilitate calculată pe baza fluxurilor de numerar efectiv încasate sau plătite furnizează informații relevante care ajută la formularea unor concluzii asupra modului în care societățile de investiții financiare generează și consumă fluxuri de numerar din operațiunile de plasament financiar.

Rezultatele cercetării - comentariu

Procedura analitică reflectă cu un grad sporit de acuratețe rentabilitatea efectivă a operațiunilor de plasament, întrucât sunt luate în considerare fluxurile efective de numerar încasate sau plătite în legătură cu investițiile financiare. În auditul financiar, indicatorul poate fi utilizat în etapa de planificare și evalu-

are a riscurilor pentru stabilirea abaterilor semnificative înregistrate în context de entitatea auditată față de nivelul mediu realizat în alte entități care desfășoară afaceri similare. Valoarea medie a indicatorului, pentru toate societățile de investiții financiare în perioada 2006-2008 este de 77,80%, ceea ce denotă performanțe notabile asociate activității de asset management în condițiile în care, în aceeași perioadă, indicele BET a marcat o scădere cu 63,70%, respectiv indicele BET – C s-a depreciat cu 60,04%.

În această formulă de determinare, indicatorul evidențiază performanțe remarcabile în cazul SIF Muntenia (100,40%) și SIF Transilvania (84,09%). Pentru SIF Moldova și SIF Oltenia, rata medie de rentabilitate a operațiunilor de plasament sunt sensibil apropiate de valoarea medie globală (76,95%, respectiv 71,57%), în timp ce SIF Banat Crișana înregistrează cel mai scăzut nivel de performanță în administrare (55,96%).

❖ Procedura analitică 2

Ponderea societăților cotate în portofoliile administrate: reflectă calitatea portofoliului sub aspectul lichidității și al posibilității de evaluare în valori de piață a plasamentelor de capital. Valoarea ridicată a acestui indicator se califică pentru o gestiune prudentă și eficientă a portofoliului, cel puțin din perspectiva diminuării riscului investițional. Relația de determinare a indicatorului este:

$$P_{\%} = \frac{N_{s1}}{N_{sp}} \times 100$$

unde:

$P_{\%}$ – ponderea societăților cotate în total societăți aflate în portofoliu;

N_{s1} – număr societăți listate sau valoarea pachetelor de acțiuni deținute la societăți listate;

N_{sp} – număr total societăți din portofoliu sau valoarea totală a portofoliului de acțiuni.

Rezultatele cercetării - comentariu

Potrivit ISA 520 *Proceduri analitice*, auditorul poate utiliza acest indicator ca procedură analitică în circumstanțe date pentru o entitate, prin raportare la alte entități de o mărime comparabilă din același domeniu de activitate. Scopul este de a se obține o înțelegere a obiectivelor asociate strategiei de administrare a portofoliilor de active financiare. Evoluția indicatorului denotă evoluții divergente: scădere în cazul SIF Banat-Crișana și SIF Transilvania, respectiv creștere în cazul SIF Muntenia. Pentru SIF Moldova și SIF Oltenia se remarcă o conservare a ponderii societăților cotate în total portofoliu.

Creșterea valorii acestui indicator comportă efecte benefice pentru calitatea portofoliilor administrate de societățile de investiții financiare, cel puțin din perspectiva existenței unui preț de tranzacționare care poate fi un estimator fidel pentru valoarea justă a activelor financiare din portofoliu. Acest aspect comportă implicații semnificative asupra modului de recunoaștere și evaluare a plasamentelor de capital în situațiile financiare, influențând percepția investitorilor asupra poziției și performanțelor financiare raportate de societățile de investiții financiare, percepție cuantificată prin evoluția prețului de tranzacționare.

❖ Procedura analitică 3

Rulajul portofoliului de active financiare: urmărește cuantificarea volumu-

lui tranzacțiilor pe o anumită perioadă de timp, raportat la valoarea medie a activului de piață, oferind informații atât despre lichiditatea activelor financiare care compun portofoliul, cât și despre activitatea de asset-management, cu scopul restrukturării și ameliorării performanțelor. Formula de calcul este următoarea:

$$R_p = \frac{I_v + A_{if}}{V_p} \times 365$$

unde:

R_p – rulajul portofoliului;

I_v – încasări din vânzarea investițiilor financiare;

A_{if} – achiziții de instrumente financiare;

V_p – valoarea medie a activului de piață.

Rezultatele cercetării - comentariu

Aplicând această procedură analitică, auditorul deduce concluzii despre amploarea activității de tranzacționare raportată la valoarea de piață a activelor financiare care compun portofoliul societăților de investiții financiare. Concluziile astfel obținute pot fi utilizate pentru înțelegerea și evaluarea riscurilor operaționale și financiare care afectează activitatea acestor entități, în sensul că, în mod obișnuit, o valoare scăzută reflectă o intensificare a operațiunilor de plasament pe o anumită perioadă de timp și implicit riscuri mai mari. În această abordare se constată un nivel ridicat de intensitate a operațiunilor de piață pentru SIF Moldova, SIF Oltenia și SIF Banat-Crișana, unde valoarea medie înregistrată pentru acest indicator este de 26,85 zile/rotație, 27,81 zile/rotație, respectiv 31,44 zile/rotație.

❖ Procedura analitică 4

Coefficientul de remunerare a riscului: arată, în medie, câte unități de rentabilitate revin unei unități de risc asumate prin investirea în portofoliu de-a lungul unei perioade de timp, după relația:

$$K_r = \frac{R_{p\%}}{\sigma_{port\%}^2}$$

unde:

K_r – coeficientul de remunerare a riscului;

$R_{p\%}$ – rata de rentabilitate a portofoliului;

$\sigma_{port\%}^2$ – riscul de portofoliu.

Rezultatele cercetării - comentariu

Pentru desprinderea unor concluzii referitoare la performanțele de portofoliu realizate de societățile de investiții financiare în raport cu riscurile asumate, auditorul poate utiliza această procedură analitică bazându-se pe ratele de rentabilitate și pe riscul acțiunilor pentru societățile selectate în vederea analizei. În modelul propus s-au avut în vedere instrumentele financiare emise de societăți care sunt tranzacționate și care dețin o pondere mai mare de 2 % în total portofoliu pentru fiecare societate de investiții financiare. Valorile asociate acestor indicatori au fost preluate pentru determinarea ratelor de piață.

❖ Procedura analitică 5

Rate de măsurare a performanțelor de portofoliu:

*Rata Sharpe*⁷ de evaluare a performanțelor de portofoliu are în vedere faptul că rentabilitatea unui portofoliu este măsurată prin diferența pozitivă

dintre rata rentabilității portofoliului și rata rentabilității fără risc, această diferență definind prima de risc ca formă de recompensare a investitorului. Deci, performanța unui portofoliu (IS_p) este dată de remunerarea pe unitate de risc a ratei excesului de rentabilitate față de rentabilitatea fără risc:

$$IS_p = \frac{R_{port} - R_f}{\sigma_p}$$

unde:

IS_p – rata Sharpe de măsurare a performanțelor de portofoliu;

R_p – rata de rentabilitate a portofoliului;

R_f – rata de rentabilitate a activului fără risc;

σ_p – variabilitatea (ecartul tip) excesului ratei de rentabilitate față de rata fără risc sau abaterea medie pătratică a excesului de rentabilitate în raport cu rata rentabilității fără risc

*Rata Treynor*⁸ (IT_p) constituie o rată de rentabilitate-volatilitate și este exprimată în raport de excesul de rentabilitate a portofoliului față de rata fără risc a portofoliului, după relația:

$$IT_p = \frac{R_{port} - R_f}{\beta_p}$$

unde:

IT_p – rata Treynor de măsurare a performanțelor de portofoliu;

R_{port} – rata de rentabilitate a portofoliului;

R_f – rata de rentabilitate a activului fără risc;

β_p – coeficientul de volatilitate a portofoliului.

7 Todea, A., *Managementul investițiilor pe piața de capital*, Ed. Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2003, p.250.

8 Todea, A., *Managementul investițiilor pe piața de capital*, Ed. Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2003, p.250.

Rata Treynor se utilizează cu precădere pentru examinarea performanțelor unor clase de active financiare din întreg portofoliul. Cu cât valoarea raportului este mai ridicată, cu atât este mai mare performanța portofoliului.

*Rata Jensen*⁹ măsoară excesul de rentabilitate a portofoliului în raport cu rata de rentabilitate a activului fără risc și excesul de rentabilitate ajustat cu coeficientul de volatilitate al portofoliului, după următoarea relație de calcul:

$$IJ_p = (R_p - R_f) - \beta_p (R_M - R_f)$$

unde:

IJ_p – rata Jensen de măsurare a performanțelor de portofoliu;

R_p – rata de rentabilitate a portofoliului;

R_f – rata de rentabilitate a activului fără risc;

β_p – coeficientul de volatilitate al portofoliului;

R_M – rata de rentabilitate a pieței.

Valorile pozitive ale indicatorului corespund portofoliilor cu performanțe superioare portofoliului de piață, după cum valorile negative relevă performanțele modeste sau chiar mediocre.

Rezultatele cercetării - comentariu

Ratele de piață pot fi utilizate ca proceduri analitice pentru cuantificarea performanțelor de portofoliu în condițiile asumării unor riscuri, prin raportare la o rată de randament specifică activelor fără risc. Valorile se încadrează într-o plajă de variație extinsă atât pentru fiecare societate de investiții financiare în parte, cât și într-o abordare comparativă, în principal ca urmare a structurii

portofoliilor de active financiare care determină rentabilitatea, riscul și volatilitatea acestora.

❖ Procedura analitică 6

Rata profit net - activ net de piață caracterizează eficiența activității de administrare a plasamentelor de capital și oferă posibilitatea cuantificării gradului de remunerare a capitalului avansat de acționari, prin raportare la valoarea activelor nete determinată potrivit reglementărilor aplicabile. Relația de calcul pentru acest indicator este următoarea:

$$R_{pa} = \frac{P_n}{ANP} \times 100$$

unde:

R_{pa} – rata profit net- activ net de piață;

P_n – profitul net raportat de către societățile de investiții financiare;

ANP – activul net de piață raportat de către societățile de investiții financiare.

În cazul instituțiilor financiare cotate pe o piață reglementată de capital, implicit societățile de investiții financiare, ale căror principale grupe de active sunt instrumentele financiare, activul net de piață are o semnificație sporită pentru investitori, în corelație directă cu posibilitatea de transformare rapidă în lichidități.

Rezultatele cercetării - comentariu

Apelarea la această procedură analitică permite desprinderea unor concluzii generale despre eficiența operațiunilor de realizare a investițiilor financiare prin raportare la structura portofoliilor de active financiare. Indicatorul înregistrează valori într-un interval de variație re-

lativ extins, respectiv între un minim de 3,39% (SIF Transilvania) și 9,83% (SIF Moldova). Indicatorul este direct influențat de evoluția cotațiilor bursiere pentru societățile din portofoliu care sunt listate.

❖ Procedura analitică 7

Rata de randament a dividendelor exprimă raportul dintre volumul dividendelor încasate și valoarea medie a activului de piață, oferind o imagine asupra gradului de remunerare a portofoliului. Adaptat la specificul operațiunilor realizate de societățile de investiții financiare, indicatorul se poate determina după următoarea relație de calcul:

$$R_{rd} = \frac{D_i}{ANM} \times 100$$

unde:

R_{rd} – rata de randament a dividendelor;

D_i – valoarea dividendelor încasate de societățile de investiții financiare într-o perioadă de raportare, aferent portofoliilor administrate;

ANM – valoarea medie a activelor nete administrate de societățile de investiții financiare în perioada analizată.

Rezultatele cercetării - comentariu

Aplicarea acestor comparații reliefează măsura în care au fost distribuite dividende către acționari, putându-se aprecia dacă ratele de randament au fost sensibil apropiate sub aspectul valorilor înregistrate. Indicatorul nu este puternic corelat cu evoluția activelor nete sau cu politica investițională adoptată de conducere.

9 Dragotă, V. ș.a., *Gestiunea portofoliului de valori mobiliare*, Ed. Economică, București, 2003, p. 285.

❖ Procedura analitică 8

Rata de creștere a activului net. Valoarea de piață a acțiunilor din portofoliile administrate de societățile de investiții financiare determină într-o măsură semnificativă valoarea activului net unitar.

Creșterea activelor nete raportate de societățile de investiții financiare semnifică o activitate pozitivă, creatoare de valoare pentru acționari. În măsura în care această creștere se datorează și înglobării unei cote de profit net, se conturează orientarea obiectivelor de dezvoltare prin investiții în active financiare performante.

În măsura în care acest indicator este utilizat ca procedură analitică, utilitatea sa diferă în funcție de portofoliul de participatii pentru care este determinat, gradul de relevanță informațională înregistrând variații în raport cu particularitățile pieței de capital din România și reglementările specifice aplicabile.

Având în vedere că portofoliile de deținere majoritare ale societăților de investiții financiare se compun în principal din societăți închise sau societăți tranzacționate sporadic, variația valorii activului net este influențată în principal de investițiile efectuate și de vânzarea participațiilor. Relația de calcul a indicatorului poate fi exprimată astfel:

$$R_{AN} = \left(\frac{ANM}{ANP_0} - 1 \right) \times 100$$

unde:

R_{AN} – rata de creștere a activului net;

ANM – valoarea medie a activelor nete administrate de societățile de investiții financiare într-o anumită perioadă de raportare;

ANP_0 – valoarea activului net de piață raportat de către societățile de investiții financiare la începutul perioadei.

Rezultatele cercetării - comentariu

Tendențele pe care le evidențiază aplicarea acestei proceduri analitice depind de fluctuațiile înregistrate de principalii indici bursieri, ca urmare a ponderii semnificative pe care societățile cotate le dețin în structura portofoliilor. Valorile diferă pentru cele cinci societăți de investiții financiare în raport cu strategiile și obiectivele investiționale, respectiv în tipul activelor financiare deținute în portofoliu.

În circumstanțe date, pentru o anumită entitate, determinarea acestui indicator și utilizarea sa ca procedură analitică se bazează pe informații comparative pentru perioadele precedente, pe rezultatele anticipate de conducere, pe informații din domenii de activitate similare sau pe relațiile dintre elementele din informațiile financiare care se așteaptă să se conformeze unui model previzibil, bazat pe experiența entității.

Concluzii

În activitatea practică, gestionarii de portofolii se raportează deseori la rata dobânzii de referință pe care se fundamentează rata de remunerare a activelor financiare cu risc mediu-săzut (titluri de stat, certificate de depozit, obligațiuni guvernamentale etc.).

Un alt reper în evaluarea performanțelor de portofoliu îl constituie un indice general sau sectorial al pieței. Dacă evoluția rentabilității portofoliului este inferioară indicelui bursier, activitatea de administrare a porto-

foliului este caracterizată printr-o eficiență redusă, strategia pasivă fiind o alternativă de administrare mai avantajoasă. În esență, fiecare gestionar de portofolii urmărește randamente superioare pieței.

Selectarea unui criteriu general de referință pentru aprecierea performanțelor de administrare a portofoliilor de către societățile de investiții financiare constituie o condiție esențială pentru ajustarea obiectivelor viitoare de performanță.

Scopul construcției și determinării unui set de indicatori de portofoliu specifici domeniului de activitate al societăților de investiții financiare derivă din obiectivele investiționale asumate de conducere și apare ca o necesitate în fundamentarea procesului decizional, în urmărirea gradului de realizare a acestor obiective și în stabilirea factorilor de influență asupra rezultatelor.

Monitorizarea sistemului de indicatori utilizați în gestiunea portofoliilor de participatii deținute de societățile de investiții financiare sprijină conducerea acestor entități în planificarea financiară, în configurarea strategiei și a obiectivelor investiționale pe termen mediu și lung, în evaluarea calității activităților de gestiune a portofoliilor (asset management) și în stabilirea ajustărilor care se impun în structura portofoliilor, pentru a îmbunătăți performanțele financiare și a maximiza averea acționarilor.

Mai mult decât atât, un grad extins de utilitate poate fi asociat conceperii și aplicării acestor proceduri analitice sub forma procedurilor de fond, cu scopul de a emite judecăți de valoare asupra calității activităților specifice de administrare a portofoliilor, respectiv de a formula concluzii generale cu privire la măsura în care situ-

ațiile financiare sunt consecvente cu înțelegerea entității de către auditor.

Rezultatele cercetării și rolul în activitatea de auditare a performanțelor de portofoliu la societățile de investiții financiare au fost redactate pentru fiecare tip de procedură analitică propusă a fi utilizată în activitatea de audit.

Acesta întrucât activele financiare dețin ponderi majoritare în valoarea totală a activelor deținute de societățile de investiții financiare, proiectarea și derularea unor proceduri analitice adecvate și eficiente pentru evaluarea performanțelor de portofoliu permite auditorului desprinderea unor concluzii referitoare la politicile contabile adoptate de conducere în materie de recunoaștere, evaluare și prezentare a instrumentelor financiare, constituind o condiție esențială pentru finalizarea cu succes a misiunilor de audit financiar.

Bibliografie

- Dănescu, T., *Proceduri și tehnici de audit financiar*, Editura Irecson, București, 2007;
- Dragotă, V. ș.a., *Gestiunea portofoliului de valori mobiliare*, Editura Economică, București, 2003;
- Todea, A., *Managementul investițiilor pe piața de capital*, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2003;
- Federația Internațională a Contabililor și Camera Auditorilor Financieri din România – *Manual de Standarde Internaționale de Audit și Control de Calitate. Audit financiar 2009*, Editura Irecson, București, 2009;
- Societatea de Investiții Financiare Banat-Crișana și Universitatea de Vest din Timișoara, *Studii și cercetări comunicate la cea de-a III-a Sesiune Științifică „Piața de Capital”*, Editura Universității de Vest, Arad, 2005;
- Societatea de Investiții Financiare Banat-Crișana și Universitatea de Vest din Timișoara, *Piețe de Capital. Lucrări științifice comunicate la sesiunea jubiliară „10 ani de existență a Societății de Investiții Financiare Banat-Crișana”*, Editura Mirton, Timișoara, 2002;
- Regulamentul CNVM nr. 15/2004 privind autorizarea și funcționarea societăților de administrare a investițiilor, a organismelor de plasament colectiv și a depozitarilor;
- www.banat-crisana.com, www.sifm.ro, www.transif.ro, www.sifmuntenia.ro, www.sifolt.ro, www.aaf.ro, www.bvb.ro, www.bnro.ro.

Trei noi standarde cu privire la instrumentele financiare

La 19 ianuarie 2010, Consiliul pentru Stabilirea Standardelor de Contabilitate pentru Sectorul Public (IPSASB) a publicat trei noi standarde pentru a acoperi toate aspectele ce privesc contabilizarea și prezentarea de informații cu privire la instrumentele financiare: Standardul Internațional pentru Contabilitatea Sectorului Public (IPSAS) 28, *Instrumente Financiare: Prezentare*; IPSAS 29, *Instrumente Financiare: Recunoaștere și măsurare* și IPSAS 30, *Instrumente Financiare: Prezentarea informațiilor*. La 1 ianuarie 2010, Andreas Bergmann a fost numit președinte al Consiliului pentru Stabilirea Standardelor de Contabilitate pentru Sectorul Public. Odată cu emiterea acestor standarde Andreas Bergmann a afirmat că „ele furnizează un set de cerințe coerente, care măresc încrederea în instrumentele financiare pentru sectorul public; necesitatea acestor standarde a fost impusă de noua criză economică globală, precum și de magnitudinea și gama variată a metodelor de intervenție a diferitelor guverne”.

Cele trei noi IPSAS își găsesc fundamentul în standardele emise de Comitetul pentru Stabilirea Standardelor Internaționale de Contabilitate, dar abordează o serie de aspecte care țin strict de aria sectorului public, printre care menționăm:

- IPSAS 28, *Instrumente Financiare: Prezentare* – a cărui origine se regăsește în IAS 32 – statuează principiile pentru prezentarea instrumentelor financiare ca datorii.
- IPSAS 29, *Instrumente Financiare: Recunoaștere și Măsurare*, stabilește principiile pentru recunoașterea și cuantificarea activelor financiare, a datoriilor financiare și a anumitor contracte de achiziție sau vânzare a unor active non-financiare.
- IPSAS 30, *Instrumente Financiare: Prezentarea informațiilor*, specifică necesitatea prezentării informațiilor pentru toate tipurile de împrumuturi descrise în IPSAS 29.

Referitor la noile standarde, președintele IPSASB a menționat că acest comitet în fruntea căruia se află recunoaște necesitatea de a supraveghea evoluțiile globale care au loc în ce privește instrumentele financiare și contabile, precum și necesitatea de a evalua prompt aceste modificări, în contextul actual al sectorului public. Cele trei noi standarde pot fi descărcate gratuit de pe pagina de internet web.ifac.org/publications. IPSASB încurajează organismele membre IFAC, membrii asociați și organismele regionale de contabilitate și audit să utilizeze și să promoveze aceste standarde în rândul membrilor, angajaților și altor părți interesate. [Alexandra Jora]

Politici și tehnici contabile privind prezentarea riscurilor și incertitudinilor în rapoartele anuale

Camelia Iuliana LUNGU*, Chirața CARAIANI**, Cornelia DASCĂLU*** & Gina Raluca GUȘE****

Abstract

Accounting Policies and Techniques Regarding Risks and Uncertainties' Disclosure in Annual Reports

Changing economic and regulatory environments, more complex business structures and risk management, increasing reliance on financial instruments and international transactions, and prominent corporate crises gave rise to risk reporting in non-financial sectors.

This paper is meant to develop an analysis of specific requirements regarding risks and uncertainties reported into the financial statements according to different standards (US-GAAP, IFRS, European directives). This kind of analysis will offer the opportunities of deeply research the concepts, the policies and the social and environmental indicators, as risks and uncertainties generating factors. The study reveals the recent policies and techniques developments in the disclosure of risk-related information in order to establish the current state of corporate risk disclosure. The incorporation of information on company risks within the present financial statements model will provide users with more realistic information, and will facilitate their decisions on which investments to make.

The present requirements for non-financial risks and uncertainties disclosure included in reporting standards were determined by entities' activity. This may explain the lack of a theoretical framework to design the main concepts and policies for approaching and disclosing non/financial risks and uncertainties. Therefore, it is necessary a repositioning of standards settlers in order to establish risk measurement techniques related to environmental and social effects of entities' activity.

It is the stand-point in developing corporate reporting requirements, based on current reporting standards.

Key words: perceptions, risks and uncertainties, corporate risk disclosure, financial statements, non-financial risks

Cuvinte cheie:

riscuri și incertitudini, prezentarea riscurilor corporative, situații financiare, riscuri non-financiare

* Conf. univ. dr., Catedra Contabilitate, Audit și Control de Gestiune, ASE, București, e-mail: camelia.lungu@cig.ase.ro

** Prof. univ. dr., Catedra Contabilitate, Audit și Control de Gestiune, ASE, București, e-mail: ccaraiani@cig.ase.ro

*** Prof. univ. dr., Catedra Contabilitate, Audit și Control de Gestiune, ASE, București, e-mail: cornelia.dascalu@cig.ase.ro

**** Lect. univ. dr., Catedra Contabilitate, Audit și Control de Gestiune, ASE, București, e-mail: gguse@cig.ase.ro

Introducere. Metodologia cercetării

Lipsa informațiilor referitoare la riscurile cu care se confruntă entitățile este una dintre principalele slăbiciuni ale raportării financiar-contabile. În termeni generali, raportările privind riscul vor permite utilizatorilor externi să evalueze riscurile care afectează performanța viitoare a unei entități¹.

Literatura actuală presupune că raportarea riscului corporațiilor este informativă pentru utilizatorii acesteia. În zilele noastre, obligația entităților de a raporta astfel de riscuri este minimă. Linsley și Shrives (2006) susțin că „analizele actuale ale riscului sunt dominate de noțiunea lui Beck prin care entitățile sunt din ce în ce mai mult suse riscului din cauza faptului că au devenit mai îngrijorate în legătură cu impactul activității lor asupra naturii decât cu impactul naturii asupra activității lor. Beck se referă la aceste riscuri ca la incertitudini fabricate și observă că se pot naște din dorința de a reduce riscul”².

Ca metodologie de cercetare, studiul se focalizează pe cercetarea fundamentală prin revizuirea literaturii, care stabilește legături cu teoria contabilă inductivă și utilizează metode științifice pentru identificarea dificultăților teoretice și practice ale raportării riscurilor și incertitudinilor în situațiile financiare ale entităților europene și internaționale. În acest context, ca metodă de cercetare este utilizată analiza conținutului standardelor contabile cu scopul stabilirii stadiului dezvoltării cerințelor de raportare a riscurilor și incertitudinilor și implicațiile acestora asupra utilizatorilor. De asemenea, studiul deschide oportunități pentru noi abordări referitoare la calitatea informațiilor prezentate, la riscurile raportării și includerea acestora în situațiile financiare, asigurând premise pentru viitoare cercetări. Prin analiza unui număr semnificativ de teorii care explică omisiunea anumitor informații în raportările făcute de managementul entităților,

cercetarea aduce în discuție incertitudinile experimentate de investitori și studiază modul în care incertitudinea obiectivelor de raportare a managerilor interacționează cu diverși factori contingenți non-financiar.

Cercetarea propune participarea la construcția și modelarea raționamentului profesional, în concordanță cu libera manifestare a politicilor contabile și de raportare ale entității.

Această lucrare reprezintă o parte a proiectului de cercetare cu tema *Cercetări privind re poziționarea raportării financiare prin prisma riscurilor și incertitudinilor generate de factorii contingenți sociali și de mediu*, finanțat de CNC SIS, prin Planul Național de Cercetare, Dezvoltare și Inovare - PN II, Program Idei, domeniul Științe economice, cod ID_1819.

Revizuirea literaturii

În ultimii ani, raportările legate de risc au atras interesul practicilor de raportare financiară, al organismelor de reglementare și al cercetărilor internaționale. Riscul nu mai este o caracteristică a sectoarelor bancare și de asigurări care reevaluează în prezent rolul raportării riscului de piață, după cum reiese din numeroase studii realizate de Asociația Internațională a Auditului în Asigurări³ (International Association of Insurance Supervisors) sau de cercetători, precum Helbok și Wagner⁴ sau Crumpton, Linsley și Shrives⁵. Cu excepția sectoarelor financiare, cercetările publicate privind raportarea riscului au fost până acum mai degrabă limitate. Cele mai multe studii sunt empirice, iar concluziile lor sunt foarte diferite. Anumiți cercetători consideră raportările privind riscul ca fiind benefice în mare măsură pentru entitățile care prezintă informații pentru utilizatorii externi, determinând atât o scădere a costului capitalului⁶, cât și a efectelor negative ale implementării managementului riscului și guvernantei⁷. În timp ce acest lucru

1 Linsley, P. M. & Shrives, P. J. (2006), *Risk reporting: A study of risk disclosures in the annual reports of UK companies*, The British Accounting Review, Vol. 38, No. 4, pp. 387-404.

2 Linsley, P. M. & Shrives, P. J. (2006), *Risk reporting: A study of risk disclosures in the annual reports of UK companies*, The British Accounting Review, Vol. 38, No. 4, pp. 387-404.

3 IAIS (International Association of Insurance Supervisors) (2002) *Guidance paper on public disclosure by insurers*, Guidance paper no. 4.

4 Helbok, G. & Wagner, C. (2006), *Determinants of operational risk reporting in the banking industry*, The Journal of Risk, Vol. 9, No. 1, pp. 49-74.

5 Crumpton, M., Linsley, P. M. & Shrives, P. J. (2006), *Risk disclosure: An exploratory study of UK and Canadian banks*, Journal of Banking Regulation, Vol.3, No. 3-4, pp.268-282.

6 ICAEW (Institute of Chartered Accountants in England and Wales) (1999) *No surprises: The case for better risk reporting*. London și Solomon, J. F., Solomon, A., Norton, S. D. & Joseph, N. L. (2000), *A conceptual framework for corporate risk disclosure emerging from the agenda for corporate governance reform*, The British Accounting Review, Vol.32, No. 4, pp. 447-478.

7 Linsley, P. M. & Shrives, P. J. (2000), *Risk management and reporting risk in the UK*, The Journal of Risk, Vol. 3, No. 1, pp. 115-129 și Jorion, P. (2002), *How informative are value-at-risk disclosures?*, The Accounting Review, Vol. 77, No. 4, pp. 911-931.

implică inițiative pentru raportarea voluntară asupra riscurilor, cercetarea empirică arată o slabă dezvoltare a unor astfel de practici⁸. Astfel, o parte a cercetărilor concluzionează că anumiți manageri au motivații limitate pentru a prezenta informațiile interne legate de riscuri și recomandă dezvoltarea cerințelor reglementate referitoare la raportarea riscurilor. Studiile empirice ilustrează variații majore și deficiențe în raportările legate de risc, chiar și în prezența reglementărilor.

În concordanță cu descoperirile cercetărilor contabile reies următoarele: motivarea entităților pentru a prezenta riscurile și factorii lor determinanți este importantă chiar și în prezența legislației⁹. Necesitatea unei astfel de motivări este justificată prin subiectivismul care caracterizează prezentarea unor informații descriptive referitoare la riscuri, în parte greu de demonstrat și care asigură premise pentru omisiuni. Totuși, există foarte puține lucrări despre inițiativele de raportare a riscurilor și relațiile acestora cu legislația, în general, și chiar mai puține lucrări care să pună problema impunerii sau nu a prezentării unor informații obligatorii în acest sens.

O parte semnificativă a cercetărilor din Marea Britanie a explorat prezentările corporatiste ale informațiilor încă de la începutul anilor '90¹⁰. Beattie (2005) a studiat cercetările financiar-contabile britanice pe o perioadă de 10 ani și a descoperit că 23% din acestea cuprind studii despre raportările corporațiilor¹¹. O latură a literaturii privind prezentarea informațiilor corporatiste se referă la informații asupra riscului. Cercetările au avut tendința să se concentreze asupra anumitor aspecte ale informațiilor legate de risc și, în special, asupra riscului de piață în raport cu instrumentele financiare. O altă preocupare este aceea că entitățile nu oferă informații suficiente despre risc și despre managementul riscului¹². Informațiile, așa cum se prezintă acum, sunt prea puține, nu sunt suficiente pentru a avea o perspectivă și nu sunt pe

deplin adecvate scopurilor legate de luarea deciziilor¹³. În consecință, organismele de reglementare contabilă au fost motivate să dezvolte un interes mai mare în a stabili riscurile care să fie raportate și să ceară entităților să identifice și să prezinte un volum mai mare de informații referitoare la risc.

Conform lui Cabedo și Tirado (2004), entitățile sunt expuse în principal la două tipuri de riscuri: riscuri non-financiare, care nu sunt legate direct de active și datorii monetare, deși vor avea un efect asupra viitoarelor pierderi ale fluxurilor de numerar (riscul afacerii și riscul strategic) și riscurile financiare, care au un efect direct asupra pierderii valorii activelor și datoriilor monetare (riscul de piață, riscul de credit, riscul lichidității și riscul operațional și legal)¹⁴. Fiecare dintre aceste riscuri trebuie cuantificate astfel încât situațiile financiare să poată prezenta informații despre capitalurile proprii, despre indicatorii financiari și economici, împreună cu riscul afacerii la care sunt expuse entitățile, asigurând astfel utilizatorilor potențiali informațiile cele mai potrivite, necesare pentru procesul decizional.

Incertitudinea care caracterizează informațiile și cerințele de credibilitate a acestora pot explica raportarea restrictivă a riscurilor, observată în studiile empirice. Conexiunea între încercările de reglementare și aceste restricții duce la concluzia că reglementările ar putea atenua, într-o anumită măsură, restricțiile motivaționale, dar poate avea efecte adverse asupra raportării riscurilor¹⁵.

Literatura contabilă arată un interes major în introducerea informațiilor privind riscurile în situațiile financiare. Încorporarea lor în actualul model de raportare va furniza utilizatorilor informații mai realiste și va facilita decizia lor asupra tipului de investiții pe care să îl facă.

8 Mohobbot, A.M. (2005), *Corporate risk reporting practices in annual reports of Japanese Companies*, Japanese Journal of Accounting, Vol. 16, No. 1, pp. 113-133.

9 Ewert, R. & Wagenhofer, A. (2005), *Economic effects of tightening accounting standards to restrict earnings management*, The Accounting Review, Vol. 80, No. 4, pp. 1101-1124.

10 Cooke, T.E. & Wallace, R.S.O. (1990), *Financial disclosure regulation and its environment: a review and further analysis*, Journal of Accounting and Public Policy, Vol. 9, No.1, pp.79-110.

11 Beattie, B. (2005), *Moving the financial accounting research front forward: the UK contribution*, The British Accounting Review Vol. 37, No. 1, pp. 85 - 114.

12 ICAEW (Institute of Chartered Accountants in England and Wales) (2002), *No surprises: Working for better risk reporting*, London

13 Beretta, S. & Bozzolan, S. (2004), *A framework for the analysis of firm risk communication*, The International Journal of Accounting, Vol. 39, No. 3, pp. 289-295.

14 Cabedo J.D. & Tirado J.M. (2004), *The disclosure of risk in financial statements*, Accounting Forum Vol. 28, pp. 181-200.

15 Dobler, M. (2008), *Incentives for risk reporting – A discretionary disclosure and cheap talk approach*, The International Journal of Accounting Vol. 43, No. 2, pp. 184-206.

De la necesitatea unor informații privind riscurile și incertitudinile...

Entitățile trebuie să evalueze foarte atent care sunt principalele lor riscuri și incertitudini și să le raporteze împreună cu informații privind abordarea managementului și nu doar să alcătuiască pur și simplu o listă cu toate riscurile și incertitudinile cu care se confruntă. Există premise pentru creșterea importanței viitoare acordate prezentării principalelor riscuri și incertitudini în situațiile financiare. Magnitudinea și viteza schimbărilor în condițiile de piață ca rezultat al crizei financiare care afectează băncile și, de curând, alte sectoare ale economiei, alături de creșteri fără precedent ale prețurilor anumitor produse de larg consum se traduc prin faptul că, în comparație cu anii precedenți, toate entitățile se confruntă cu riscuri mai mari și posibil diferite. Experiența a arătat că riscurile la care este supusă activitatea unei entități nu trebuie ignorate din simplul motiv că acele riscuri se vor materializa doar dacă intervine o schimbare radicală și foarte puțin probabilă a mediului de afaceri¹⁶.

Așa cum am arătat, literatura contabilă a subliniat necesitatea raportării riscurilor. Cele mai multe studii abordează riscurile din punct de vedere managerial și strategic și mai puțin din perspectiva conținutului informațional, a gradului de detaliere și a raportării lor la efectele asupra poziției financiare și performanței entității. Un număr redus de studii tratează aspecte legate de modul în care entitățile trebuie să încorporeze informații referitoare la riscuri și incertitudini non-financiare în situațiile financiare, actualul model de prezentare a informațiilor.

Acum douăzeci de ani, modelele de raportare nu furnizau utilizatorilor informații despre riscurile la care entitățile se expun și care ar putea afecta viitoarele profituri. Această lipsă de informații a fost subliniată de mai multe organisme contabile. Institutul American al Contabililor Publici Certificați (AICPA), prin *Raportul Comitetului de reglementare asupra riscului și incertitudinilor*, publicat în anul 1987, a recunoscut că utilizatorii, puși față în față cu un mediu nesigur în care operează entitățile, cer informații care să îi ajute să evalueze riscurile legate de viitoarele fluxuri de numerar și rezultate și care să le îmbunătățească, în consecință, proce-

sul decizional. Ulterior, Comitetul Executiv al Standardelor Contabile (AcSEC) al AICPA (1994) a pregătit un raport asupra prezentării informațiilor despre riscurile și incertitudinile din situațiile financiare. Declarația (SOP) 94-6 a concluzionat că entitățile ar trebui să prezinte în situațiile lor financiare informații despre riscurile și incertitudinile generate de activitate¹⁷. SOP 94-6 cere mai multe prezentări privind natura activității, concentrându-se asupra principalelor piețe ale unei companii, inclusiv locațiile acestora, spre deosebire de cerințele de informare pe segmente care se concentrează asupra naturii operațiilor din fiecare segment și activele lor identificabile și pe localizarea geografică a activelor externe. Prezentările vizând localizarea principalelor piețe ale unei entități furnizează informații utile pentru evaluarea riscurilor și incertitudinilor legate de mediul în care aceasta operează. Riscurile și incertitudinile asociate cu vânzarea produselor și serviciilor în diferite regiuni geografice pot diferi în mod semnificativ. Știind mediul în care o entitate își vinde produsele sau furnizează serviciile îi ajută pe utilizatorii informațiilor din situațiile financiare să evalueze anumite riscuri bazate pe evenimentele zilnice naționale sau internaționale.

Astfel, normalizatorii americani aduc în discuție tot mai mult riscurile generate de aspecte ale activității care nu țin doar de instrumentele financiare, riscul de schimb valutar sau de îndatorare. Sunt depășite limitele financiare ale prezentării informațiilor, prin completare cu riscuri generate de localizarea piețelor, de impactul asupra societății sau asupra mediului, de influențele asupra clienților și/sau furnizorilor etc.

Nevoia de informare privind riscurile a fost exprimată de o manieră consecventă și în Europa. Activitatea organismelor de normalizare, dar și cercetările desfășurate ne susțin teoria conform căreia Marea Britanie poate fi considerată promotorul și țara de referință pentru includerea prezentării riscurilor și incertitudinilor în diferitele rapoarte publicate de companii. Primele referințe apar în anul 1992, în raportul Cadbury¹⁸ care a recomandat ca principalele riscuri cu care se confruntă o entitate să fie identificate, evaluate și gestionate și să fie făcute publice, reprezentând unul dintre elementele programului de reformare a supervizării operaționale și procesului de control în entitățile din Regatul Unit. Mai târziu, în anul 1998 și, mai recent, în 2006, The Combined Code¹⁹ a modifi-

16 FRC (Financial Reporting Council) (2008), *Financial reporting review panel, review findings and recommendations – 2008*, <http://www.frc.org.uk>

17 American Institute of Certified Public Accountants (AICPA) / Accounting Standards Executive Committee (1994), *Statement of Principle SOP 94-6, Disclosure of Risks and Uncertainties and Financial Flexibility*, New York.

18 Cadbury Report (1992), *Report of the committee on the financial aspects of corporate governance*, London, UK.

19 FRC (Financial Reporting Council) (2006), *The Combined Code On Corporate Governance*, www.frc.org.uk

cat cerințele inițiale stabilite de rapoartele Cadbury și Greenbury referitoare la guvernarea corporațiilor și a arătat nevoia unei evaluări a sistemelor de control intern și a unei prezentări a riscurilor entității. Ca răspuns la această cerință, Institutul Experților Contabili din Anglia și Țara Galilor (ICAEW) a publicat în anul 1999 Raportul Turbull²⁰, care sprijină entitățile să aplice principiile Codului. Acest raport subliniază nevoia de a prezenta riscurile cu care se confruntă entitatea (care sunt o parte din sistemul de control intern al acesteia) pentru a îmbunătăți managementul.

În 1997, ICAEW a publicat lucrarea *Raportarea financiară a riscurilor: Propuneri pentru o Declarație a Riscului Afacerii*, în care nu arată numai lipsa informațiilor asupra riscului din situațiile financiare, ci face și o propunere responsabilă de raportare a riscurilor²¹. ICAEW propune atât setul de riscuri care ar trebui raportate, cât și un set de tehnici care pot fi folosite pentru evaluarea riscurilor. Interesul manifestat pentru raportarea riscului a dus, în anul 1999, la realizarea unui studiu privind stadiul raportării riscurilor în entitățile din Regatul Unit. Raportul *No Surprise: the Case for Better Risk Reporting* arată că entitățile prezintă mai multe informații despre riscurile lor în materialele promoționale, în timp ce aspectele referitoare la riscuri incluse în situațiile financiare sunt mult mai puțin detaliate²².

ICAEW clasifică riscurile după factorii care le generează, fie interni, fie externi. Institutul propune o serie de tehnici care pot fi folosite în cuantificarea riscurilor: analiza ratelor, indicatorii relativi, analiza tendințelor, analiza comparativă, analiza senzitivității și valoarea de risc. Totuși, ICAEW nu arată cum ar trebui folosite aceste tehnici pentru fiecare dintre riscurile pe care o entitate le are de raportat.

Legea societăților comerciale din Marea Britanie (*The Companies Act*) din 1985 cere doar o descriere a principalelor riscuri și incertitudini cu care se confruntă compania. Această cerință este inferioară recomandărilor de prezentare a informațiilor incluse în *Declarația privind raportarea* (*Reporting Statement*), care se referă și la o evaluare a modului în care entitățile raportează în pre-

zent riscurile și incertitudinile. *Legea societăților comerciale* din Regatul Unit (*The Companies Act*) din 2006 a făcut o serie de schimbări privind cerințele raportării descriptive²³. Tuturor entităților, exceptându-le pe cele mici, li se cere deja să ofere un raport de activitate. În cazul companiilor cotate, directorilor li se va cere – la nivelul necesar înțelegerii afacerii – să raporteze aspecte privind problemele de mediu, angajații entității și informații sociale/legate de comunitate.

Consiliul Standardelor Contabile (engl. Accounting Standard Board) a evaluat felul în care entitățile fac raportarea pe cele zece direcții principale ale celor mai bune recomandări practice incluse în *Declarația privind prezentarea informațiilor: Raportul Operațional și Financiar* (*Reporting Statement: Operating and Financial Review*)²⁴. În varianta publicată în anul 1993 a acestei declarații, ASB a stabilit un cadru bazat pe o prezentare voluntară și axat pe principii pentru a ghida raportarea riscului de afaceri, incluzând structura capitalului, politica de trezorerie, continuitatea activității și valoarea contabilă, impozitarea fondurilor provenite din activități operaționale/de exploatare și alte surse de lichidități. Dintre acestea, ne-au atras interesul principalele riscuri și incertitudini legate de mediu, salariați și alte aspecte sociale, precum și acordurile/relațiile contractuale. Din studiile efectuate, s-a observat că cea mai mare parte a informațiilor legate de riscul de afaceri nu a fost prezentată în raportul anual, unele entități decizând să nu publice un Raport Operațional și Financiar (OFR), altele publicând unul, dar cu puține informații, în timp ce altele au publicat un Raport în care au inclus informații detaliate²⁵. Ca răspuns, Declarația ASB privind OFR a fost revizuită în anul 2003 și apoi înlocuită de Standardul de Raportare (RS) 1 “Raportul Operațional și Financiar”, publicat la 10 mai 2005 pentru a se alinia la cerințele legale ale raportării care impun societăților cotate să publice un OFR începând cu 1 aprilie 2005. Cea mai recentă revizuire a avut loc în anul 2006.

Standardul de Raportare (RS) 1 (paragraful 52) recomandă ca Raportul Operațional și Financiar (OFR) să includă o descriere a principalelor riscuri și incertitudini

20 Turbull Report (1999), *Internal control: Guidance for directors on the combined code*, ICAEW, septembrie.

21 ICAEW (Institute of Chartered Accountants in England and Wales) (1997), *Financial reporting of risk: Proposals for a statement of business risk*, UK.

22 ICAEW (Institute of Chartered Accountants in England and Wales) (1999), *No surprises: The case for better risk reporting*, Londra.

23 *The Companies Act*, 2006, www.opsi.gov.uk/ACTS/acts2006/pdf/ukpga_20060046_en.pdf

24 FRC (Financial Reporting Council) (1993 - 2006), *Reporting Statement: Operating and Financial Review*, www.frc.org.uk

25 DTI (Department for Trade and Industry) (2004), *Draft regulations on the operating and financial review and directors' report: A consultative document*, London

cu care se confruntă entitatea, împreună cu un comentariu despre modul de abordare al directorilor. Astfel, raportul anual ar trebui să prezinte riscurile strategice, comerciale, operaționale și financiare atunci când acestea ar putea afecta semnificativ strategia și valoarea entității. Standardul de Raportare (RS) 1 (paragraful 28) recomandă ca "în măsura în care este necesar" pentru a răspunde cerințelor generale ale Raportului Operațional și Financiar, acesta din urmă să includă informații despre: probleme de mediu (inclusiv impactul activității entității asupra mediului); angajații entității; aspectele sociale și comunitare și persoanele cu care entitatea are legături contractuale sau alte acorduri care sunt esențiale pentru afacerile acesteia. Prezentarea informațiilor menționate anterior se regăsește la entitățile care includ în raportul anual secțiuni privind responsabilitatea socială. Multe companii fac rapoarte de sine stătătoare privind Responsabilitatea Socială (CSR) la care se face referire, apoi, în rezumat, în cadrul rapoartelor anuale. Rapoartele anuale ar trebui să conțină politicile entității în fiecare dintre domeniile la care am făcut referire (mediu, problemele angajaților societății, cele sociale și de comunitate) și măsura în care aceste politici au fost implementate cu succes.

... la încercările de reglementare a raportării riscurilor și incertitudinilor în situațiile financiare

O latură a dezbaterilor privind riscurile se referă la comunicarea informațiilor de risc făcută de companii către acționari. Schrand și Elliot analizează dezbaterile conferinței organizate de Consiliul Standardelor Financiar-Contabile (engl. Financial Accounting Standards Board) în anul 1997 și concluzionează că entitățile din Statele Unite nu furnizau suficiente informații despre riscuri în rapoartele lor anuale²⁶.

Institutul Experților Contabili din Anglia și Țara Galilor (ICAEW) a observat, de asemenea, lipsa informațiilor privind riscurile și a publicat trei documente spre dez-

baterie (1998, 1999 și 2002), încurajând directorii companiilor din Regatul Unit să raporteze informații mai detaliate despre riscuri.

Modelele de raportare analizate de Dobler²⁷ prezintă trei explicații majore pentru raportările limitate legate de riscuri, observate empiric:

- Un manager ar putea să nu raporteze pentru că nu are sau pretinde că nu are informații despre riscuri. Acest lucru se leagă de modelele de incertitudine a informațiilor de care dispune managerul;
- Un manager ar putea să nu raporteze informațiile disponibile despre riscuri pentru că nu o poate face într-un mod credibil sau alege să raporteze greșit, mai ales în legătură cu previziunile;
- Un manager ar putea să nu raporteze informațiile despre riscuri pentru că se teme să nu creeze dezavantaje pentru entitate.

Organismele de reglementare ar putea răspunde la fiecare dintre aceste nivele de restricții. Acestea pot cere sisteme adecvate de gestiune a riscului corporației pentru a răspunde nevoilor de informații manageriale sau pot impune mecanisme de constrângere care să asigure credibilitatea raportării riscurilor. În timp ce natura raportării riscurilor este caracterizată de o anumită prudență, reglementările ar putea stabili limite prudențiale și în ceea ce privește tipul și formatul. Cele mai multe țări au adoptat o abordare treptată. Acestea permit anumite prezentări privind riscurile referitoare la categorii specifice, în contrast cu unele tendințele de raportare exhaustivă.

La nivelul Uniunii Europene, cerințele de prezentare a riscurilor și incertitudinilor se pliază pe cerințele standardelor contabile internaționale. Deși cadrul legislativ european privind raportarea financiară nu face referință direct la aspectele non-financiare ale riscurilor și incertitudinilor, pot fi aplicate cerințele generale și principiile de întocmire și prezentare a situațiilor financiare incluse în Directivele contabile, a IV-a (Directiva 78/660/EEC) și a VII-a (Directiva 83/349/EEC) ale Uniunii Europene. Directiva 2006/46/CE²⁸, care aduce modificări primelor

26 Schrand, C.M. & Elliott, J.A. (1998), *Risk and financial reporting: A summary of the discussion at the 1997*, Accounting Horizons, Vol. 12, No. 3, pp. 271-282

27 Dobler, M. (2008), *Incentives for risk reporting – A discretionary disclosure and cheap talk approach*, The International Journal of Accounting Vol. 43, No. 2, pp. 184-206.

28 DIRECTIVA 2006/46/CE de modificare a Directivei 78/660/CEE a Consiliului privind situațiile financiare ale anumitor forme de societăți comerciale, a Directivei 83/349/CEE a Consiliului privind conturile consolidate, a Directivei 86/635/CEE a Consiliului privind conturile anuale și conturile consolidate ale băncilor și ale altor instituții financiare și a Directivei 91/674/CEE a Consiliului privind situațiile financiare anuale și situațiile financiare consolidate ale întreprinderilor de asigurare, www.eur-lex.europa.eu

două, menționează că informațiile privind riscurile și beneficiile semnificative ale operațiunilor în afara bilanțului trebuie furnizate în notele la situațiile financiare. Modificările aduc în prim plan cerințe detaliate specifice aspectelor non-financiare, sociale și de mediu. Astfel, în situațiile financiare trebuie incluse informații privind impactul riscurilor și datorilor, informații legate de mediu, dar și de atitudinea entității în raport cu mediul în care își desfășoară activitatea.

Cerințele de raportare a riscurilor regăsite în standardele americane de contabilitate și în cele internaționale sunt comparabile. Particularitățile fac referire la prezentarea concentrărilor de riscuri generate de clienții importanți (SFAS 131 *Prezentarea segmentelor unei entități și a informațiilor legate*), a incertitudinilor continuității activității (IAS 1 *Prezentarea situațiilor financiare*), riscurilor asociate cu restructurarea, cum ar fi riscurile legate de beneficiile post-angajare (IAS 19 *Beneficiile angajaților și*

SFAS 146 *Contabilitatea costurilor asociate activităților întrerupte*) și clauzele speciale din IAS 37 *Provizioane, datorii contingente și active contingente*, care permit omiterea anumitor prezentări în cazuri extrem de rare, atunci când s-ar aduce prejudicii semnificative poziției entității în disputa cu alte părți. Ambele referențiale contabile utilizează noțiunea de riscuri, dar nu detaliază posibilitățile de previziune a acestora. Prezentarea informațiilor este localizată în Note și se referă la factorii contingenți (SFAS 5 *Contabilitatea elementelor contingente*, SOP 94-6 *Prezentarea riscurilor și incertitudinilor semnificative*, IAS 37 *Provizioane, datorii contingente și active contingente*), la riscurile financiare și de piață și la managementul lor (SFAS 133 *Contabilitatea instrumentelor derivate și a activităților de acoperire a riscurilor*, IFRS 7 *Instrumente financiare: Prezentare*). Ilustrativă în acest sens este prezentarea făcută de Dobler, din care am extras informațiile incluse în tabelul următor.

Tabel 1 - Cerințele de raportare a riscurilor din perspectivele US GAAP și IFRS

Diverse caracteristici ale raportării riscurilor	US GAAP	IFRS
Procesul de reglementare	Abordare treptată	Abordare treptată
Principalele standarde	SFAS 5, 131, 133; SOP 94-6 Reglementările SEC, FRR 48	IAS 1, 37; IFRS 7
Instrumentele de raportare	Formate SEC, MD&A	Raportul managementului
Noțiuni de risc	Variate, în principal bazate pe incertitudine	Variate, în principal bazate pe incertitudine
Prezentări privind noțiunile de risc	Majoritatea vizează utilizarea instrumentelor financiare	Majoritatea vizează utilizarea instrumentelor financiare
Tipuri de riscuri prezentate	Riscurile financiare și de piață, contingente	Riscurile financiare și de piață, contingente
Riscurile frecvent prezentate	Riscul financiar, riscul indus de clienții semnificativi	De regulă, riscul financiar
Prezentarea incertitudinilor implicate de continuitatea activității	Cerută doar de standardele de audit (SAS 59)	Cerută în Notele la Situațiile financiare
Evaluarea riscurilor	Cerută pentru riscul financiar și pentru datorile contingente atunci când este posibil	Cerută pentru riscul financiar și pentru datorile contingente atunci când este posibil
Prezentarea previziunilor legate de riscuri	Nu este cerută, este încurajată în MD&A	Nu este cerută
Rapoarte negative	Nu sunt cerute	Nu sunt cerute
Clauze speciale de omisiune	Nu	Da (IAS 37.92)

Sursa: Dobler, M. (2008), Incentives for risk reporting A discretionary disclosure and cheap talk approach, *The International Journal of Accounting*, Vol. 43, No. 2, pp. 184206.

Raportarea riscurilor este o provocare tot mai mare care afectează procesul de raportare în Europa și în lume. Consiliul Internațional al Standardelor Contabile (engl. IASB), sub regulile IAS 32 și 39, și Consiliul Standardelor Financiar Contabile (engl. FASB), sub regula SFAC 133, stabilesc numai prezentările obligatorii ale riscurilor pieței care provin din utilizarea activelor financiare. De asemenea, SEC (Comisia Valorilor Financiare și a Schimburilor Valutare) obligă entitățile cotate la bursă să prezinte riscurile pieței care provin din modificări nefavorabile ale dobânzii și ratelor de schimb valutar și în prețul acțiunilor și al bunurilor de larg consum.

Totuși, regulile nu se referă la niciun alt risc ce ar putea afecta entitățile, cum ar fi riscurile non-financiare și cele financiare în afară de riscurile pieței. Chiar și în prezența reglementărilor referitoare la aspectele implicite și legale ale informării privind riscurile, un regim de raportare voluntară care să se bazeze numai pe prezentarea intențiilor tinde să dea naștere la raportări limitate ale riscurilor.

Importanța raportărilor descriptive care însoțesc situațiile financiare a fost recunoscută de-a lungul timpului de organisme de reglementare și de legislația multor state, prin rapoarte precum *Management Discussion and Analysis* (MD&A) din Statele Unite și Canada, *Management Reporting* din Germania și *Review of Operations and Financial Condition* din Australia. Există, de asemenea, cerințe ale Uniunii Europene pentru raportările descriptive.

Directiva 2006/46/CE cere ca toate societățile cotate pe o piață reglementată să aibă obligația de a prezenta o declarație anuală privind conducerea entității într-o secțiune specifică și clar identificabilă a raportului anual. Această declarație ar trebui să ofere acționarilor cel puțin informații de bază, ușor accesibile, cu privire la practicile de guvernare corporativă aplicate efectiv, inclusiv o descriere a principalelor caracteristici ale sistemelor de gestionare a riscului și de control intern existente în relație cu procesul de raportare financiară.

Organizația Internațională a Comisiilor de Active Financiare (engl., The International Organisation of Securities Commissions - IOSCO) a aprobat standardele de prezentare în 1998. U

nul dintre acestea stabilește cerințele aplicabile informațiilor descriptive pe care entitățile din străinătate ar trebui să le furnizeze în documentația specifică ofertelor și cotărilor inițiale ale acțiunilor pe piața financiară. În 2003, IOSCO a publicat Principiile Generale IOSCO

privind MD&A pentru a explica scopul MD&A și pentru a nota precauțiile generale de care emitenții de capital trebuie să țină cont atunci când pregătesc asemenea prezentări.

La o întâlnire care a avut loc în octombrie 2002 între Comitetul Internațional al Standardelor Contabile și cei care stabilesc standardele la nivel național, s-a ajuns la concluzia că ar trebui să se înceapă cu un proiect care să examineze potențialul pe care IASB îl are să dezvolte standarde sau indicații pentru *Raportul de management* (engl. Management Commentary).

Pentru multe entități, *Raportul de management* este deja un element important al comunicării lor cu piețele de capital, suplimentând și complementând situațiile financiare. *Raportul de management* înglobează raportările care sunt descrise în multe jurisdicții, ca și discuții și analize de management (MD&A), evaluări operaționale și financiare sau rapoarte manageriale.

Este un fapt general recunoscut că era nevoie de îndrumare pentru acest subiect și că aceia care pregătesc situațiile financiare au așteptat ca atât IASB, cât și IOSCO (sau alții) să o furnizeze. IASB a cerut Consiliului Standardelor Financiar - Contabile al Institutului Experților Contabili din Noua Zeelandă să furnizeze personal care să conducă proiectul, alți membri venind din staful ASB, al Institutului Canadian al Experților Contabili și al Deutsches Rechnungslegungs Standards Committee (DRSC).

Scopurile echipei proiectului în ceea ce ar trebui să conțină un standard referitor la Raportul de management sunt foarte asemănătoare cu cele ale Declarației privind Raportarea emisă de ASB.

În iunie 2009 Comitetul Internațional al Standardelor Contabile (IASB) a publicat spre dezbatere publică un cadru de lucru facultativ care să ajute entitățile să pregătească și să prezinte un raport descriptiv, la care se face de multe ori referire sub numele de *Raportul de management* (engl. Management Commentary). Modelul expus este deschis spre comentarii până la 1 martie 2010. Deliberarea subiectelor propuse de respondenți este programată să înceapă în mai 2010.

Raportul de management este o oportunitate pentru management să sublinieze modul în care poziția financiară, performanța și fluxul de numerar au legătură cu obiectivele managementului și strategiile acestuia de a atinge acele obiective.

Utilizatorii rapoartelor financiare în calitatea lor de furnizori de capital folosesc deseori informațiile oferite de *Raportul de management* ca instrument pentru evaluarea perspectivelor unei entități și riscurile sale generale, precum și succesul strategiilor managementului pentru a obține obiectivele declarate.

Raportul managementului furnizează informații utile atunci când dezbate principalele riscuri și incertitudini necesare pentru a înțelege obiectivele și strategiile managementului pentru entitate – atât când ele constituie un risc extern semnificativ pentru activitate, cât și atunci când impactul entității asupra terțelor părți afectează performanța acestora.

Dobler (2008) confirmă că reglementările nu pot depăși inițiativele în raportarea riscurilor la fiecare nivel de analiză. Dacă un manager nu raportează pentru că nu deține nicio informație legată de riscuri sau pretinde că nu are, cerând un nivel minim de informații prin managementul de risc fixează valorile de referință minime, dar nu poate să le elimine nici în cazul informațiilor verificabile.

Atât pentru prezentările verificabile, cât și pentru cele neverificabile o informație mai precisă deținută de manager nu implică neapărat o raportare mai precisă asupra riscului. Acest lucru se datorează în parte atât restricțiilor prezentărilor credibile, cât și posibilității de raportare eronată a informațiilor interne despre riscuri atunci când se iau în calcul prezentările neverificate.

Descoperirile empirice ale lui Solomon²⁹ indică faptul că investitorii instituționali nu favorizează neapărat un mediu reglementat pentru prezentarea riscurilor corporației sau o declarație generală a riscului afacerii. Respondenții au fost de acord că mărirea volumului prezentărilor despre risc i-ar ajuta în luarea deciziilor legate de investiții.

Chiar și așa, în alte aspecte ale problemelor legate de prezentările riscurilor ei au atitudini neutre.

Concluzii

Această lucrare realizează o sistematizare a cerințelor privind raportarea riscurilor care afectează activitatea entității și a celor la care se referă standardele contabile și de raportare, astfel încât să ofere repere pentru

prezentarea riscurilor și incertitudinilor în situațiile financiare.

Prezentarea principalelor riscuri la care este expusă o entitate, a planurilor sale și strategiilor de a suporta sau a atenua acele riscuri și eficacitatea strategiilor manageriale de risc ajută utilizatorii să evalueze riscurile entității, dar și ieșirile viitoare de lichidități.

Este mai important ca managementul să distingă principalele riscuri și incertitudini cu care se confruntă entitatea și mai puțin să facă liste cu posibilele riscuri și incertitudini. Descrierea principalelor riscuri cu care se confruntă entitatea ar trebui să acopere atât expunerea la consecințe negative, cât și oportunitățile potențiale. Entitățile ar trebui să prezinte principalele riscuri strategice, comerciale, operaționale și financiare ca fiind cele care ar putea afecta semnificativ strategia entității și creșterea valorii ei.

Cerințele standardelor de raportare trebuie să se actualizeze la noile nevoi de informare ale stakeholderilor, impunând entităților să prezinte elemente minimale care să asigure o calitate ridicată a rapoartelor anuale. Informații sustenabile privind riscurile și incertitudinile care afectează activitatea entității trebuie să se regăsească în situațiile financiare ale oricărei entități. Pentru a ilustra acest lucru, reducerea fluxului de deșeuri care duce la costuri mai mici ar trebui să apară sub formă de cheltuieli negative în situațiile financiare, pe când câștigul din folosirea productivă a fluxurilor de deșeuri ar trebui inclus ca venit.

Datoriile, cum ar fi vulnerabilitatea la schimbări în reglementările de mediu sau convențiile de muncă interne, pot fi prezentate în cadrul datoriilor în bilanț. La un nivel și mai general, tendințele economice, de mediu și sociale pot apărea în secțiunile situațiilor financiare care se referă la discuțiile și analizele viitoarelor riscuri și incertitudini.

Atât literatura contabilă, cât și principalele organizații internaționale de contabilitate recunosc nevoia de a completa informațiile furnizate în prezent de entități prin rapoarte privind riscurile pe care și le asumă, pentru a servi scopurilor utilizatorilor în procesul de luare a deciziilor. Cercetările viitoare în acest domeniu trebuie să ajute la stabilirea unui cadru formal în care entitățile să poată opera atunci când trebuie să decidă ce riscuri să raporteze, cum să fie cuantificate aceste riscuri și unde să fie prezentate.

29 Solomon, J. F., Solomon, A., Norton, S. D. & Joseph, N. L. (2000), *A conceptual framework for corporate risk disclosure emerging from the agenda for corporate governance reform*, The British Accounting Review, Vol.32, No. 4, pp. 447-478.

Strategia și planificarea unui audit financiar în lumina standardelor clarificate

Ion MIHĂILESCU* & Urania MOLDOVANU**

Introducere

Adaptarea și actualizarea Standardelor Internaționale de Audit (ISA), cunoscute sub denumirea generică "Proiectul Clarity al IFAC", au drept scopuri, în primul rând, întărirea profesiei contabile și stimularea respectării standardelor profesionale, ca obiectiv de bază al auditorilor financiari.

Setul final de standarde clarificate cuprinde:

- 36 standarde, din care:
  - 17 ISA revizuite și reformulate
  - 19 ISA reformulate
- Standardul de control al calității ISQC reformulat.

Camera Auditorilor Financiari din România (CAFR), acordând atenția cuvenită actualizării continue a reglementărilor în domeniu și, totodată, pregătirii profesionale a auditorilor financiari - membri ai organismului profesional, a adoptat aplicarea standardelor profesionale clarificate și a aprobat un plan de dezbatere profesională a acestor standarde încă din toamna anului 2009. Aplicarea standardelor clarificate de audit începând

Abstract

Strategy and Planning of a Financial Audit Engagement in Light of the Clarified Standards

The present paper comprises a thorough analysis in what regards the scope of the International Standard on Audit 300, the role and time of planning, respectively the timing of the planning, the planning components, as well as the role of a financial auditor's adequate planning. The following article presents the objectives and requirements of ISA 300, namely the involvement of the partner and of the key engagement team members, the preliminary and planned activities and the considerations specific to smaller entities. The considerations in establishing the overall audit strategy are also exposed, according to the Appendix to ISA 300, as well as the minimum average time budget necessary for performing an audit engagement, according to the Appendix to the CAFR Council Decision no. 44/2005. At the end of the article, the issues approached relate to the means of documenting the planning of a financial audit, according to the Procedures on Quality Audit 2009- Section B.

Key words: planning, strategy, clarified International Standards of Audit, resource allocation, engagement budget

Cuvinte cheie: planificare, strategie, standarde internaționale de audit clarificate, alocarea resurselor, bugetul misiunii

cu 15 decembrie 2009 reprezintă o provocare pentru auditorii financiari.

În context, la acest proiect trebuie adăugată și inițiativa IFAC de actualizare a Codului etic pentru profesioniștii contabili, care va intra în vi-

goare în anul 2011, organismele membre, inclusiv CAFR, fiind încurajate pentru aplicarea anticipată a acestuia.

În scopul clarificării ISA, specialiștii IAASB au urmărit optimizarea modu-

* Prof. univ. dr., președintele CAFR, e-mail: ionmihailescu@yahoo.com

** Șeful Departamentului de Monitorizare și Competență Profesională - CAFR, e-mail: monitorizare@cafr.ro

lui de prezentare a reglementărilor internaționale în domeniu, structurat pe următoarele aspecte:

- **Introducere**
- **Obiective**
- **Definiții**
- **Cerințe**
- **Aplicare**
- **Materiale explicative**

Aspectele vizate de Proiectul Clarity sunt:

- Documentația de audit;
- Materialitate: Planificarea și realizarea unui audit și evaluarea denaturărilor;
- Evaluarea riscurilor și colectarea probelor de audit;
- Utilizarea rezultatelor activității terților;
- Comunicarea cu cei însărcinați cu guvernarea;
- Procedurile de audit;
- Raportul auditorului;
- Misiuni speciale - audit și raportare.

Între aspectele vizate de Proiectul Clarity se observă poziția prioritară ocupată de *planificarea unui audit*, precum și de *documentarea* acestuia, activități cu care începe și se încheie orice misiune de audit, realizată în condiții de eficiență și de conformitate deplină cu Standardele Internaționale de Audit.

Metodologia de cercetare

Pentru realizarea cercetării s-a efectuat documentarea pe baza reglementărilor legale în domeniu. În primul rând, s-a efectuat analiza aprofundată a Standardului Internațional de Audit 300 clarificat "Planificarea unui audit al situațiilor financiare". Potrivit recomandării IAASB, ISA 300 clarificat a fost analizat în conexiune cu ISA 200 "Obiective generale ale auditorului independent în desfășurarea unui audit în conformitate cu Standardele Internaționale de Audit", precum și în legătură cu alte standarde profesionale și reglementări emise de Cameră.

Totodată, s-a abordat documentarea planificării unui audit financiar, în corelare cu prevederile ISA 230 "Documentația de audit", precum și ale Secțiunii B "Planificarea", din cadrul Procedurilor privind auditul calității, emise de ICAS în 2009 și achiziționate recent de CAFR, ce urmează a se edita în sprijinul membrilor și al creșterii calității activității de audit financiar, în exercitarea profesiei.

În acest context, autorii s-au străduit să prezinte proiecte ale documentelor de bază ale planificării, puse de acord cu prevederile reglementărilor emise de Cameră în acest domeniu.

1. Domeniul de aplicare a Standardului Internațional de Audit 300 clarificat¹

❖ *ISA 300 clarificat "Planificarea unui audit al situațiilor finan-*

ciare" tratează responsabilizarea auditorului de a planifica un audit al situațiilor financiare.

Plasarea în timp a planificării:

Planificarea nu este o fază separată a auditului, ci un proces continuu:

- începe la scurt timp după finalizarea auditului anterior;
- durează până la finalizarea misiunii curente de audit.

Planificarea include considerente privind *momentul anumitor activități și proceduri de audit* care trebuie finalizate anterior efectuării de proceduri de audit suplimentare. De exemplu, planificarea include necesitatea de a lua în considerare, anterior identificării și evaluării riscurilor de denaturare semnificativă, a unor aspecte precum:

- Procedurile analitice care trebuie aplicate drept proceduri de evaluare a riscurilor (ISA 315² "Identificarea și evaluarea riscurilor de denaturare semnificativă prin înțelegerea entității și a mediului său");
- Obținerea unei înțelegeri generale a cadrului legislativ și de reglementare aplicabil entității și a modului în care entitatea se conformează acestui cadru ISA 250³ "Luarea în considerare a legii și reglementărilor într-un audit al situațiilor financiare";
- Determinarea pragului de semnificație (ISA 320⁴ "Pragul de semnificație în planificarea și desfășurarea unui audit");
- Implicarea experților;

1 Manual de Standarde Internaționale de Audit și Control de Calitate, Audit Financiar 2009, coeditare CAFR și Irecson, 2009, pag. 266

2 Manual ..., pag. 279

3 Manual ..., pag. 211

4 Manual ..., pag. 334

- Efectuarea altor proceduri de evaluare a riscurilor.

Componentele planificării auditului:

- **Strategia generală de audit:** definește domeniul de aplicare, plasarea în timp și direcția auditului;
- **Planul de audit:** abordează diferite aspecte identificate în strategia generală de audit, luând în considerare necesitatea de a atinge obiectivele auditului, prin utilizarea eficientă a resurselor.

Printre efectele denaturărilor identificate pe parcursul misiunii de audit, menționăm:

- evaluarea necesității modificării strategiei de audit de ansamblu sau a planului de audit;
- comunicarea tuturor denaturărilor acumulate pe parcursul auditului și solicitarea corectării acestora.

Rolul planificării adecvate a unui audit financiar:

- ajută auditorul să acorde atenția cuvenită domeniilor importante ale auditului;
- ajută auditorul să identifice și să rezolve problemele la momentul oportun;
- ajută auditorul să organizeze și să gestioneze misiunea de audit, pentru a se desfășura într-un mod eficient și eficace;
- oferă asistență în selectarea membrilor echipei misiunii și în delegarea de sarcini adecvate;
- facilitează coordonarea și supervizarea membrilor echipei misiunii și revizuirea activității acestora;

- oferă asistență în îndrumarea activității auditorilor componentelor și a experților.

Auditorul poate discuta elementele planificării cu conducerea entității, pentru a facilita derularea și gestionarea misiunii de audit.

2. Obiectivul și cerințele planificării misiunii

❖ **Obiectivul auditorului este de a planifica auditul astfel încât acesta să se desfășoare într-o manieră eficientă.**

Cerințe:

Principalele cerințe ale ISA 300 sunt:

a) Implicarea partenerului și a membrilor cheie ai echipei misiunii în planificarea auditului, inclusiv în planificarea și participarea la discuțiile dintre membrii echipei misiunii.

Prin implicarea partenerului de misiune și a altor membri cheie ai echipei misiunii în planificarea auditului se face apel la experiența și viziunea acestora, în scopul creșterii eficacității și eficienței procesului de planificare.

b) Activități preliminare misiunii:

Efectuarea activităților preliminare misiunii, la începutul misiunii curente, asistă auditorul în identificarea și evaluarea evenimentelor sau circumstanțelor care ar putea afecta negativ capacitatea auditorului de a planifica și efectua misiunea de audit.

Aplicarea procedurilor ISA 220⁵ și ISQC1⁶ privind acceptarea și continuarea relațiilor cu clientul, respectiv obținerea informațiilor privind:

- integritatea conducerii și persoanelor însărcinate cu guvernanta;
- competența echipei misiunii (capacități, timpul și resursele necesare);
- aspectele semnificative apărute pe parcursul misiunii de audit / implicațiile lor asupra continuității relației.

În cazul unui audit inițial sunt necesare:

- Efectuarea procedurilor ISA 220 "Controlul calității pentru un audit al situațiilor financiare", privind acceptarea relației cu clientul;
- Comunicarea cu auditorul precedent, conform cerințelor etice relevante
- Evaluarea respectării cerințelor etice relevante, a independenței (ISA 220);
- Stabilirea unui mod de înțelegere a termenilor misiunii (ISA 210⁷ "Convenirea asupra termenilor misiunii").

Activitățile preliminare misiunii îi permit auditorului să planifice misiunea astfel încât:

- auditorul menține independența și capacitatea necesare efectuării misiunii;
- nu există probleme legate de integritatea conducerii care pot afecta disponibilitatea auditorului de a continua misiunea;
- nu există neînțelegeri cu clientul în privința termenilor misiunii.

c) Activități de planificare

În stabilirea strategiei generale de audit, auditorul trebuie:

5 Manual de Standarde Internaționale de Audit și Control de Calitate, Audit Financiar 2009, coeditare CAFR și Irecson, 2009, pag. 129

6 Manual..., pag. 35

7 Manual..., pag. 105

- (i) Să identifice caracteristicile misiunii ce îi definesc domeniul de aplicare;
- (ii) Să identifice obiectivele de raportare ale misiunii pentru planificarea plasării în timp a auditului și a naturii comunicărilor prevăzute;
- (iii) Să ia în considerare factorii semnificativi pentru direcționarea eforturilor echipei misiunii;
- (iv) Să ia în considerare rezultatele activităților preliminare misiunii și măsura în care sunt relevante cunoștințele dobândite în alte misiuni de către partenerul de misiune;
- (v) Să prevadă natura, plasarea în timp și amplexarea resurselor necesare desfășurării misiunii.

Procesul de stabilire a strategiei generale de audit îl sprijină pe auditor să determine, cu scopul finalizării procedurilor auditorului de evaluare a riscurilor, aspecte precum:

- resursele ce trebuie alocate în anumite domenii specifice ale auditului, precum utilizarea unor membri ai echipei cu experiență adecvată pentru zonele de risc ridicat;
- valoarea resurselor ce trebuie alocate pentru anumite zone specifice ale auditului, precum membrii desemnați să observe inventarierea stocurilor;
- momentul în care aceste resurse urmează să fie alocate;
- modul în care sunt gestionate, direcționate și supervizate acest tip de resurse, precum și modul în care se estimează că vor fi efec-

tuate revizuirile de calitate ale misiunilor.

Planul de audit trebuie să includă o descriere a:

- Naturii, plasării în timp și amplexării procedurilor de evaluare a riscurilor - ISA 315;
- Naturii, plasării în timp și amplexării procedurilor suplimentare la nivelul afirmațiilor (ISA 330⁸);
- Altor proceduri planificate de audit pentru ca misiunea să fie conformă cu ISA-urile aplicabile;
- Auditorul trebuie să planifice coordonarea și supervizarea membrilor echipei și revizuirea activității lor.

Auditorul trebuie să actualizeze și să modifice strategia generală de audit și planul de audit pe parcursul misiunii, ca rezultat al:

- unor evenimente neașteptate;
- modificări ale condițiilor date;
- probelor de audit obținute în urma aplicării procedurilor de audit.

Auditorul trebuie să planifice natura, plasarea în timp și amplexarea coordonării și supervizării membrilor echipei misiunii și a revizuirii activității lor. Aceste activități variază în funcție de factori cum sunt:

- dimensiunea și complexitatea entității;
- domeniul auditului;
- riscurile evaluate de denaturare semnificativă;
- aptitudinile și competențele membrilor individuali ai echipei care efectuează auditul.

d) Considerente specifice entităților mici

- În auditurile entităților mici, întregul audit poate fi efectuat de o echipă de dimensiuni reduse, presupunând implicarea partenerului de misiune împreună cu sau chiar fără un alt membru al echipei;
- Strategia de audit documentată pentru misiunea de audit curentă poate consta într-un *scurt memorandum întocmit la finalizarea auditului precedent*, pe baza unei revizui a foilor de lucru, care evidențiază aspectele identificate în auditul finalizat, actualizat pentru perioada curentă pe baza discuțiilor cu managerul.

Documentația

- ❖ *Strategia și planul de audit, modificările semnificative efectuate în timpul misiunii de audit, precum și motivele acestora fac parte din documentația auditului.*

Cerințele documentației de audit potrivit ISA 230 clarificat⁹ sunt:

- Auditorul trebuie să întocmească documente de lucru suficiente, complete și detaliate pentru a facilita înțelegerea generală a auditului.
- Calitatea auditului este direct determinată de întocmirea la timp a documentației.

3. Considerente privind stabilirea strategiei generale de audit (anexa la ISA 300)¹⁰

a) Caracteristicile misiunii

- Cadrul general de raportare financiară pe baza căruia au fost întocmite situațiile financiare auditate;

8 Manual de Standarde Internaționale de Audit și Control de Calitate, Audit Financiar 2009, coeditare CAFR și editura Irecson, 2009, pag. 344

9 Manual ..., pag. 149

10 Manual..., pag. 276

- Cerințe de raportare specifice sectorului de activitate și rapoartele solicitate de autoritatea de reglementare;
- Acoperirea auditului, numărul și locațiile componentelor;
- Natura relației de control între compania mamă și componentele sale/modul de consolidare a grupului
- Natura segmentelor de activitate ce vor fi auditate/nevoia de cunoștințe specializate;
- Măsura în care auditorul se poate baza pe activitatea auditorilor interni/disponibilitatea acestora;
- Necesitatea unui audit statutar pentru situațiile financiare individuale
- Utilizarea unor prestatori de servicii și obținerea probelor privind controalele efectuate de aceștia
- Utilizarea unor probe de audit din audituri anterioare;
- Moneda de raportare, conversia valutară;
- Efectul tehnologiei informațiilor (IT) asupra procedurilor de audit, inclusiv disponibilitatea datelor;
- Coordonarea activității de audit cu orice revizuire a informațiilor interimare;
- Disponibilitatea personalului și a datelor clientului.

b) Obiectivele de raportare, plasarea în timp a auditului și natura comunicărilor

- Calendarul de raportare al entității, precum și stadiile interimare și finale;
- Organizarea de întâlniri cu conducerea/persoanele însărcinate

cu guvernanța pentru a discuta natura, plasarea în timp și amplasarea activității de audit;

- Discuția cu conducerea/persoanele însărcinate cu guvernanța referitoare la așteptările legate de tipul și plasarea în timp a rapoartelor emise și alte comunicări;
- Discuția cu conducerea privind așteptările legate de comunicările asupra stadiilor activității de audit;
- Comunicarea cu auditorii componentelor cu privire la așteptările legate de tipul și plasarea în timp a rapoartelor și altor comunicări;
- Natura și plasarea în timp a comunicării dintre membrii echipei misiunii, precum și a revizuirii activității
- Așteptări legate de terțe părți (responsabilități statutare sau contractuale de raportare);

c) Factori semnificativi, activități preliminare și cunoștințe dobândite în urma altor misiuni

- Determinarea pragului de semnificație în conformitate cu ISA 320
- Determinarea pragului de semnificație pentru componente conform ISA 600;
- Identificarea componentelor semnificative și a claselor de tranzacții, a soldurilor conturilor și prezentărilor
- Identificarea preliminară a zonelor de risc de denaturare semnificativă mai ridicat;
- Angajamentul conducerii în implementarea și menținerea controlului intern/documentarea controlului intern;
- Așteptările auditorului de la membrii echipei privind manifestarea

scepticismului profesional, în colectarea și evaluarea probelor de audit;

- Rezultatele unor audituri precedente, care au implicat evaluarea controlului intern, natura deficiențelor și a acțiunilor întreprinse;
- Impactul riscului de denaturare semnificativă la nivelul situațiilor financiare asupra coordonării, supervizării și revizuirii;
- Volumul tranzacțiilor ce ar putea determina dacă auditorul se poate baza pe controlul intern.

d) Natura, plasarea în timp și amplasarea resurselor

- Selectarea echipei misiunii, a inspecției controlului calității și distribuirea activității de audit între membrii echipei
- Desemnarea celor cu experiență adecvată către zonele în care există riscuri de denaturare semnificativă;
- Stabilirea bugetului misiunii/luarea în considerare a alocării unei perioade adecvate de timp pentru zonele cu riscuri de denaturare semnificativă

4. Bugetul de timp mediu minim necesar pentru efectuarea unei misiuni de audit

Un proiect al unui buget de timp este prezentat în anexa la Normele privind stabilirea numărului mediu minim de ore pentru finalizarea unei misiuni de audit financiar aprobate prin Hotărârea nr. 44/2005 a Consiliului CAFR¹¹.

11 Hotărârea nr. 44/2005 pentru aprobarea Normelor privind stabilirea numărului mediu minim de ore pentru finalizarea unei misiuni de audit financiar, publicată în Monitorul Oficial al României, partea I, nr. 288 din 06 aprilie 2005.

Etape și obiective	Ore
1. Planificarea și documentarea auditului presupun:	30
– stabilirea contactelor între cabinetul de audit (partener) și client;	
– dobândirea cunoștințelor despre afacerea clientului, identificarea evenimentelor, tranzacțiilor și practicilor, care pot avea un efect semnificativ asupra situațiilor financiare;	
– actualizarea și documentarea informațiilor despre client;	
– evaluarea preliminară a riscurilor și a pragului de semnificație;	
– estimarea erorilor și compararea lor cu valoarea preliminară a pragului de semnificație;	
– elaborarea planului de misiune, a bugetului financiar și a fondului de timp previzionat;	
– elaborarea și semnarea contractului de audit etc.	
2. Controlul intern și riscul legat de control au în vedere:	60
– evaluarea sistemului de înregistrare și procesare a tranzacțiilor entității auditate, precum și a efectului tehnologiei informaționale asupra auditului	
– identificarea domeniilor complexe de contabilitate, inclusiv a celor care presupun estimări contabile;	
– înțelegerea sistemelor de contabilitate și control intern;	
– convertirea sistemului contabil într-un model de audit eficient și elaborarea programelor de audit pentru evidențierea corespunzătoare a activității desfășurate;	
– estimarea riscului legat de control;	
– testarea sistemelor de contabilitate și control intern;	
– testarea sistemului informatic etc.	
3. Procedurile de fond presupun:	30
– proceduri analitice;	
– teste de detaliu;	
– aplicarea procedurilor de audit specifice lucrărilor de închidere a exercițiului etc.	
4. Finalizarea lucrării de audit are în vedere:	30
– întocmirea dosarului permanent;	
– întocmirea dosarului curent (al exercițiului);	
– analiza, revizuirea și evaluarea concluziilor auditului efectuat;	
– elaborarea raportului auditorului și comunicarea deficiențelor structurii de control intern, identificate pe parcursul misiunii etc.	
TOTAL	240
Pentru societățile cu un grad mai mic de complexitate a activității, care trebuie să efectueze auditul financiar, potrivit legii, numărul mediu de ore pe ansamblu poate fi mai mic cu până la 25% față de numărul total prevăzut în Norme.	

5. Proceduri pentru documentarea planificării unui audit financiar

În sprijinul auditorilor financiari și al creșterii calității activității de audit financiar în exercitarea profesiei, Ca-

mera a emis, de-a lungul timpului, proceduri pentru documentarea unui audit financiar, inclusiv pentru planificarea auditului.

Astfel, Camera a emis în 2001 cu asistența Institutului Contabililor Autorizați din Scoția (ICAS), Normele minimale de audit, cuprinzând unele secțiuni specifice referitoare la plani-

ficarea misiunii (Secțiunea E "Confirmarea planului de audit"; Secțiunea E1 "Acceptarea mandatului/reînnoirea mandatului"; Secțiunea F "Abordarea auditului"; Secțiunea F0 "Pragul de semnificație"; Secțiunea F1 "Lista de verificare a riscului inerent general"; Secțiunea F2 "Lista de verificare a riscului inerent

specific”; Secțiunea F3 “Riscuri inerente specifice și mărirea eșanti-oanelor”).

Camera a achiziționat, recent, “Procedurile privind auditul calității”, emise de ICAS în 2004 și actualizate la nivelul anului 2009, aflate în curs de editare. Menționăm că Procedurile privind auditul calității prezintă

o abordare amplă și punctuală a prevederilor Codului etic pentru profesioniștii contabili, inclusiv din punct de vedere al documentării procesului de planificare a unei misiuni de audit financiar

Redăm, în continuare, transpunerea aspectelor legate de planificarea unui audit financiar prevăzute în

normele din 2001, în paralel cu cele cuprinse în noile Proceduri privind auditul calității (Secțiunea B “Planificarea”).

În cadrul secțiunii B, referințele finale documentează determinarea bugetului de timp și a resurselor ce vor fi utilizate în desfășurarea misiunii de audit.

Secț	Proceduri privind auditul calității - 2009 Secțiunea B - Planificarea	Secț	Referințe din Normele Minimale de Audit 2001
B1/1	Obiectivele auditului ISA 200, 210, 300- 6 poziții	E	Confirmarea planului de audit
B 1/2	Aprobarea Planului de audit de către partener și membrii echipei misiunii	F/4	Abordarea auditului
B1/3-7	Lista de verificare a planificării – 32 poziții	E, F	Confirm planului, abordarea auditului
B 2	Acceptarea desemnării / re – desemnării - 27 poziții	E1	Acceptarea /reînnoirea mandatului
B2/1-3	Independența -24 poziții.	E1	idem
B2/4-5	Prevederi pentru companii mici - 3 poziții	-	-
B2/6	Lista de verificare a riscurilor - 32 poziții	F1	Risc inerent general
B 2/7	Considerații etice - amenințări identificate și măsuri luate	-	
B3/1-2	Cunoașterea clientului și evaluarea riscurilor ISA 315- 13 poziții	F	Abordarea auditului
B 4	Evaluarea riscului inerent –ISA 315; ISA 200	F1	Risc inerent general
B 5	Pragul de semnificație	F0	Pragul de semnificație
B 6	Revizuirea analitică preliminară (4 poziții)	F	Abordarea auditului
B 7	Sumarul evaluării riscului și planul de eșantionare	F2	Risc inerent specific
B 8	Solduri inițiale/ cifre comparative - 7 poziții	P	Cartea Mare
B 9/1	Acordul de planificare a auditului - semnăturile	-	-
B 9/2	Prezentare generală	-	-
B 10	Lista de verificare permanentă a informațiilor-7 poziții	-	-
B 11/1	Agenda de lucru a întâlnirilor cu clientul pentru planificare	-	-

	Proceduri privind auditul calității - 2009 Secțiunea B - Planificarea Prevederi referitoare la bugetul de timp și resurse		Referințe din N M A 2001 Prevederi referitoare la bugetul de timp și resurse
B1/1	<u>Obiectivele auditului</u> ref 2: Asigurarea că munca este alocată unei echipe de auditori care au experiența, pregătirea și abilitățile solicitate	F / ref 2	Selectați auditorii corespunzători misiunii, documentând măsura în care este necesar ca activitatea lor să fie condusă, controlată și revizuită
IES8	În concordanță cu Standardele Internaționale de educație, dosarul de audit ar trebui să justifice rațiunea pentru alegerea fiecărui membru al echipei.	F/ ref 2	idem
B1/3	<u>Lista de verificare a planificării:</u> ref 28: Confirmați faptul că personalul cu pregătirea necesară și cu abilitățile corespunzătoare a fost desemnat și programat și că detaliile legate de bugetul de timp și costuri sunt trecute în dosar.	F/3	Întocmiți un buget de timp al misiunii

În Procedurile privind auditul calității, ICAS face referire la unele recomandări cum sunt:

- Pentru a desfășura un audit în conformitate cu Standardele Internaționale de Audit, firmele de audit trebuie să se conformeze mai întâi cu Standardul Internațional privind Controlul Calității nr. 1, (ISQC1) "Controlul calității pentru firmele care efectuează auditi și revizuirii ale informațiilor financiare istorice, precum și alte misiuni de asigurare și servicii conexe".

Firmele ar trebui, de asemenea, să ia în considerare și să adopte ISA 220 "Controlul calității pentru auditiurile informațiilor financiare istorice" înainte de aplicarea altor ISA misiunilor de audit individuale.

- Utilizatorii Procedurilor privind Auditul Calității trebuie, mai întâi, să

ia în considerare secțiunea de planificare a dosarului (B) și să finalizeze acea secțiune înainte de a începe munca de audit de teren. Secțiunea de planificare este importantă deoarece aceasta identifică riscul și pragul de semnificație, furnizează unele liste de verificare a aspectelor care sunt, de obicei, prevăzute și furnizează un mijloc de înregistrare a procesului de planificare.

- O parte semnificativă a abordării prevăzute de ISA aplicabile implică evaluarea riscurilor de denaturare semnificativă a situațiilor financiare supuse auditului și răspunsul auditorului la aceste riscuri (ISA-urile 315 și 330).

În acest context, Procedurile prevăd o abordare formală a cunoștințelor referitoare la domeniul de activitate și la client și o abordare formală a eva-

luării riscului, inclusiv a riscului de fraudă.

Practicienii, exercitând scepticismul profesional corespunzător, ar trebui să capitalizeze cunoștințele pe care le dețin despre clienți și sistemele lor de efectuare a unei evaluări corecte a riscurilor.

Următorul tabel își propune să ofere indicații cu privire la **abordarea generală** care este implicită în programele din cadrul Procedurilor privind Auditul Calității.

Odată ce riscurile sunt identificate, este necesar un program de lucru pentru a aborda sau minimiza aceste riscuri.

Procedurile din cadrul programelor de audit detaliază aceste aspecte, dar atenția este decisivă pentru a se asigura că munca care va fi desfășurată abordează eficient, la propriu, riscurile identificate.

Documentarea și comunicarea evaluării riscului	Etape în planificarea auditului		Afirmații referitoare la situațiile financiare/proceduri analitice	
	<p>← Înțelegerea și identificarea riscurilor generate de entitate și de mediul său, inclusiv a controalelor interne relevante.</p> <p><i>Programele B1, B3 și B4 sunt utile Programul B9 asistă la înregistrarea informațiilor.</i></p>		<p>Clase de tranzacții</p> <ul style="list-style-type: none"> - Apariție; - Exhaustivitate; - Acuratețe; - Întrerupere; - Clasificare. 	
	<p>← Discutarea riscurilor în cadrul echipei de misiune.</p> <p><i>Ar trebui să fie evidentă din B9-Acordul de Planificare a Auditului</i></p>		<p>Solduri ale conturilor</p> <ul style="list-style-type: none"> - Existență; - Drepturi și obligații; - Exhaustivitate; - Evaluare și alocare. 	
	<p>← Evaluarea modelului și determinarea implementării controalelor relevante pentru audit și pentru riscurile care nu pot fi reduse la un nivel acceptabil doar prin proceduri de fond.</p> <p><i>Programele B3 și C1 asistă.</i></p>		<p>Prezentare și descriere</p> <ul style="list-style-type: none"> - Apariție și drepturi și obligații; - Clasificare și inteligibilitate; - Acuratețe și evaluare. <p><i>Acordul de planificare (B9) ar trebui să furnizeze atât planul de audit general, cât și planul detaliat. Abordarea ar trebui rezumată în Planul de Eșantionare (B7).</i></p>	

Concluzii

Publicarea acestor comentarii sperăm să contribuie la înțelegerea importanței strategiei generale și a planului de audit și, în același timp, să constituie un start în însușirea de către auditorii financiari a noilor Proceduri privind auditul calității misiunilor de audit, care să fie aplicate în acord cu ISA clarificate, în scopul creșterii calității misiunilor desfășurate în practicarea profesiei.

Bibliografie

1. Manual de Standarde Internaționale de Audit și Control de Calitate, Audit Financiar 2009, coeditare CAFR și Irecson, 2009.
2. Reglementări internaționale de audit, asigurare și etică, Audit Financiar 2008/International Federation of Accountants – IFAC – București, coeditare CAFR și Irecson, Ediția 2008 – Volumul I.
3. Reglementări internaționale de audit, asigurare și etică, Audit Financiar 2008/International Federation of Accountants – IFAC – București, coeditare CAFR și Irecson, ediția 2008 – Volumul II.
4. Ghid privind unele reglementări ale profesiei de auditor, ediția a III-a, revizuită și completată, Editura ELFI, 2009.

Informații

Document de discuții FEE privind rolul auditorului în furnizarea de asigurare în domeniul declarațiilor de guvernare corporativă

Federația Experților Contabili Europeni (FEE) a publicat un Document de discuții despre rolul auditorului în furnizarea de asigurare în domeniul declarațiilor de guvernare corporativă, ce are la bază un studiu la care au participat toate organismele membre FEE.

Concluzia studiului este că, în ciuda diferitelor sisteme juridice din diverse țări, a diferențelor de cadru instituțional și de tradiții, codurile naționale de guvernare corporativă din Europa au puncte comune similare. Majoritatea acestor coduri au avut drept model Principiile de Guvernanță Corporativă ale Organizației Economice de Cooperare și Dezvoltare (OECD). Directivele europene prevăd ca anumite aspecte să fie luate în considerare, inclusiv consecvența anumitor informații legate de guvernarea corporativă cu situațiile financiare.

Unele țări au mers dincolo de această prevedere și prevăd raportarea obligatorie, de către auditorul statutar cu privire la practicile de guvernanță. Această raportare se bazează uneori pe identificările propriu-

zise, altele reprezintă o misiune de asigurare. [Adriana Coșa] Documentul poate fi descărcat gratuit de pe site-ul FEE, la adresa de internet:

http://www.fee.be/publications/default.asp?library_ref=4&content_ref=1167.

Conferință profesională pe teme financiar-contabile

Ernst & Young România a organizat la București, în ziua de 28 ianuarie a.c. Conferința anuală de fiscalitate, care a avut scopul de a informa participanții cu privire la principalele modificări aduse Codului fiscal, Normelor de aplicare a Codului fiscal și altor acte normative fiscal-contabile, aplicabile în anul 2010. Prezentările, însoțite de exemple practice, și discuțiile s-au axat pe: impozitarea directă și indirectă, TVA, noutăți în reglementările contabile, modificarea regimului accizelor.

În deschiderea evenimentului, Venkatesh Srinivasan, Partener și Director al Departamentului de Asistență fiscală al Ernst & Young România, a prezentat o perspectivă economică a României în 2010: „Și anul acesta firmele își vor desfășura activitatea într-un mediu economic dificil, care nu le va oferi prea multe opțiuni

sau o a doua șansă. De aceea, trebuie să își concentreze atenția pe optimizarea eficienței operaționale, cu accent pe gestionarea riscurilor din zona fiscală”, a spus acesta.

Principalele modificări legislative din domeniul TVA, prezentate de Ioana Iorgulescu, Tax Manager, se referă la locul prestărilor de servicii și la noile obligații declarative, pe care societățile vor trebui să le întocmească. În legătură cu Ordinul 3055/2009 care aduce modificări contabile aplicabile de la 1 ianuarie 2010, în conformitate cu Directiva a IV-a a Comunităților Economice Europene, Radu Tudoran, director executiv, a subliniat: „Procedurile de control intern au ca obiectiv, pe de o parte, urmărirea înscrierii activității entității și a comportamentului personalului în cadrul definit de legislația aplicabilă, valorile, normele și regulile interne ale entității, iar, pe de altă parte, verificarea faptului că informațiile contabile, financiare și de gestiune comunicate reflectă corect activitatea și situația entității”.

În cadrul conferinței au fost prezentate, de asemenea, cele mai importante măsuri care ar trebui avute în vedere de către directorii financiari, controlorii financiari și directorii de taxe pentru a putea gestiona în mod corespunzător riscurile aferente sistemului de raportare contabilă și managementul riscurilor fiscale în anul 2010. [Cristiana Rus]

Probleme ale aplicării Standardelor Internaționale de Raportare Financiară în Bulgaria

Boychinka YONKOVA*

Abstract

Problems of Applying the International Financial Reporting Standards in Bulgaria

Bulgaria is one of the most recent members of the European Union. This is why Bulgaria has the duty of all EU member states to follow and adhere to the program of compliance with rules.

The major problems of applying the International Financial Reporting Standards (IFRSs) concern:

- Organization of the national system of accounting in Republic Bulgaria;
- The health of the financial and commodity exchanges in the country; and
- The overall economic environment.

Key words: IFRS, accounting act, implementation, difficulties, solutions

Cuvinte cheie:

IFRS, legea contabilității, implementare, dificultăți, soluții

Cadrul general de reglementare - probleme

Una dintre primele legi în domeniul economiei, adoptată după schimbările democratice de la sfârșitul anilor '80 în Bulgaria, este Legea Contabilității. În conformitate cu această lege, Curtea Națională de Conturi pentru companii și Planul Național de Conturi pentru bănci au început să fie create și aplicate. Au fost elaborate standardele naționale de contabilitate și audit și au fost adoptate în conformitate cu standardele internaționale de contabilitate și audit în vigoare la acea dată. Legea Contabilității reglementează așa-zisele principii ale implementării și pregătirii de situații financiare.

Primele probleme se referă la definirea acestor principii – mai precis la discrepanța dintre principiile din Legea Contabilității, pe de o parte, și premisele existente și caracteristicile calitative ale situațiilor financiare, prefigurate în IFRS-uri, pe de altă parte.

Analiza comparativă cuprinde următoarele aspecte:

Potrivit Legii Contabilității, contabilitatea este desfășurată și situațiile financiare sunt întocmite în conformitate cu cerințele următoarelor standarde contabile generale: contabilitatea de angajamente; principiul de continuitate a activității; prudența; echilibrul cost - beneficiu; fond versus formă; menținerea posibilității de aplicare a politicii contabile pentru perioada contabilă anterioară; independența perioadelor contabile separate și legătura în ceea ce privește valoarea dintre bilanțul de deschidere și cel final.

Standardele Internaționale de Raportare Financiară sunt analizate fiind împărțite în trei grupe, după cum urmează:

- **Premize existente** – Contabilitatea de angajamente; principiul de continuitate a activității
- **Caracteristici calitative ale situațiilor financiare** – inteligibilitate; relevanță; pragul de semnificație; credibilitate; prezentare fidelă; fond versus formă; neutralitate; prudență; exhaustivitate; comparabilitate
- **Constrângeri aferente informațiilor relevante și credibile** – oportunitate; echilibrul cost-beneficiu; echilibrul dintre caracteristicile calitative.

Această situație este evidențiată prin faptul că un aspect metodologic este reglementat prin lege. Acest lucru este redundant, deoarece Legea Contabilității din Bulgaria se referă la cazuri privind standardele internaționale sau naționale aplicabile. Pe de altă parte, în Cadrul general al Standardelor Naționale de Raportare Financiară pentru entitățile mici și mijlocii nu sunt precizate premisele existente sau caracteristicile calitative ale situațiilor

* C.P.A., prof. conf., Facultatea de Contabilitate și Finanțe - Universitatea de Economie Națională și Mondială Studentski Grad Hristo Botev, Bulgaria, e-mail: bjonkova@abv.bg

financiare, nici constrângerile privind informațiile relevante și credibile.

Trebuie subliniat faptul că în Legea Contabilității un instrument de natură tehnică a fost ridicat la rang de principiu – independența perioadelor contabile separate și legătura în ceea ce privește valoarea dintre bilanțul de deschidere și cel final. Legea interpretează acest așa-zis principiu astfel: fiecare perioadă contabilă este tratată ca atare, indiferent de legătura sa evidentă cu perioada anterioară sau următoare, iar datele din situațiile financiare de la începutul și sfârșitul perioadei curente trebuie să coincidă cu datele de la sfârșitul perioadei contabile.

Trebuie, de asemenea, notat că, potrivit Legii Contabilității din Bulgaria, comparabilitatea unui element al caracteristicilor calitative ale situațiilor financiare în conformitate cu standardele internaționale este limitată la posibilitatea menținerii politicii contabile aferente perioadei contabile precedente, mai precis, la posibilitatea comparării informațiilor contabile și indicatorilor diferitelor perioade contabile. Este cunoscut faptul că această comparabilitate a informațiilor este legată nu doar de compararea informațiilor între perioadele aceleiași companii, dar și de compararea situațiilor financiare ale diferitelor companii.

În același timp, o altă prevedere legală se referă la faptul că informațiile prezentate în raportul financiar trebuie să îndeplinească următoarele cerințe:

1. **inteligibilitate** – ele ar trebui să fie de folos utilizatorilor în luarea deciziilor economice;
2. **relevanță** – ar trebui să le furnizeze utilizatorilor oportunitatea de a evalua evenimentele trecute, prezente și viitoare și de a-și confirma sau ajusta evaluările anterioare aferente procesului decizional;
3. **credibilitate** – nu ar trebui să conțină greșeli semnificative sau influențe externe;
4. **comparabilitate** – ar trebui să ofere ocazia evaluării informațiilor companiei din ani diferiți și a informațiilor altor companii, în vederea evaluării eficienței acestora, a mediului financiar robust și a modificărilor condițiilor financiare.

În aparență, Legea Contabilității din Bulgaria nu interpretează sau nu evidențiază principii, reglementări și norme care sunt mai riguroase sau mult mai extensive decât IFRS-urile. În același timp, articolul 22 din Legea Contabilității prevede că întreprinderile din Bulgaria vor întocmi și își vor prezenta situațiile financiare anuale pe baza Standardelor Internaționale de Contabilitate. Acest lucru generează o contradicție evidentă, căci aplicarea IFRS-urilor semnifică aplicarea tuturor componentelor

acestora. Deși Cadrul general nu tratează direct concepțiile de prezentare fidelă, aplicarea caracteristicilor calitative principale și a standardelor contabile adecvate are, de obicei, drept rezultat situații financiare care prezintă ceea ce este, în mod general, înțeles prin o imagine corectă și fidelă sau prezentarea fidelă a acestor informații.

Standardele contabile aplicabile – probleme

Cea de-a doua problemă privind aplicarea IFRS-urilor se referă, de asemenea, la Legea Contabilității. Mai precis, la domeniul de aplicare a IFRS-urilor.

În prezent, companiile din Republica Bulgaria își întocmesc și prezintă situațiile financiare anuale în conformitate cu IFRS-urile.

Din 2002, în Bulgaria se aplică IFRS-urile la:

- Companiile cotate & situațiile consolidate
- Companiile cotate & situațiile separate

Potrivit Legii Contabilității, singurele excepții se referă la:

- Întreprinderile mici și mijlocii; și
- Întreprinderile nou create.

Acestea pot alege să își întocmească și să prezinte situațiile financiare anuale, fie pe baza Standardelor Internaționale de Contabilitate, fie pe baza Standardelor Naționale de Raportare Financiară pentru întreprinderile mici și mijlocii din Bulgaria.

Întreprinderile nou create își întocmesc și prezintă situațiile financiare anuale pe baza Standardelor Naționale de Raportare Financiară pentru întreprinderile mici și mijlocii pentru anul în care au fost înființate și pentru anul următor.

Întreprinderile care și-au încetat activitatea în urma lichidării ori care s-au declarat insolabile își întocmesc și prezintă situațiile financiare anuale pe baza standardelor naționale.

Standardele Naționale de Raportare Financiară pentru întreprinderile mici și mijlocii sunt adoptate de către Consiliul de Miniștri și au fost aliniate reglementărilor UE și specificității naționale.

Situațiile financiare anuale sunt întocmite și prezentate pe baza Standardelor Naționale de raportare financiară pentru întreprinderile mici și mijlocii, cu condiția să nu fie depășiți indicatorii de mai jos:

1. valoarea contabilă a activelor la 31 decembrie – 8 milioane leva;

2. venituri nete din vânzări pe parcursul anului - 15 milioane leva;
3. cifra aproximativă a angajaților în anul respectiv - 250 persoane.

Moneda națională bulgară, leva, are următoarea rată de schimb în raport cu moneda euro: 1 euro = 1.95883 leva.

Cadrul general de reglementare descris mai sus pentru aplicarea IFRS-urilor evidențiază problemele care pot apărea. În opinia noastră, cerințele din Legea Contabilității ca IFRS-urile să fie aplicate nu doar situațiilor financiare consolidate, ci și situațiilor financiare individuale care pot fi întocmite poate genera următoarele probleme dacă există un prag de semnificație redus aferent dimensiunii întreprinderilor:

Probleme legate de aplicarea IFRS-urilor:

- Neaplicabilitatea standardelor internaționale de raportare financiară;
- Aplicarea inutilă a anumitor standarde internaționale de raportare financiară;
- Neaplicabilitatea standardelor internaționale de raportare financiară, din cauza lipsei de experiență profesională și a calificării contabililor.

Atunci când sunt prezentate situații financiare individuale, neconsolidate, neaplicabilitatea următoarelor standarde financiare este evidentă:

- Standardul Internațional de Contabilitate 27 *Situații financiare consolidate și individuale*
- Standardul Internațional de Contabilitate 28 *Investiții în entitățile asociate*
- Standardul Internațional de Contabilitate 31 *Interese în asocierile în participație*
- Standardul Internațional de Contabilitate 14 *Raportarea pe segmente*

După cum se arată în practică, majoritatea întreprinderilor care aplică IFRS-urile observă cel mai bine cerința de depreciere și necolectabilitate a activelor financiare. Toate entitățile evaluează, la sfârșitul perioadei contabile, dacă există probe evidente că un activ financiar sau grup de active financiare este depreciat.

Aspecte precum contabilitatea de acoperire împotriva riscurilor și instrumentele derivate sunt necunoscute pentru majoritatea întreprinderilor, cu excepția băncilor și a companiilor de asigurări.

Același lucru este valabil și pentru beneficiile angajaților din Standardul Internațional de Contabilitate 19 *Beneficiile Angajaților* și Standardul Internațional de Raportare Financiară 2, respectiv *Plata pe bază de Acțiuni*.

După cum se arată în practică, beneficiile pe termen scurt ale angajaților referitoare la participarea la profit și planurile de prime nu sunt aplicate în conformitate cu metodologia prevăzută.

Există, de asemenea, probleme cu privire la alte beneficii pe termen lung ale angajaților. Potrivit Codului Muncii din Bulgaria, angajatorul este obligat să plătească angajaților beneficii în momentul atingerii vârstei de pensionare, care se situează în marja de 2 - 6 salarii brute, la data încetării relației cu angajatorul. La data întocmirii situațiilor financiare anuale, potrivit Standardului Internațional de Contabilitate 19 *Beneficiile Angajaților*, compania este obligată să efectueze o evaluare actuarială a acestor plăți și, pe baza valorii actualizate determinate, să recunoască o cheltuială în situația veniturilor și o creanță pe termen lung aferentă personalului. În ceea ce privește evaluarea determinării nivelului de finanțare a datoriilor asumate aferente personalului, pentru care este întocmit un raport actuarial, există un număr de probleme în următoarele domenii:

- Analiza datoriilor față de angajați;
- Alegerea premizelor economice și demografice;
- Evaluarea valorii actualizate a datoriilor față de angajați;
- Evaluarea activelor puse deoparte pentru achitarea datoriilor față de angajați.

În cele din urmă, problemele enunțate mai sus au un efect asupra fezabilității determinării deficitului/surplusului și a valorii standard a ratei.

Alte aspecte referitoare la evaluarea la valoarea justă a costului amortizat nu sunt aplicate din cauza condițiilor de pe piețele financiare și a calificării personalului contabil. Aplicarea inutilă a anumitor standarde internaționale de raportare financiară privește cel mai mult acele standarde care prevăd evaluarea la valoarea justă și valoarea curentă și sigură. Standardul Internațional de Contabilitate 36 *Deprecierea Activelor* face parte din această categorie. Problemele în aplicarea acestui standard sunt de mai multe tipuri.

În primul rând, inutilitatea aplicării sale din cauza dimensiunii reduse a întreprinderii. Așa cum am arătat deja, pragul aplicării obligatorii a IFRS-urilor este scăzut. Din această perspectivă, IFRS-urile sunt aplicate în companii pe acțiuni care nu sunt de dimensiuni foarte mari și în alte întreprinderi. Natura activității lor nu cuprinde astfel de obiecte, precum activele corporative și, mai precis, grupul de active divizionale, precum construirea de sedii sau o diviziune a entității, centrul de procesare de date (EDP), centrul de echipament și cercetare.

Într-un număr mic de întreprinderi care aplică IFRS-urile, în situațiile lor financiare individuale sau consolidate există fond comercial. Din această perspectivă ar trebui notate anumite particularități ale proceselor de privatizare și combinări de întreprinderi din Bulgaria.

În Bulgaria un număr de schimbări economice majore și-au făcut simțită prezența:

- privatizarea mijloacelor de producție și distribuție;
- reforma primară a sistemului monetar, bancar și financiar;
- înlăturarea obstacolelor din calea inițiativei de afaceri.

Ca urmare a acestor deficiențe, multe întreprinderi au fost achiziționate la un preț mult sub prețul unei combinări de întreprinderi. Cu alte cuvinte, s-a înregistrat o discrepanță între valoarea reală a tranzacțiilor și costul corect stabilit al unei combinări de întreprinderi.

Fondul comercial negativ în conformitate cu fostul ISA Combinări de Întreprinderi a fost raportat și recunoscut imediat în contul de profit și pierdere, sub forma oricărui exces rămas în urma reevaluării – Standardul Internațional de Raportare Financiară 3 *Combinări de Întreprinderi*. Așa cum am afirmat anterior, ca urmare a caracteristicilor specifice ale privatizării și combinațiilor de întreprinderi din Bulgaria, fondul comercial a fost raportat în puține situații financiare. În contextul Standardului Internațional de Contabilitate 36 *Deprecierea Activelor*, acest lucru înseamnă că fondul comercial a fost supus testării în vederea deprecierei.

O altă problemă în aplicarea Standardului Internațional de Contabilitate 36 *Deprecierea Activelor* și a tuturor cerințelor sale este lipsa capacității în cazul unora dintre întreprinderi.

O a doua problemă referitoare la îndeplinirea tuturor cerințelor Standardului Internațional de Contabilitate 36 *Deprecierea Activelor* este reprezentată de lipsa capacității întreprinderii individuale. În primul rând, întreprinderile mai mici duc lipsă de angajați bine pregătiți care nu pot nici defini, nici interpreta corect indicatorii deprecierei, nici nu pot desfășura teste în vederea deprecierei. Aceste dificultăți referitoare la aplicarea standardului sunt legate de următoarele probleme de bază:

- Imposibilitatea de a defini corect valoarea unui activ în curs de utilizare;
- Din cauza funcționalității limitate a pieței din Bulgaria, există dificultăți referitoare la definirea valorii juste minus costurile aferente vânzării.

În opinia noastră, auditorii financiari independenți și alte persoane interesate ar trebui să fie atenți în contabi-

lizarea măsurii în care estimările, aproximările și reducerile de calcul pot furniza aproximații rezonabile ale calculelor ilustrate în Standardul Internațional de Contabilitate 36 *Deprecierea Activelor* pentru determinarea valorii juste minus costurile de vânzare sau a valorii în curs de utilizare.

Considerăm că implementarea Standardului Internațional de Audit 12 *Impozite pe Profit* este, în mare măsură, lipsit de sensibilitate. Motivele acestei afirmații se regăsesc în faptul că una dintre cele mai mari deficiențe ale practicii contabile din Bulgaria constă în implementarea așa-zisei “contabilități fiscale”, adică implementarea contabilizării subordonate sistemului fiscal. Această deficiență a contabilității bulgare este evitată tocmai din cauza fluxului de investiții străine și a obligației de aplicare a IFRS-urilor. În ciuda acestui fapt, până în prezent Standardul Internațional de Contabilitate 12 *Impozite pe Profit* nu este aplicabil în totalitate, ci este elaborată o metodologie avansată a principiilor comun acceptate. Acest lucru face necesar ca informațiile contabile să fie transformate pentru a prezenta rapoartele financiare sub forma lor financiară în conformitate cu IFRS-urile.

În acest sens, putem furniza următoarele exemple:

- Întreprinderile calculează în mod conștient răscumpărarea;
- Practica transferului pierderilor fiscale neutilizate este limitată;
- Prețurile de transfer sunt manipulate.

În cele ce urmează ar trebui să ne preocupăm de unele standarde aferente domeniului de activitate care au în general probleme legate de implementare, din cauza limitării și dezvoltării insuficiente a bunurilor și piețelor financiare.

Probleme funcționării bursei de valori din Bulgaria sunt direct legate de implementarea Standardului Internațional de Contabilitate 41 *Agricultura*. Atunci când sunt evaluate activele biologice, se aplică regula “doar valoare pentru prețul de cost”. Astfel că aplicarea Standardului Internațional de Contabilitate 41 *Agricultura* este mai dificilă din cauza problemelor din activitatea Comisiei de Stat privind Schimbările de Bunuri și Acțiuni din Bulgaria. Mai exact, au fost unele probleme privind înființarea unei piețe naționale pentru instrumentele financiare și instrumentele derivate ale acestora.

Această problemă ar putea fi rezolvată prin consolidarea calificării organizatorilor de schimburi bursiere și de bunuri, ar trebui înființat un “Centru de training pentru agenții bursiere și de schimburi de bunuri”. Un astfel de centru ar putea fi creat, partea bulgară putând pune la

dispoziție locația, în timp de Uniunea Europeană ar putea furniza echipamentele tehnice și formatorii. Acest centru ar putea fi utilizat, de asemenea, pentru extinderea legăturilor cu producătorii și prin direcționarea producției în conformitate cu tendințele cererii și cu furnizarea alimentelor de bază.

Standardul Internațional de Contabilitate 11 *Contracte de construcții* poate fi un standard relevant pentru domeniul de activitate respectiv. Pentru o lungă perioadă de timp, cerințele acestui standard privind recunoașterea și mediatizarea nu au fost aplicate adecvat. În prezent, în condițiile crizei financiare, companiile de construcții recurg deseori la o alternativă, atunci când rezultatul unui contract de construcții nu poate fi corect estimat:

- veniturile vor fi recunoscute numai în măsura în care există probabilitatea recuperării costurilor contractuale implicate; și
- costurile contractuale vor fi recunoscute drept cheltuială în perioada în care sunt suportate.

În concluzie, este evitată raportarea profitului și a pierderii. Un astfel de comportament este, în general, justificat prin condițiile crizei financiare globale. În practică, totuși, multe întreprinderi trebuie să aplice o pierdere previzionată aferentă contractelor de construcții ce urmează a fi recunoscute drept cheltuială imediată, în consecință.

De asemenea, un standard aferent domeniului de activitate poate fi și Standardul Internațional de Raportare Financiară 4 *Contracte de Asigurare*. Activitatea de investiții este o funcție semnificativă a companiilor de asigurare, alături de protecția socială. Companiile de asigurare din Bulgaria sunt forțate să funcționeze într-o piață financiară extrem de slăbită. Accesul lor pe marile piețe financiare internaționale este restricționat (cu toate acestea, li se oferă această oportunitate prin condițiile cadrului general de reglementare). Nivelul slab de dezvoltare al pieței de capital din Bulgaria, în care nu există instrumente derivate, a dus la faptul că ele nu sunt, deocamdată, cunoscute drept modalități de gestionare a riscului. Controlul sectorului de asigurări din Bulgaria este efectuat de către Comisia de Supraveghere Financiară (CSF), a cărei funcție principală este menținerea stabilității și transparenței investițiilor și a pieței de titluri de valori de asigurare și sociale. Aceasta este principala organizație căreia îi sunt adresate raportările companiilor mari.

O problemă majoră, de actualitate pentru toți participanții de pe piața financiară, este lipsa capacității de absorbție a pieței. În general, problemele constau în faptul că pe baza tranzacțiilor cu volum redus (de exemplu, pentru 100 de unități), se efectuează reevaluarea marilor porto-

folii (de exemplu, pentru 100.000 de unități). În această privință, există unele suspiciuni cum că anumiți actori de la bursă manipulează piața. Dacă acest fapt este legat de credibilitatea și corectitudinea informațiilor create aferente instrumentelor financiare care sunt raportate la valoarea justă, pot fi exprimate unele rezerve.

În ceea ce privește aplicarea IFRS-urilor în sectorul bancar, putem evidenția faptul că, din moment ce băncile care operează pe teritoriul Bulgariei sunt deținute de către companii din străinătate, acestea aplică politica consolidării.

Informații generale privind situația economică din Bulgaria

Presa din întreaga lume a dat publicității informații potrivit cărora cea mai rea parte a crizei a trecut. Din păcate, nimeni nu poate face o astfel de declarație definitivă cu privire la Bulgaria. Conform informațiilor furnizate de Institutul Național de Statistică, Bulgaria traversează una dintre cele mai dificile perioade din ultimul deceniu. Potrivit analiștilor, recuperarea economică poate fi influențată atât de factori externi, cât și interni. Măsurile monetare și fiscale vor facilita această recuperare.

Concluzii

Există discrepanțe între principiile din Legea Contabilității și afirmațiile aferente și caracteristicile calitative ale situațiilor financiare, prevăzute în IFRS-uri.

Așa cum s-a menționat mai sus, problemele aplicării IFRS-urilor pot fi sistematizate sub forma a trei aspecte majore:

- Neaplicabilitatea standardelor internaționale de raportare financiară;
- Aplicarea inutilă a anumitor standarde internaționale de raportare financiară;
- Neaplicabilitatea standardelor internaționale de raportare financiară, din cauza lipsei experienței profesionale și a calificării contabililor.

Bibliografie

Legea Contabilității din Bulgaria, 2008
Standardele Naționale de Raportare Financiară pentru întreprinderile mici și mijlocii din Bulgaria, 2008
Standardele Internaționale de Raportare Financiară (IFRS), 2008

Seminar profesional la București din ciclul:

Abordări ale auditului financiar 2009-2010

Camera Auditorilor Financieri din România (CAFR) a organizat la București un seminar profesional din ciclul „Abordări ale auditului financiar 2009-2010”, în coparteneriat cu Camera de Comerț și Industrie a României (CCIR), Camera de Comerț și Industrie a Municipiului București (CCIB) și Romexpo s.a.

Manifestarea s-a desfășurat în ziua de 23 ianuarie 2010 în Sala Nicolae Titulescu din Complexul expozițional Romexpo și a fost moderată de prof. univ. dr. **Maria Manolescu**, vicepreședinte al Consiliului CAFR și prof. univ. dr. ing. **Sorin Dimitriu**, vicepreședinte al CCIR și președintele CCIB, care a reprezentat la acest seminar sistemul camerelor de comerț și industrie din România.

Au participat auditori financieri din Regiunea de Dezvoltare București-Ilfov, cărora li s-au alăturat, ca invitați, oameni de afaceri din București și reprezentanți ai camerelor de comerț teritoriale.

În numele Consiliului Camerei Auditorilor Financieri din România și al președintelui Camerei, prof.univ.dr. **Ion Mihăilescu**, vicepreședintele Consiliului CAFR, prof. univ. dr. Maria Manolescu, a transmis tuturor participanților „La mulți ani și noi împliniri profesionale și personale în anul care a început!”

Prof. univ. dr. Maria Manolescu a precizat că organizarea manifestării în comun cu sistemul cameral, care a fost realizată în temeiul protocoalelor de colaborare semnate între CAFR și cele două Camere de comerț și industrie, are o semnificație deosebită, anume aceea de a pune în contact direct auditori financieri și reprezentanți ai mediului de afaceri, care sunt în egală măsură interesați și preocupați de a găsi cele mai bune soluții și practici de conlucrare în vederea depășirii cât mai grabnice a dificultăților legate de actuala criză economică și de a construi climatul de încredere și credibilitate în proiectele de relansare și dezvoltare economică.

„Suntem pe deplin convinși că prezența în această sală a unor oameni de afaceri și manageri importanți din economie, alături de un corp profesionist de elită, cum este cel al auditorilor financieri va fi un prilej de schimb de idei, oportunități și relații care va avea rezultate benefice pentru toți. În acest spirit temele stabilite pe agenda seminarului au în vedere subiecte de interes comun pentru auditori și mediul de afaceri.”

La rândul său, prof.univ.dr.ing. **Sorin Dimitriu**, vicepreședinte al CCIR și președinte al CCIB, a relevat însemnătatea acestui seminar, subliniind: „Considerăm că buna comunicare a auditorilor cu guvernanța entităților și cu ceilalți utilizatori ai informațiilor din rapoartele de audit poate ajuta la efortul de depășire a actualei situații economice. Întâlniri precum este cea de astăzi pot mijloci un dialog direct de natură să asigure o înțelegere mai bună a sensului misiunilor de audit, activitate specifică economiei concurențiale, în care oamenii de afaceri, întreprinzătorii pot găsi sprijin calificat, pertinent și obiectiv. De aceea, ne propunem ca astfel de întâlniri să continue.”

Înainte de a trece la ordinea de zi propriu zisă, reprezentanta Consiliului CAFR, Maria Manolescu, a reamintit faptul că organismul profesional, Camera Auditorilor Financieri din România, a împlinit un deceniu de existență: „Cu acest prilej, Consiliul Camerei a oferit medalia jubiliară cu ocazia celui de al doilea Congres al CAFR președintelui Camerei de Comerț și Industrie a României, domnului **Mihail M. Vlasov**, pe care sunt onorată acum să o înmânez și colaboratorilor noștri din sistemul cameral”.

Au primit această medalie prof.univ.dr.ing. **Sorin Dimitriu**, vicepreședinte al CCIR și președinte al CCIB, precum și reprezentanți ai organizațiilor partenere care au contribuit la realizarea acestei manifestări.

În cadrul seminarului au fost abordate următoarele teme:

- **Necesitatea culturii privind guvernanța corporativă pentru entitățile din România**, prezentată de prof. univ. dr. Maria Manolescu, vicepreședinte al Consiliului CAFR
- **Managementul riscurilor în perioada de criză. Implicații pentru guvernanța corporativă, management și auditul financiar**, prezentată de prof. univ. dr. ing. Sorin Dimitriu, vicepreședinte al CCIR și președinte al CCIB
- **Auditul financiar în contextul verificării proiectelor finanțate din fonduri europene**, prezentată de Mircea Bozga, Director Assurance General, PricewaterhouseCoopers Servicii SRL

- **Avantajele utilizării software-ului specific în activitatea de audit financiar**, prezentată de Bogdan Rădulescu, Product Manager, CIEL România.

Manifestarea a cuprins o sesiune de întrebări și răspunsuri, discuții și concluzii.

Auditorii financiari din București și județul Ilfov prezenți la eveniment și-au ales reprezentanții și supleanții pentru participarea la Conferința anuală 2010 a auditorilor, lista acestora fiind publicată pe site-ul CAFR.

Studiu KPMG:

Recesiunea supune reglementările globale privind prețurile de transfer la teste dificile și stresante

- **O documentație a prețurilor de transfer bine întocmită nu mai este suficientă**
- **Limitări ale Acordului de Preț în Avans (APA) expuse de evoluția piețelor**

Un studiu realizat de KPMG Global Transfer Pricing Services¹ arată că, pe măsură ce recesiunea globală constrânge companiile și autoritățile de stat să-și reevalueze așteptările economice, multe sisteme de prețuri de transfer puse în practică în întreaga lume întâmpină o tensiune fără precedent.

Sub presiunea de a strânge venituri bugetare, unele autorități fiscale pot fi reticente în a accepta faptul că unele companii anterior profitabile

înregistrează acum pierderi și, prin urmare, plătesc un impozit pe profit mai mic.

Astfel, pentru a îndeplini cerințele din ce în ce mai stringente ale autorităților fiscale, contribuabilii vor fi nevoiți să găsească noi modalități de a demonstra că prețurile practicate pentru tranzacțiile intra-grup sunt adecvate.

O tendință similară poate fi observată și în România. În ultimii ani, pe fondul scăderii veniturilor la bugetul de

stat, s-a înregistrat o creștere substanțială a numărului controalelor fiscale pe tema prețurilor de transfer. Inspectorii fiscali analizează cu deosebită atenție tranzacțiile intra-grup.

Aceștia au dezvoltat metode sofisticate pentru aplicarea reglementărilor privind prețurile de transfer, însă interpretarea acestor reglementări variază de la o regiune la alta a României.

Prin urmare, contribuabilii trebuie să facă eforturi sporite pentru a pregăti o documentație corespunzătoare privind prețurile de transfer, precum și pentru a demonstra autorităților fiscale că au aplicat prețuri de piață. În special, abordarea autorităților fis-

¹ Studiul citat este intitulat "Planning for the recovery - examining transfer pricing in the current environment and beyond" ("Planificarea pentru recuperare - examinarea prețurilor de transfer în mediul actual și dincolo de acesta"). Este o colecție de articole scrise de profesioniști în materie de prețuri de transfer din cadrul firmelor membre KPMG din întreaga lume, ca urmare a studiului "Meeting of Minds", publicat în 2008.

cale privind procedurile de comparabilitate variază semnificativ de la un județ la altul.

De exemplu, unii inspectori fiscali nu acceptă ca societăți comparabile societățile care înregistrează pierderi, în timp ce alții insistă pentru includerea unor societăți românești comparabile chiar și atunci când există diferențe între profilul funcțional al societăților în cauză și societatea analizată.

“Investițiile efectuate și pierderile înregistrate de companiile nou înființate sunt rareori acceptate de către autoritățile fiscale. Aceasta este o problemă pentru companiile care au suportat astfel de pierderi în ultimii ani, mai ales pentru că recesiunea poate prelungi această perioadă de pierdere”, afirmă **Niculae Done**, Senior Tax Partner, Servicii Fiscale în cadrul KPMG România.

Ca urmare a faptului că activitatea economică din întreaga lume s-a încetinit, o problemă des menționată în studiul realizat de KPMG a fost lipsa tranzacțiilor comparabile care ar putea fi folosite în studiile de comparabilitate efectuate pentru tranzacțiile intra-grup.

“De exemplu, această problemă a fost resimțită acut la nivelul tranzacțiilor privind împrumuturile între persoanele afiliate. În aceste vremuri a devenit mult mai dificil să se facă distincția între finanțare prin împrumuturi acordate în condiții preferențiale și finanțare prin aport la capitalul social”, declară **Teodora Alecu**, Senior Manager al echipei de Servicii de Prețuri de Transfer ale KPMG România. *“Spre sfârșitul anului trecut și la începutul anului curent, activitatea din sectorul serviciilor financiare a ajuns la niveluri scăzute; prin urmare, este dificil să se găsească tranzacții similare și independente*

pentru a determina care ar fi fost nivelul de piață al ratei dobânzii. Informații precum bonitatea împrumutatului, țara împrumutatului, valoarea și moneda împrumutului, precum și detalii privind garanțiile și alte comisioane au devenit mult mai importante în determinarea ratelor de împrumut justificabile.”

Acordurile de Preț în Avans (APA), deși adesea sunt considerate a fi o soluție care aduce certitudine în domeniul prețurilor de transfer, se află de asemenea sub presiune.

APA sunt acorduri ale căror condiții nu pot fi schimbate pe perioada în care sunt în vigoare.

Astfel, companiile care doresc să schimbe aceste acorduri din cauza schimbării piețelor, a scăderii prețurilor sau chiar pentru că afacerea este în scădere pot întâmpina dificultăți majore în a încerca să modifice sau să renunțe la APA, chiar dacă acestea nu mai corespund realității de afaceri.

Unele autorități fiscale, inclusiv cele din Statele Unite (Internal Revenue Service) sau Canada (Revenue Agency), nu s-au dovedit a fi atât de flexibile în legătură cu modificările APA pe cât și-ar fi dorit unele companii.

“Evenimentele economice din 2008 și 2009 testează procesul APA și chiar întregul sistem de prețuri de transfer” - a declarat **Steven Fortier**, liderul grupului Global Transfer Pricing Services al KPMG, și partener în cadrul KPMG din SUA. *„Acesta este un sistem care a fost dezvoltat pe o perioadă de creștere a globalizării și prosperității. Acum trebuie să se adapteze rapid la noile condiții, mult mai dificile. Companiile din întreaga lume ar trebui să acorde o atenție deosebită îndrumărilor ve-*

nite din partea autorităților fiscale, precum și la ceea ce fac ele în practică, pentru a ajuta la re proiectarea politicilor lor privind prețurile de transfer într-un climat economic foarte diferit. Companiile ar trebui, de asemenea, să privească dincolo de situația actuală și să încerce să se asigure că politicile de prețuri ale acestora pot îndeplini obiectivele lor pe termen lung atât în perioade de prosperitate, precum și în perioade de recesiune.”

În climatul economic actual și în România un APA poate fi, în teorie, o soluție atrăgătoare pentru problemele de prețuri de transfer, deoarece pare să răspundă la nevoile companiilor de a reduce incertitudinea în legătură cu riscul crescut de ajustări ale prețurilor de transfer realizate de autoritățile fiscale.

Cu toate acestea, după cum subliniază **Teodora Alecu**, *“În România posibilitatea de a obține o stabilitate mai mare prin intermediul unui APA este limitată. Se pare că intenția autorităților fiscale române este aceea de a lua în considerare aplicațiile pentru APA doar dacă acestea ar acoperi tranzacții care nu au intrat în desfășurare înaintea depunerii cererii pentru APA.”*

Iar **Niculae Done** concluzionează: *“S-a dovedit, de asemenea, pentru multe companii din România de a nu fi practic a aplica pentru un APA, întrucât în prezent procedura durează în medie 12-18 luni și, uneori, chiar mai mult. Interesul pentru APA a fost destul de scăzut și a scăzut chiar mai mult dat fiind faptul că unii contribuabili au abandonat cererile lor în fazele incipiente, deoarece aceștia au considerat că procesul necesită prea mult timp și este costisitor, având în vedere că beneficiile așteptate sunt incerte.”*

Seminar profesional la Braşov **„Abordări ale auditului financiar”**

La 13 februarie 2010, la Braşov, s-a desfăşurat seminarul profesional cu tema „**Abordări ale auditului financiar**”, din ciclul organizat de Camera Auditorilor Financiari din România. Au participat auditori financiari din judeţele Alba, Braşov, Covasna, Harghita, Mureş, Prahova şi Sibiu.

Prof.univ.dr. **Ion Mihăilescu**, preşedintele CAFR, a deschis lucrările seminarului, prezentând noutăţi şi provocări ale profesiei în contextul economic actual şi aspecte ale activităţii Camerei.

În cadrul seminarului au fost susţinute următoarele comunicări:

- **Carmen Mataragiu**, membru al Consiliului CAFR: „*Auditul calităţii, mijloc de recunoaştere a competenţei profesionale*” şi „*Aspecte principale privind Ghidul «Controlul calităţii», editat de CAFR şi ICAS*”.
- **Mircea Bozga**, Director Assurance General PricewaterhouseCoopers Servicii S.R.L.: „*Auditul financiar în contextul verificării proiectelor finanţate din fonduri europene*”
- **Dr. Georgeta Petre**, membru al Consiliului CAFR şi reprezentant al Ministerului Finanţelor Publice: „*Aspecte de actualitate în domeniul contabilităţii operatorilor economici*”

În partea a II-a a evenimentului a avut loc desemnarea reprezentanţilor auditorilor financiari pe judeţele din care provin auditorii financiari prezenţi pentru a participa la lucrările Conferinţei anuale a CAFR din 2010.

● **Important pentru autori!**

Evaluarea articolelor ştiinţifice se realizează, în paralel, de către cel puţin doi membri din Consiliul Ştiinţific al revistei, în modalitatea double-blind-review, ceea ce înseamnă că evaluatorii nu cunosc numele autorilor şi nici autorii nu cunosc numele evaluatorilor.

Criterii de evaluare a articolelor: originalitatea, actualitatea, importanţa şi încadrarea în aria tematică a revistei; calitatea metodologiei de cercetare; claritatea şi relevanţa prezentării şi argumentării; relevanţa surselor bibliografice utilizate; contribuţia adusă cercetării în domeniul abordat.

Recomandările Consiliului Ştiinţific al revistei sunt: acceptare; acceptare cu revizuire; respingere. Rezultatele evaluărilor sunt comunicate autorilor, urmând a fi publicate numai articolele acceptate de Consiliul Ştiinţific. Articolele se trimit redacţiei la adresa de e-mail: revista@cafr.ro, obligatoriu în format electronic cu extensia **.doc**, cuprinzând următoarele elemente: limba de redactare a articolului - **română**, pentru autorii români sau **engleză**, pentru autorii străini; textul în limba română se redactează cu diacritice, conform prescripţiilor lingvistice ale Academiei Române; dimensiunea maximă a articolului 7-10 pagini/2000 caractere grafice cu spaţii/pagină; în articol se precizează metodologia de cercetare folosită, contribuţiile autorilor şi referinţele bibliografice în subsolul paginii; un rezumat în limbile engleză şi română de circa o pagină, în care se prezintă obiectivul cercetării, principalele probleme abordate şi contribuţia autorilor; rezumatul este însoţit de 4-5 termeni cheie, în limbile română şi engleză.

Detalii pe site-ul www.revista.cafr.ro, la secţiunile „Recenzii” şi „Manuscrise”.

● **Important for the Authors!**

The review of the articles is performed in parallel by at least two members of the Scientific Council of the „Financial Audit” Journal, a double-blind-review, which means that those who perform the reviews do not know the names of the authors, and also the authors do not know the names of the reviewers.

Assessment criteria for articles: innovative input, actuality, importance and the relevance for the subject matter of the review; the quality of the research methodology; presentation and argumentation clarity and pertinence; the relevance of the bibliographic sources used; contribution made to the research in the area.

The recommendations of the Scientific Council are: accepted, accepted with reviewing, rejected. The results of the assessments are communicated to the authors and only the articles approved by the Scientific Council are published. The articles are submitted to the editor by e-mail at: revista@cafr.ro, compulsory in Microsoft Word format containing the following elements: the language the article is drafted is **English**; the maximum size of the article 7-10 pages/2000 signs/page spaces included; the article mention the research methodology used, authors' contributions, footnote references from the bibliography; an abstract in English presenting the subject of the research and authors' contributions; the abstract is accompanied by 4-5 key words, in English.

Details on our website www.revista.cafr.ro, section: „Reviews” and „Manuscripts”.

Lucrări editate de CAFR privind trecutul, prezentul și viitorul profesiei

Camera Auditorilor Financiari din România a pus la dispoziția membrilor săi, dar și a oricăror persoane interesate câteva lucrări care prezintă preocupările profesiei pentru realizarea unei activități eficiente, la nivel calitativ superior, în consens cu tendințele și evoluțiile din țara noastră și pe plan mondial, cu Codul Etic și Standardele Internaționale de Audit emise de IFAC și adoptate integral de organizația profesională a auditorilor financiari români.

Cărțile pe care le prezentăm reprezintă veritabile jaloane ale dezvoltării Camerei și a activității membrilor săi, probleme cu care s-au confruntat și se confruntă, experiențe și soluții de ordin practic.

- „Noutăți și tendințe în practica europeană a auditului financiar”
- „Auditorul transfrontalier - profesionalism și independență”
- „Auditorii financiari români un deceniu în slujba interesului public”
- „Național și internațional în activitatea de audit financiar. Auditorii și criza economică globală”

Cărțile pot fi procurate de la sediul CAFR, precum și prin poștă, pe baza unei comenzi adresate prin e-mail: cafr@cafr.ro

